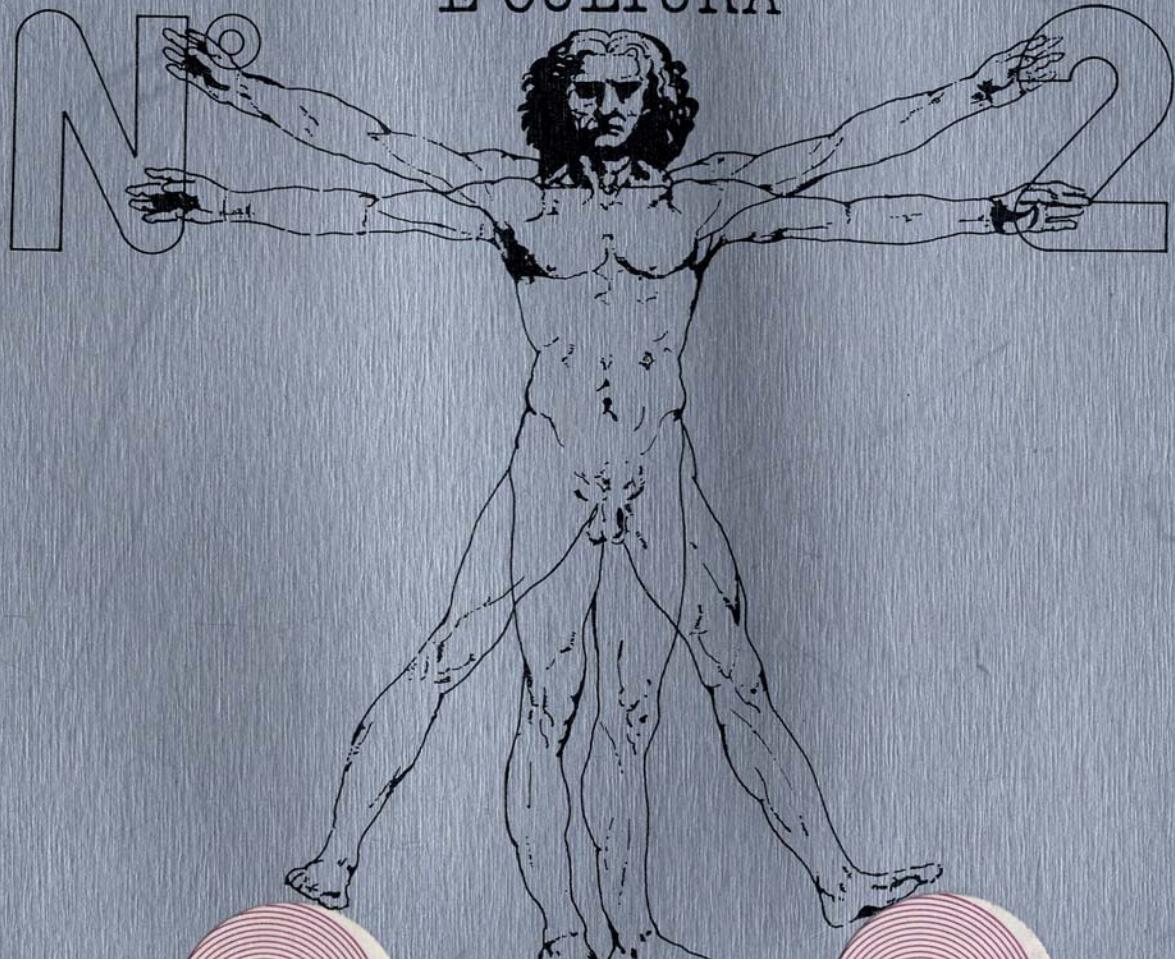

NOVA GALIZA

REVISTA DE POLITICA
E CULTURA

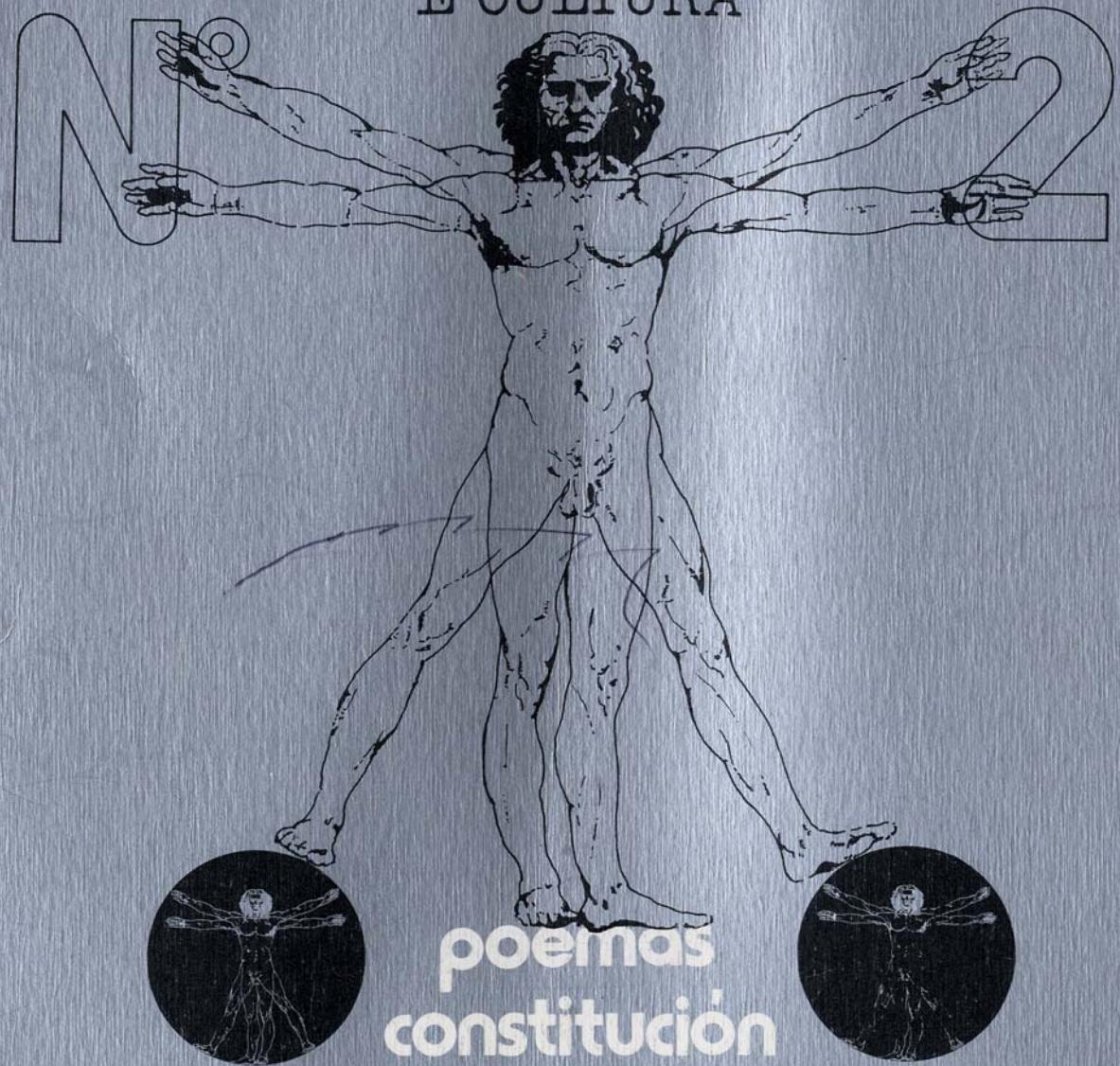

poemas
constitución

normativa lingüística galega; m. obreiro

NOVA GALIZA

REVISTA DE POLITICA
E CULTURA

poemas
constitución

normativa lingüística galega; m. obreiro

SUMARIO

Encol do proxecto de Constitución — Ramón Máiz	3	Unha leitura de Gramsci — Uxío Alonso Correa.....	40
Algunhas reflexións ante a reforma fiscal — Xoaquín Alvarez Corbacho.....	10	Filoloxía idealista / Filoloxía materialista — Antonio Regales....	43
Encol do Movimento Obrero — Rafael Pillado.....	15	Sobre normativa lingüística galega — Xosé Martíño Montero Santalla.....	52
O asasinato de Aldo Moro e Italia		Poemas de César Antonio Molina.....	60
I. Isolar o inimigo — Giorgio Amendola.....	23	Señores poetas galegos: ¿non están Vocés un pouco des- pistados? — Xosé Ramón Pena.....	64
II. ¿Porque Moro? — Emanuele Macaluso.....	25	As cantigas de amigo de Martín Codax — Carlos Villanueva.....	67
O proceso de mercantilización da agricultura gallega (II)		27 Os tebeos na ditadura — Vicente Escudeiro.....	71
Pepe Colino.....		31 Livros — Cartas.....	74
¿Es posible el socialismo? — Eugenio Orlando González.....			

NOVA GALIZA

Publicación bimestral.

Epoca III. N. 2 Marzo-Abril 1987

ATENCION NOVO ENDEREZO

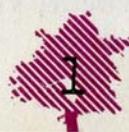
Rep. El Salvador, 14-enlo. dir.
Santiago de Compostela
Tf.: 596366—596154

Secretaría de redacción

Carlos Barros, Ramón Máiz, Emilio Pérez Touriño, Xoán Luis Pintos.

Consello de redacción

Carlos Barros, Celestino García Braña, Afonso Magariños, Ramón Máiz, Willy Meyer Pleite, Xosé-Martíño Montero Santalla (responsável língua), Emilio Pérez Touriño, Xoán Luis Pintos, Xesús Redondo Abuín, Ramón Varela (administración), Enrique Curiel (Madrid), Moncho Ramos (Barcelona), Eduardo Alvarez Puga (Barcelona), Marco Marchioni (Roma).

Unha longa serie de dificuldades, devidas a maioría á realidade obxectiva da sociedade galega na que nos toca operar, outras a problemas de infraestrutura e outras tamén á falta de experiencia, fixeron que este segundo número de NOVA GALIZA saía con tanto atraso. Confiamos que os nosos sofridos leitores saibam comprender e disculpar. E nós confiamos e prometemos recuperar o tempo perdido.

Temos que dizer que, en xeral, e na medida en que nós o podemos saber, o primeiro número foi mui ben acollido; destacando todos o cuidado, a cualidade e a erixida inclinación da presentación e tamén o alto nível medio dos artigos. As críticas negativas referíranse, sobretodo, a lagoas na temática, ou ao predominio de certos temas e tamén de determinadas tendencias. Críticas axeitadas todas elas, mais difíceis de evitar xa no primeiro número. Neste segundo pensamos que algúns destes defeitos xa se conseguiron correxir. Non todos: que mais quixéramos; non é posíbel alcanzar a perfección o primeiro dia. E, en concreto, o de dar cabida na revista a un pluralismo que quizá esta aínda non tén, ou non-o tén en suficiente medida, é mui difícil de realizar, por mor das reticencias e receios de tantos que non queren ou non se atreven a dar o primeiro paso, sobretodo, por medo a se comprometer. Por parte nosa queremos, mais unha vez, confirmar a abertura da revista a todo tipo de colaboracións, veñen de onde viñeren, sempre que estas teñan un nivel mínimo de cualidade. Esta é a unica condición. Disto, evidentemente, desprende-se que as opinións defendidas na revista non son opinións da revista, senón de cada un dos firmantes dos artigos. O Consello de redacción é o que decide a liña e temática da revista e de cada número e os traballos que se publican.

Polo que respecta ao Consello de redacción, non é un consello fechado, mas é un consello en formación e en ampliación. Deica hoxe non foi posíbel o seu alargamento devido a dificultades alleas á nosa vontade: dificultades obxectivas ou persoais das persoas convidadas a formar parte dele. Tamén aquí tropezamos coa realidade obxectiva galega, que non permite tantas cousas. Mas é preciso seguir e seguimos no empeño.

Unha cuestión aparte é a da lingua. Este foi o aspecto que mais polémicas despertou. E lembramos a polémica en LA VOZ DE GALICIA encol de se Galicia ou Galiza e a raiz do artigo de Montero Santalla publicado no noso primeiro número e xa antes, en parte, no dito xornal. A revista convidou en persoas a algúns filólogos ou escritores en desacordo coa liña da revista a expresar a sua opinión nas nosas páxinas. Mas non aceitaron. Aínda mais unha vez voltamos a repetir que consideramos este un problema aberto e a debater e as nosas páxinas siguen estando a disposición para este debate. Pola nosa banda procuramos ir aportando material que axude a resolver definitivamente os puntos en litixio, que xa son poucos. Así o fixemos no primeiro número, o facemos neste e a partir do próximo pensamos ir publicando un vocabulario español-galego en colaboración co Departamento de Filoloxía galego-portuguesa da Universidade de Santiago.

A lingua da revista é o galego, polo que pregamos a todos aqueles que nos manden traballos os manden xa escritos en galego, que nos aforrarán a lavor de ter que os traducir, que muito lles agradecemos. Naturalmente, e sen que estexa en contradición co anterior, disto quedan excluidos aqueles que nen son galegos, nen moran na Galiza, nese caso os traballos —como xa dixemos— serán publicados na lingua orixinal.

E rematamos convidando a todos que nos manden os seus traballos, as suas críticas e tamén o seu apoio: subscrevendo-se e propagando a revista, para que esta poda de verdade desenvolver a sua función cultural e contribuir así á criación dunha GALIZA NOVA.

Encol do proxecto de Constitución

Ramón Máiz

A publicación do texto da ponencia constitucional que vai ser obxecto de discusión nas Cortes asenta bases mais concretas das que até agora tiñamos cara ao debate do proceso constituyente: traducen-se definitivamente as posicións políticas dos partidos en propostas xurídico-institucionais determinadas.

Muitas e complexas son as cuestións que suscita o texto constitucional, así como de diferente orden. Mas somente ímo-nos centrar aquí nalgúns aspectos da súa significación política desde duas vertentes: o modelo político global que se prefigura, as suas características estruturais e dinámica posterior previsíbel, por unha banda, e, por outra, a faciana procesual e xenética do mesmo: o texto como expresión conflitiva dunha correlación de forzas determinada que se reflecte nos votos particulares así como na incidencia destes verbo da ponencia final.

I.- Nun primeiro lugar, e como cuestión previa, cumpre clarear a perspectiva política na que a nosa análise se sitúa, e que vén determinada pola funcionalidade específica que se pretende desenvolva a Constitución, texto xurídico concreto nun Estado concreto.

Agora ben, ¿cales son as variábeis que inciden dun ou doutro xeito na devandita funcionalidade? En boa lóxica, a estrutura interna de toda norma constitucional emanada da soberanía nacional garda unha relación direita coa incidencia específica que, nun Estado e nunha conxuntura dada, teñen as diferentes forzas políticas. A correlación entre estas é así o marco de referencia no que se contextualiza o proceso constituyente e o resultado final deste: o texto da Constitución. Marco que, cumple non esquecer por mais que semelle unha obviedade,

delimita o alcance e conteudo mesmo da Constitución e dibuxa o espacio de manobra no que xogan os diferentes proxectos políticos dos partidos (1).

Para o Estado español o marco de posibilidades constitucionais que trazca a conxuntura, cara a xénese dessa super-norma, revela-se dun xeito importante (por mais que non exclusivo nem mecánico) no resultado eleitoral do 15 de Xuño, e a sua correspondente cristalización na composición do Governo e o Parlamento dese resultado.

Fixados estes datos, e polo que respecta o conxunto do proceso constituyente, o que plantexan á esquerda é: por unha banda partir da situación real-desfavorável, pero, por outra, non se adaptar mecánicamente a ela, isto é, xogar hipóteses e propostas xurídico-políticas cun mínimo factíbel de posibilidades na procura dun melloramento das suas posicións.

Neste sentido a posta nun primeiro plano da contradición ditadura-democracia e as suas imediatas consecuencias, a conversión en obxectivo prioritario para a esquerda da consolidación democrática, tén de se reflectir na actuación desta cara ao proceso constituyente. O cal traduce-se en limitacións e posibilidades mui concretas: non é posíbel soslaiar na vindeira Constitución a realidade capitalista. Mas tampouco é obxectivo

posível a inclusión na mesma forma de governo republicana, nem a estruturación federal do estado español, obxectivos todos eles necesitados dunha correlación de forzas favorábel, hoxe por hoxe inexistente.

Agora ben, se iso non é posível nem real, é-o en troca a conquista de duas metas urxentes: unha Monarquía democrática e unhas Autonomías políticas reais abertas e garantizadas para as nacionalidades e rexións do Estado español. E estes obxectivos distan muito de seren fácilmente atinxíveis. Os votos particulares dos partidos da direita, tendentes a desdibuxar e impedir a sua consolidación constitucional, amostran claramente o alto custo político que para o bloque no poder e o seu sistema de dominación implican os puntos devanditos.

A luita polo seu alcance configura-se pois como tarefa tan difícil como necesaria para a esquerda, que terá que poñer todas as suas forzas en xogo, das cales a mobilización da opinión pública non é a menos importante, cara a definitiva e axeitada inclusión deses elementos na Constitución.

Neste sentido, o problema de plantear propostas irreais e testemuñais (a República, por exemplo) non radica somente na sua ineficacia ideoloxista, nem na sua propia imposibilidade, senón e fundamentalmente, no feito de que, introducindo elementos de confusión, desvía a atención dos problemas reais (e inaplazáveis) cara a pseudoproblemas, ignorando os perigos en presencia.

E non falamos das posibilidades de involución, que tamén existen, senón da frustración do proceso democratizador baixo outras estruturas e prácticas políticas: un **Estado de democracia limitada**. Muitas son as posibilidades, e tal é o obxectivo (cuxa concreción constitucional analizaremos mais adiante) da direita e os seus partidos AP e UCD en maior ou menor medida, de que o tránsito da ditadura á democracia remate na consolidación dun "Estado Forte".

A convención internacional do capitalismo monopolista de estado tendente a recortar as liberdades públicas, a promover unha intervención asoballante do Executivo, a valdeirar progresivamente de conteúdo o Parlamento (2), etc... da-se a man cos intereses das fraccións hexemónicas do bloque dominante no Estado español que, cara a defensa dos seus intereses, ou ben lútan arreo contra da consolidación democrática ou tratan de a recortar ao máximo.

Así pois, a luta contra do establecemento dunha democracia restrinxida, por unha monarquía democrática e un sistema garantizado de autonomías políticas, centra para a esquerda o proceso constituinte. A consolidación dunha democracia non rebaixada, a imposibilitación dunha involución autoritaria no esta-

do español pasa notoriamente, aínda que non exclusivamente (3), por unha constitución que recolla programáticamente e institucionalmente esos puntos irrenunciábeis.

II.- Plantexada, pois, a cuestión previa da perspectiva da que partimos, cumpre facer aínda unha pontualización antes de pasarmos a análise concreta do texto. Adiantando o resultado da leitura crítica do mesmo que mais adiante facemos, cumpre sinalar que se ben a avaliación xeral tén de ser-vos positiva —en tanto que o texto soluciona axeitadamente cuestións centrais— existen elementos negativos importantes, e non meramente accesorios, que ao noso entender tén de ser corregidos no texto definitivo. De non seren rectificados, poden mui ben actuar en limitación da democracia e as autonomías no sentido que acimicou dito, implementando dinámicas perjudiciais verbo dos dous eixos constitucionais aos que levamos facendo referencia (4).

E por iso polo que resulta evidente a necesidade e urxencia dun debate público encol do tema, cuxa significación política é de tal relevancia que arregueixa a participación popular direita e indireita en todas as fases do proceso constituyente. Sen esa participación o provável referéndum final da Constitución non deixaría de ser unha acrítica e manipulable lexitimación.

E de toda urxencia para a esquerda plantear o proceso cons-

tituínte como un feito de masas, como unha problemática pública e aberta através do cal o conxunto da povoación comece a tomar conciencia en acto das posibilidades e límites da democracia parlamentaria. ¿Quén mais interesado que a direita en manter unha dinámica de negociacións polas alturas, marxinando o conxunto dos cidadáns e deixando nas mans dos "políticos" e "especialistas" cuestións tan decisivas?. As reaccións diante da filtración á imprensa do primeiro borrador exemplifíca-o vivamente.

Pasemos entón a análise concreta do texto cara a centramos no eixo da nosa argumentación: Salientamos no mesmo duas problemáticas que ao noso entender constituen a nó da sua negatividade política: o referente ás institucións centrais do Estado e a cuestión das Autonomías.

III.— Vexamos en primeiro lugar os aspectos institucionais básicos.

A consolidación dunha Monarquía Democrática articula-se a diferenza de calquer variante de monarquía constitucional, encol de dous eixos: preponderancia do lexislativo sobre do executivo e o Xefe do Estado, e preponderancia do Executivo frente ao Xefe do Estado. Neste sentido algúns puntos negativos son claramente perceptíveis no texto, desaparecendo algún na redacción final da ponencia, mais mentendo-se outros.

A.— A reserva de regulamento.

Na minuta constitucional redixida pola ponencia aparecía a figura da reserva regulamentaria nos seus arts. 72 e 79. A devan-dita "reserva" consiste, esquemáticamente, na existencia (art. 72) de materias reservadas explícitamente para seren reguladas por lei (disposición emanada das Cortes) e outras (art. 79) que o son para seren reguladas por Regulamento (disposición emanada do Governo). E como corolario lóxico dessa división de competencias: se as Cortes regulan por lei algúnhia materia que non lle estexa atribuida expresamente pola Constitución segundo a enumeración taxativa do art. 72 o Governo podería deroga-la ou modifica-la por Decreto (Disposición transitoria primeira, 2).

Isto representava a quebra do principio de superioridade da lei, básico na democracia parlamentaria, poñendo ao mesmo nível desta o regulamento que é unha norma administrativa non lexitimada democraticamente por non proceder do Parlamento. E, en suma, un golpe básico, e nunha función decisiva, á lexislativa, ao Parlamento a favor da preeminencia do Executivo, cuxa actividade normativa pasa a ter materias proprias adscritas á sua competencia, non reguláveis polas cámaras e do mesmo rango que as disposicións votadas nestas. Tráta-se claramente da "importación" ao noso país do art. 34 da Constitución Francesa de 1.958: único caso das constitucións occidentais que recolle esta reserva. A experiencia da sua introducción, en base a circunstancias mui específicas da concxuntura francesa da época, é sinaladamente negativa nun plano teórico-xurídico: plantexando graves problemas de delimitación de competencias; de control de constitucionalidade ao non teren rango inferior á lei as disposicións do governo; na lexislación autonómica ao delimitar unha reserva de competencias regulamentarias ao Estado ademáis das lexislativas, etc. (5). Mas, sobretodo está a súa negatividade política: a infracción do principio de supremacía da Lei polo cal esta pode regular calquer materia e carece de límites como non sexa o conteúdo mínimo dos dereitos e liberdades fundamentais fixados na Constitución. O resultado é claro: dota-se dunha excepcional prepotencia á Administración, tanto mais en canto a mencionada reserva vénse xuntar con outros recursos (discutíveis desde o punto de vista da lexitimidade democrática, pero multiplicados no Estado capitalista contemporáneo) que a Administración xa posue: decretos-lei e delegacións, unha das bases do valdeiramento de conteúdo que está a sofrer o Parlamento na actualidade (6).

Afortunadamente, e apesar do pesimismo inicial que levava a pensar na sua inclusión na redacción definitiva da ponencia (cos únicos votos en contra de socialistas e comunistas), non figura nesta: desaparecen o art. 72 e 79 e a disp. transitoria 1, e se consagra a supremacía da Lei.

B.- O voto de censura "construtivo".

No art. 91 da minuta constitucional establece-se como requisito para que a moción de censura (voto de desconfianza do Parlamento ao Executivo que o obriga a dimitir) se leva adiante, a necesidade de presentar ao mesmo tempo que a moción un candidato á Presidencia do Governo.

O resultado deste requisito é ben claro: a inutilización na práctica da moción de censura. A "importación" neste caso provén do art. 67 da Lei fundamental de Bonn, onde os resultados non poden falar mais claro: desde a sua implantación (1.949) deica hoxe "o Bundestag non derrubó nengún goberno" (7). E as razóns non son outras que o carácter "construtivo" da presentación simultánea dun candidato presidencial supón a dificilísima, por non dicer cuase imposíbel, confluencia dunha maioria Parlamentaria encol dese alternativa de Governo. Así, por ex. no caso español suporía un acordo que fora desde AP até o PC.

A significación política desta norma vai no mesmo sentido que o da xa comentada reserva regulamentaria: despois de capacidades e funcións o Parlamento, neste caso na sua decisiva tarefa de control do Governo.

Por outra banda, a moción de censura construtiva ven-se xunquir aos elementos que desde a constitución (segundo o proxecto) potencian o bipartidismo (por ex.: as regras que establecen maiorías de 2/3 ou as que se refiren a acordos de 3/5 dos votantes, xunto coa normatividade eleitoral vixente e a non constitucionalización do sistema proporcional, etc.), no sentido dunha clara restricción da Oposición. O bipartidismo alentado normativamente, ignorando a multiplicidade real de forzas sociais expresadas nas diferentes forzas políticas, xunto coa imposibilidade dunha moción de censura efectiva, situa-se nun vieiro que sona a Canovismo actualizado que se pretende impoñer a unha realidade mui outra.

Apesar dos votos en contra dos socialistas e comunistas, o voto de censura construtivo sigue a figurar na ponencia (art. 105,2).

C.- Os poderes do Xefe do Estado.

Tamén como rasgo negativo da minuta presentávanse os excesivos poderes que no art. 54 se otorgavan ao Xefe do Estado. Cabe salientar especialmente dous deles:

1) "Corresponde ao Monarca presidir o Consello de Ministros cando elo sexa necesario". Poder que no direito constitucional

comparado non aparece en nengunha Monarquía Parlamentaria e representa unha certa subordinación do Executivo á figura do Monarca. Semella mais ben característico dunha monarquía Constitucional ou limitada, antecedente histórico das actuais (8), nas que o Monarca participava xurídicamente en todos os poderes xunto cos outros órgaos do Estado.

Continúa, así e tudo, recollido este poder no texto da Ponencia coa salvedade dun requisito: petición previa do Xefe do Governo.

2) Poder de sancionar as leis

Faculdade asimesmo recollida no art. 54 do borrador e igualmente recollida no texto da ponencia.

O poder de sancionar as leis, isto é: a colaboración do monarca como necesaria na formación da vontade lexislativa, é o elemento diferenciador dunha monarquía parlamentaria (o rei dispón de facultades que non emprega de feito, mas que figuran na Constitución) e unha monarquía democrática (onde xa non se recolle esa atribución no texto constitucional) dado que a formación da vontade lexislativa depende aquí somente da vontade popular direita (referéndum) ou indirectamente (Parlamento) — expresada.

A presenza do poder sancionador das leis nas monarquías parlamentarias europeas (Cfr. art. 13 da Constitución de Dinamarca, art. 69 Const. belga, etc.) non serve de argumentación cara á lexitimación da figura na vidente constitución española, por canto a sua presenza neses países fundamentase no seu carácter histórico de monarquías constitucionais devenidas

consuetudinariamente (sen modificación da letra da Constitución, mas si na práctica do monarca) Monarquías Parlamentarias (9), carácter que está ausente no caso español.

Por razóns de seguridade xurídica (que dependa da norma e non da vontade do monarca) e acordo coas liñas trazeadas nas mais recentes constitucións monárquico-democráticas (10), sería deseñábel a desaparición no texto do poder sancionador real.

Finalmente, e xa para rematar estas consideracións institucionais, cumpre salientar que diante dos intentos de consagrar constitucionalmente por parte da direita a prepotencia do executivo sobre do lexislativo, de limitar a oposición, de establecer unha monarquía constitucional... é tarefa da esquerda luitar polo reforzo e solidez do Parlamento, en todas as suas funcións (11) de dirección política, lexislativa e de control, como organismo clave da democracia representativa. Polo demais, para a esquerda española, para o conxunto das clases populares é necesario tomar conciencia na práctica das posibilidades e límites da institución parlamentaria, cara a sua conexión con formas de democracia de base, articulación que constitue un elemento central (e què polo demais non pasa xeralmente do papel) da vía democrática ao socialismo (12).

IV.— E xa para rematar esta breve análise cumpre se referir a outro dos problemas centrais da Constitución: a distribución territorial do poder, as Autonomías, coas características que nun comezo sinalávamos (realmente políticas polas súas competencias, e garantizadas). Evidentemente a utilización do termo "Autonomías" e a súa xeralización a direita e a esquerda agacha profundas e substanciais diverxencias de conteúdo político.

Nun principio o título VIII da minuta "Dos territorios autónomos", foi o mais atacado: por AP cun voto contra todo o título, rebaixando substancialmente o conteúdo das Autonomías, e dificultando notoriamente o acceso a elas, facendo especial finca-pe na supresión do termo "nacionalidades" substituíndo-o por "rexións"; UCD, pola súa banda presentou unha especie de reserva xeral a todo o título que, produto das contradiccións internas do conglomerado partidario, pode desembocar nunha exixencia de nova redacción sustancialmente rebaixada.

Polo demais a minuta presentava problemas importantes que ainda se manteñen na ponencia e que é preciso subsanar. Esquemáticamente salientamos:

1.— Proceso de elaboración e aprobación dos estatutos.

Neste punto é de criticar o sistema establecido tanto na minuta como na ponencia, que é básicamente o mesmo. O proceso da xénesis estatutaria é contemplado confusamente como unha negociación entre unha comisión especial das Cortes e unha delegación da Nacionalidade ou Rexión que apresenta o estatuto, con todos os riscos que elo supón de inestabilidade e ausencia de seguridade para o texto de orixen ao non estar constitucionalizados dous aspectos básicos:

a) Que as Cortes somentes se podan pronunciar sobre da globalidade do texto e non sobre de cada artigo facendo modificacións parciais. O problemático do procedimento ficou exemplificado na práctica do mesmo na II República, especialmente no caso do estatuto catalán.

b) que a non aprobación do texto no seu conxunto polas Cortes se non poda basear mais que en razóns xenéricas de inconstitucionalidade do mesmo e mais nengunha outra. O contrario suporía vulnerar a capacidade lexislativa autónoma da nacionalidade ou rexión de que se trate.

2.— Garantías da Autonomía.

Neste orden de cousas distinguimos dous tipos:

a) garantías xerais. A existencia no art. 143 do borrador dun voto suspensivo polo que o Goberno podía detet na Asamblea lexislativa Autónoma unha lei votada nela, por espazo de dous meses, para logo ter que ser aprobada pola maioría absoluta da mesma, suponía un grave perigo de inseguridade xurídica á produción legal dos organismos autónomos. Afortunadamente este poder arbitrario de interferencia do poder central no ámbito autónomo desaparece, tras da unánime oposición da Minoría Catalana, socialistas e comunistas, do texto da ponencia.

b) garantías das competencias autónomas.

En segundo lugar, a non constitucionalización das competencias correspondentes aos entes autónomos na minuta está parcialmente subsanado na ponencia. Efectivamente, a non explicación na constitución das diferentes competencias (do estado, do territorio autónomo, compartidas) en canto tales (na minuta somente constaván as do Estado, na ponencia as do Estado e mais as básicas dos entes autónomos) implica que as competencias non recollidas no texto constitucional poden ser suspendidas, reformadas ou derogadas por unha lei ordinaria. O mellor sistema sería a inclusión na constitución de tres listas especificando as diversas clases de competencias, e o seu carácter de exclusivas ou compartidas. Finalmente temos de salientar que se ben, e apesar da oposición de AP e sectores de UCD, se segue falando na ponencia de "nacionalidades" no Estado español, aparece un precepto novo na ponencia, o art. 137 (réplica do art. 13 da Const. da República) polo que "en ningún caso se admitirá a federación de comunidades autónomas". O cal fecha o vieiro á posibilidade democráticamente decidida de que poidera surxir desde abaixo, e como fruto das necesidades e experiencias de autogobierno, unha relación federal progresiva entre os povos de España sen o obstáculo dunha reforma da Constitución que aquí se interpón.

Estes son en conxunto os puntos políticos centrais do Texto da Ponencia que entendemos é preciso corregir cara a unha participación e control popular mais amplio, cara, en suma, unha democracia parlamentaria o menos limitada posible. Neste sentido, a defesa do conseguido polas forzas progresistas nos proxectos constitucionais (liberdades públicas, dereitos sociais e económicos, constitucionalización dos partidos, procedimentos de defesa dos direitos e liberdades, Consello Xeral do Poder Xudicial, Tribunal Constitucional, etc.) non deve implicar o descoñecemento dos puntos negativos presentes no texto da ponencia e as suas posíveis consecuencias. En todo caso o debate público, desde unha perspectiva real, amosaría decisivo cara a corrección no definitivo texto da Constitución dos mencionados defeitos.

Ramón Máz

notas

(1) Así por exemplo Tierno Galván: "Un texto desacertado, mediocre e inadecuado" en "La Vanguardia", Barcelona, 2-XII-77, xulga o texto do borrador constitucional en base a sua coerencia interna e conexión coa tradición histórica española, sen referirse en absoluto á funcionalidade política do mesmo e ao seu contexto.

(2) Cfr. Abendroth, Euchner, Fürtenau e outros, "**Capital monopolista y sociedad antagónica**", Barcelona, 1.973, passim; Abendroth, W. "**Sociedad antagónica y democracia política**", Barcelona, 1.973, pp. 265 e ss.; Burdeau, G., Brunhoff S. e outros "**Le capitalisme contre la democratie?**", "**Le Monde Diplomatique**", Paris, Mars, 1.977.

(3) A confianza en que unha Constitución axeitada poda resolver "por riba" os problemas da involución autoritaria ou os da profundización democrática, semella esquecer que a norma constitucional regula somente o marco xurídico xeral no que se desenvolve a realidade política concreta, sen prefigurar directamente esta nun sentido estreito. En tanto que unha mesma Constitución permite a existencia, dentro dos seus límites institucionais, de diversas ordens políticas concretas, determinadas en última instancia pola correlación de forzas, (e outros elementos sociopolíticos, non xurídicos): o nivel de organización, conciencia e combatividade das clases populares facilitase mas non se suple, cun articulado constitucional mais ou menos democrático.

(4) Precisamente por iso é necesario entrar a analizar en concreto os elementos negativos do texto e se non manter nun nivel xeral de alusións: M. Gerpe, "L'esborrany" en *Treball*, 9-XII-77.

(5) Cfr. a nível xenérico: Lalumiére, P. e Demichel, A. "Les régimes parlementaires européens", Paris, 1.966, pp. 15 e ss.; Lavooff, D.G. "Le système politique français" Paris, 1.975, pp. 16-37. Mais en concreto, a dinámica negativa que introduce o precepto: Parodi, J. L., "Les rapports entre le législatif et l'exécutif sous la cinquième République", Paris, 1.972, passim.

(6) Cfr. Charvet, D. "Crise de la loi" en "La crise de l'etat", Pouantzas e outros Paris, 1.976, pp. 273 e ss. Euchner W. "La crisis del Parlamentarismo" en "Cap. Monopolista..." cit. e tamén a intervención de U. Cerroni en "Il Parlamento nel sistema politico italiano", Milano 1.975, pp. 144-150, e Ingrao, P., Bobbio, N. e outros en "La sinistra davanti a la crisi del Parlamento", Milano, 1.967, pp. 135 e ss. A racionalización da prepotencia do executivo basea-se en razóns de eficacia, especialidade e rapidez: limitando-se o Parlamento a ditar as normas políticas relevantes e pondo o marco da regulación en detalle que se abandonaría ao Governo ou ministro correspondente que contan co saber técnico requerido na empresa..." Forsthoff; E. "El Estado en la sociedad industrial". García Pelayo, "Las transformaciones del Estado contemporáneo" abonda nesas razóns de eficacia. O resultado, na práctica, é o progresivo incremento de normas non controladas polo Parlamento. En España é coñecida a posición de Gallego Anabitarte, A. "Ley y reglamento en el derecho público occidental", Madrid, 1.971 a favor da reserva de regulamento fundamentando-se en que "el Gobierno es tan democrático como el Parlamento" xa que "ha desaparecido el enfrentamiento entre Estado y Sociedad" (sic.) pp. 350-351. En contra disto, Cfr., por ex. García de Enterría, "Curso de D Administrativo", Madrid 1.975, pp. 155 e ss.

(7) Stein, Ekkehart, "Derecho Político", Madrid, 1.973, p. 72.

(8) Cfr. De Maria, G. "Lo stato sociale moderno", Milano, 1.946 pp. 127 e ss. e Ellul, J. "Histoire des institutions", Tome second pp. 515 e ss.

(9) A Monarquía constitucional é un conceito teórico xurídico que fai referencia a que o Monarca recibe os seus poderes da Constitución e participa de todos eles xuntamente cos demás órgaos do Estado. Pola contra a **Monarquía Parlamentaria** é un conceito referido ao sistema de governo, sendo posíbel coa forma xurídica da Monarquía constitucional, e nela o Monarca, tendo os poderes (por ex. de sanción), non os emprega na práctica.

(10) Seguimos aquí as consideracións de Ignacio de Otto, "Sobre la Monarquía" en Taula de Canvi, núm. 7, Sep-oct. 1.977 pp. 5 e ss. e sobretodo: Biscaretti di Ruffia "Sanzione, assensi e voto del capo dello stato nella formazione delle legge negli ordinamenti constituzionali moderni" Rivista Trimestrale di Diritto publico, 1.958, pp. 241 e ss. e do mesmo autor: "Il rinvio presidenziale delle leggi dopo lo scioglimento delle camere". Riv. T. D. P., 1.964, pp. 3 e ss.

(11) Cfr. Aja, Eliseo "Qui ha dirigir l'estat: el govern o les corts?" en Taula de Canvi, núm. 7, 1.977. Andrea Manzella "Le funzioni del Parlamento in Italia" RTDP 1.964, pp 375 e ss. onde se recolle a función esencial de dirección política (indirizzo politico).

(12) Cfr. Nicos Pouantzas "L'etat, le pouvoir et le socialisme", Paris, PUF, 1.977.

(13) Por iso o problema das listas non é tan secundario como ás veces se tén dito, trata-se dun problema de seguridade xurídica. Así "Une, dues, tres... llistes?" de Rafael Ribó en Treball, 3-2-78.

Algunhas reflexións ante a reforma fiscal

Xoaquín Alvarez Corbacho

En España estamos a viver tempos complexos, acelerados, polémicos... Non obstante existen ao menos duas palabras que teñen unha estraña e importante capacidade para unir ideas e vontades de muitas persoas. Estas palabras son democracia e reforma fiscal. Mas, ¿porque a palabra reforma fiscal?, ¿que razóns principais fundamentan esa coincidencia maioritaria entre economistas e políticos?, ¿que factores relevantes motivan a sua urxencia e orientación?. Reflexionar encol destes e doutros interrogantes constitue a tarefa central e o conteúdo das liñas que siguen, unhas reflexións breves que van a xirar ao redor de catro puntos cheos de actualidade que pensamos prioritarios e que pasamos a expoñer:

I. ¿E necesaria a Reforma Fiscal?

Si. Facer unha reforma fiscal miníma mente seria e funda no Estado resulta imperiosamente necesario e urxente. Cuidamos que muita xente do noso país tamén o considera así, aínda que quizá non teñan mui claro as derradeiras causas que motivan esa urxencia e preocupación. Nós fundamentamos esta necesidade en base a duas causas principais, unha de carácter político e a outra de carácter económico:

A) Existe unha causalidade política porque pensamos que un sistema fiscal non é nunca algo neutral ou arbitrario, senón mais ben o resultado obxectivo dunha estrutura de dominación social historicamente determinada. E evidente que o paso dun sistema político autoritario a outro que quere ser democrático, vai implicar dun xeito inesquivável tudo un conxunto de transformacións importantes nas relacións fiscáis vixentes. Os impostos establecidos e administrados durante os anos da ditadura —que na sua meirande parte non tiñan en conta as diferentes condicións persoais e familiares dos contribuíntes— xa non sirven para operar nun rexíme político democrático. Pénsese, por exemplo, que o imposto chave dun sistema tributario moderno e progresivo, o Imposto sobre da Renda das Pessoas Físicas, foi até o de agora tan ridículo como irritante (só supoñía o 1-3 por 100 do total dos impostos direitos), ou que o imposto principal que grava as vendas, o Imposto Xeral sobre do Tráfico das Empresas, constituía unha versión tecnicamente

imperfeita (inflacionista, discriminador ante o consumidor e a exportación, xerador de rendas fiscáis, etc.) e socialmente inxusta (regresiva). Nen tampouco se lexitima con facilidade a existencia dun fraude fiscal xeneralizado. Se os impostos son sempre e en boa medida o resultado concreto dunha posición de forza e intereses específicos que teñen as diversas clases sociáis, a correlación actual das forzas resulta xa notablemente diferente e propiciatoria para comezar a facer os cambios oportunos.

B) As causas de tipo económico veñen explicitadas fundamentalmente porque na fase actual que atravesa o modelo de crecemento da economía española, precisa-se tamén con urxencia e obxectividade dun-

ha intervención estatal dábondo e continua. Afirmando isto en base á funcionalidade e papel do Estado nos países onde existe un capitalismo avanzado. En todos estes países, o Estado esta-se presentando dun xeito crescente como a **instancia dominante** en canto á tarefa de perpetuar e reproducir amplamente o tipo de relacóns sociais básicas (relacóns de produción) que definen a propia formación social. E isto non o fai exclusivamente através do aparello represivo Exército, Policía, Maxistratura, etc.) ou ideolóxico (Escola, Medios de comunicación de masas, Igrexa, etc.), senón que, e maioritariamente, através das chamadas "funcóns económicas" do Estado. Entre estas funcóns económicas do Estado, que sen dúbida están a xogar un papel central e imprescindíbel no proceso de acumulación capitalista, destacaremos as seguintes:

—favorecer a internacionalización das relacóns capitalistas através da reproducción inducida do capital extranxeiro do minante no interior da formación social, así como tamén axudar a que a propia burguesía nacional consiga expansionar-se no exterior. Lembre-se ao respecto a entusiasta acollida oficial e normativa favorável que teñen en España as inversóns extranxeiras (por exemplo, a localización da fábrica de automóveis Ford), así como as repercusóns económicas das recentes viaxes do rei Juan Carlos e do presidente Suárez a Venezuela, Irlanda, etc., coa finalidade prioritaria de "estreitar os lazos de amizade e mutua cooperación".

—favorecer a disolución das formas e modos de producción que ocasiona a dinámica do capitalismo monopolista (penetración do capital na agricultura, eliminación progresiva de capas na pequena burguesía tradicional, etc.).

—contrarrestar a baixa tendencial —ou derivada das crises— da tasa do gaño polo medio dos diferentes mecanismos: a) favorecendo a explotación intensiva da forza

de traballo (papel do Estado na cualificación profisional, investigación científica, cambios tecnolóxicos, etc.); b) desvalorizando certas partes do capital constante (producción de Imputs baratos através das empresas públicas, inversións en infraestrutura viaria, etc.); c) facilitando as exenciones e bonificacóns fiscais, transferencias de capital, etc.

CUADRO NUM. 1. A IMPORTANCIA DOS INGRESOS PÚBLICOS

Estados	Ingresos Públcos (por cen do PNB)		Excluída a Seguridade Social (1973)
	Incluída a Seguridade Social (1973)	(1975)	
Noruega	45,9	44,7	32,4
Dinamarca	44,1	43,0	41,8
Holanda	43,8	46,9	27,8
Suecia	43,5	45,9	34,8
Alemaña Fed.	37,3	35,2	24,4
Franzia	36,9	36,9	21,8
Gran Bretaña	32,8	36,7	27,3
Italia	29,2	32,3	17,2
Portugal	22,4	25,0	16,4
ESPAÑA	22,2	20,3	12,9

Fonte: OCDE. Revenue Estatistics of OCDE, Paris

—outras intervencións económicas importantes do Estado son as que realiza no mercado laboral (orientando a forza de traballo sectorial e espacialmente), na materialización dunha política de prezos (redistribuíndo a plusvalía entre as clases e fraccións dominantes), establecendo periodicamente políticas de rendas (conxelación dos salarios), etc.

Noutras palabras, entramos nunha España que quere ser democrática que está en crise económica e onde é inaplazábel a tarefa de abordar cun mínimo de seriedade a reforma das estruturas agrarias, de satisfacer as constantes necesidades de dotación da infraestrutura viaria, de mellorar a cualificación profisional da forza do traballo, de establecer con urxencia un seguro de desemprego satisfactorio e flexible, etc., etc., actividades estas que non pode levar adiante o Estado cos escasos recursos financeiros proporcionados polo sistema tributario vixente. Por outra banda, e reforzando este tipo de argumentos, o proceso de achegamento e integración europea a que estamos sometidos presenta tamén as suas exixencias fiscais ineludíveis, concretizadas principalmente na armonización paulatina dos sistemas impositivos existentes na actualidade. A reforma fiscal, resulta, pois, incuestonábel e dunha urxencia palmaria polas proprias necesidades obxectivas que se derivan do modelo de acumulación do capitalismo español. O Cuadro núm. 1 ratifica con evidencia esta afirmación ao comparar a situación do Sector Público español —medido en tanto por cen entre os ingresos públicos e PNB— coa doutros Estados europeus que xa teñen unhas economías desenvolvidas.

2. ¿Que tipo de Reforma Fiscal?

Se aceitamos o feito de que facer unha reforma fiscal resulta verdadeiramente inaplazábel, o interrogante que sigue a continuación terá que se orientar cara a precisar o tipo ou natureza que devería ter a estrutura fiscal que se vai elaborar. Neste sentido, existen na Teoría da Facenda Pública uns principios xeralmente aceitados —que dun xeito teórico queren corresponderse cos intereses económicos da maioría da povoación— que fundamentan a distribución das cárregas tributarias en base á capacidade económica ou de pago dos contribuíntes. Estes principios concretan-se na práctica fiscal através dun proceso de personalización, modernización e progresividade da imposición direita, Imposto sobre da Renda, Patrimonio neto e Sucesións, e da modernización e neutralización da imposición indireita (Imposto sobre do valor adido). A reforma fiscal que se vén pregoando desde as altas esferas do Ministerio da Facenda, semella cumplir estes requisitos formais de conteúdo racional e mínimo, aínda que loxicamente se ocultan as limitacións estruturais que a este respecto sempre impón o sistema económico en que estamos a viver. Porque, ¿non se xustifican constantemente privilexios de clase e tratos fiscais discriminatorios por medio das repetidas frases de "favorecer o clima de confianza inversora", de "necesidade de críação de incentivos", etc., aparentemente asépticas e neutras?, ¿porque son sempre as clases dominantes as que monopolizan e sentencian o que é un "imposto xusto", unha "distribución equitativa" das cárregas tributarias, etc.?

Mui vencellado a tudo isto do que estamos a falar, topa-se a suspeita, tácita ou expresa, de que a reforma fiscal vai resultar unha acción mui cara para a maioría da xente. Que reformar está ben, pero que implica necesariamente ter que pagarlle mais ao Estado. Frente a estas afirmacións ou receitos lóxicos que teñen a sua

base xustificativa nun pasado fiscal próximo pouco estimulante, cuidamos que tamén é preciso facer algunas pontualizacions que quizá sexan oportunas.

En primeiro lugar, hai que ser moi conscientes de que a distribución das cárregas tributarias do actual sistema impositivo resulta radicalmente irracional e inxusta (na perspectiva dos intereses maioritarios), deica tal punto que pode dicerse, sen asomo de rubor para os nosos dirixentes, que a distribución da renda persoal empeora despois de pagar os impostos. O Cuadro núm. 2 descreve con rotunda elocuencia este feito de consecuencias tan negativas para os estratos inferiores da renda en España. Se os futuros impostos intentan gravar a capacidade de pago das persoas, a reforma fiscal só pode resultar cara para as minorías privilexiadas e tamén, en certo sentido, para aqueles individuos e familias hoxe acomodadas, pero en muita menor medida para as clases traballadoras e demás capas populares. Resulta xa mui difícil superar o custo que está a supor o sistema tributario actual.

CUADRO NUM. 2. DISTRIBUCION DA CARRETA TRIBUTARIA NO 1970

ESCALONS DA RENDA (ptas/ano)	TIPO EFEITIVO DE GRAVAMÉ (tanto por cen)
0-60.000	36
60.000-180.000	26
180.000-500.000	23
500.000-1.000.000	18
1.000.000-4.000.000	19
4.000.000-10.000.000	18

Fonte: Hacienda Pública Española núm. 26. 1.974 (pag. 5)

Por outra banda, temos que pensar tamén que evaluar correctamente a actividade financeira do Estado non consiste somentemente en apreciar a xusteza e progresividade do seu aparello fiscal, senón que require ademais analizar o volume e a composición dos seus gastos. Unha reforma fiscal que exixa maiores desembolsos monetarios ás clases traballadoras pode aínda non resultar-lles gravosa e cara se se produce tamén un proceso de melloras nos servizos públicos mais fundamentais (escolas, vivenda, sanidade, etc.). A carestía das accións estatáis dependerán, pois, non só da estrutura do cuadro tributario resultante, senón tamén da cuantía global dos gastos públicos e de quen son os seus verdadeiros beneficiarios.

3. ¿Que incidencia pode ter a Reforma Fiscal na actual distribución da renda e da riqueza?

Esta é unha pergunta chave. Estamos convencidos que se algo resulta verdadeiramente irritante e dramático no desenvolvemento do capitalismo de base política autoritaria que tivemos deica hoxe, ese algo é observar como se repartiu a renda e riqueza producida nestes derradeiros anos. O Cuadro núm. 3 confirma o que estamos a dizer —no que respecta só á actual distribución da renda— e podía-nos aforrar calquer comentario adicional. Mas non nos cansaremos de insistir na gravidade de que amostran estas cifras, Que cuase 4 millóns de familias españolas (exactamente 3.979.258) que representan o 43,56 por cen do total das mesmas, só se beneficien do 16,83 por cen da renda producida é desde logo un feito tan grave como triste, pero que unha minoría destas fami-

lias (74.211), que representan menos do 1 por cen do conxunto das familias españolas, acaparen a mesma percentaxe da renda, é dicir, o 16,71 por cen da renda producida, resulta xa milagrosamente non explosivo. Mais aínda, 2.571 familias (0,03 do total) lograban posuir no ano 1.974 nada menos que o 3,13 por cen da renda nacional orixinada, o que ven a supor unha media de 44 millóns de pesetas por familia e ano. ¿Haverá razóns mais elocuentes e expresivas para nos decatar das consecuencias que tén a estrutura do poder en España?

Pois ben, como deciamos anteriormente o Estado pode teóricamente e de algú xeito modificar este tipo de situacións actuando nun doble sentido. Por unha ban-

da, pode gravar pesadamente as rendas e fortunas consideradas como socialmente non desexadas (criando os correspondentes impostos sobre da renda e patrimonio con tipos de gravames elevados), e por outra banda pode tamén realizar unha política xenerosa de servizos públicos orientada a elevar o chamado "salario indirecto" dos traballadores asalariados (criando ou ampliando os servizos sanitarios, escolares, de transportes, etc.). Claro que esta política redistributiva do Estado hai que emendar sempre dentro de duas coordenadas que resultan básicas e imprescindíveis:

a) ter en conta os lindeiros obxectivos que imponen as necesidades da acumulación capitalista a unha distribución da

CUADRO NUM. 3. DISTRIBUCION DA RENDA FAMILIAR EN ESPAÑA NO ANO 1974

INGRESOS (ptas/ano)	NUM. FAMILIAS ESPAÑOLAS Tanto por cen	TOTAL INGRESOS Tanto por cen
0 – 60.000	298.305	0,34
60.000 – 120.000	822.190	(43,56)
120.000 – 240.000	2.858.763	14,29
240.000 – 500.000	3.885.395	(42,43)
500.000 – 700.000	838.688	(9,16)
700.000 – 3.000.000	385.703	(4,41)
3.000.000 – 5.000.000	34.225	(0,36)
5.000.000 – 10.000.000	20.242	(0,22)
10.000.000 – 20.000.000	7.991	(0,09)
20.000.000 – 30.000.000	4.182	(0,04)
Más de 30.000.000	2.571	(0,03)
		16,71
		2,85
		3,13

Fonte: Hacienda Pública Española núm. 47. 1.977 (pág. 35)

renda e riqueza en función da mayoría (vivimos nun sistema que funciona concentrando, non redistribuíndo). Mais alá dun certo punto distributivo a natureza do propio sistema entra en cuestión.

b) ser conscientes da capacidade organizativa e de poder político que teñen as clases traballadoras en cada momento histórico para incidir realmente na estrutura dos ingresos e gastos públicos.

A futura reforma fiscal, aínda que protagonizada principalmente por forzas políticas de carácter conservador, ofrece en principio unhas diretrizes modernizadoras dalgún xeito progresistas que non podemos deixar de apreciar. Repetimos que se a distribución das cárregas tributarias responde mínimamente á capacidade real dos contribuíntes (aínda que os impostos principais non teñan uns tipos impositivos mui elevados), e se se combate enérgicamente o fraude fiscal xeneralizado, teremos xa ocasión de comprobar consecuencias redistributivas importantes superadoras en certa medida da insosteníbel situación vixente.

4. ¿Ten relevancia a Reforma Fiscal para a Autonomía de Galiza?

Cuidamos que a reforma fiscal tén unha relevancia transcendental para a Autonomía galega por dous motivos fundamentais que pasamos a expoñer:

a) porque un dos importantes mecanismos fiscais que se van utilizar para financiar a distribución de funcións e competencias do Estatuto de Autonomía, será provavelmente a participación percentual nos principais impostos do Estado aplicados a Galiza (Impostos sobre da Renda, Patrimonio Neto, etc.), polo que resulta evidente a dependencia e adecuación dos ingresos que receba a Facenda galega da reforma e modernización do sistema tributario que protagoniza a

Facenda central, ao menos no que respecta a cuantía, flexibilidade e equidade distributiva dos mesmos.

Esta fórmula de participación percentual nos impostos principais do Estado ofrece tamén unha serie de aspectos positivos que non podemos silenciar. En primeiro lugar, permite axustar con facilidade os recursos financeiros centrais ás necesidades progresivas do gasto público que supón o trasvase paulatino de competencias cara os órganos autonómicos de Galiza. Para elo basta manipular cada certo período de tempo, e através dunha dinámica negociadora, a percentaxen participativa de cada imposto. Pero é que ademais, este mesmo mecanismo serve —se se materializa un proceso de cooperación entre os diferentes niveis da Facenda (central, galega e municipal) na concreta tarefa de determinar as bases imponíveis (proceso liquidatorio do imposto)— para sentar as bases necesarias cara o obxectivo de conseguir unha capacidade de administración fiscal propia en Galiza que poida garantizar mañán empresas de autogoberno superiores.

b) Tamén a reforma fiscal tén relevancia para a Autonomía da Galiza, porque as institucións autonómicas galegas van receber do Estado uns determinados ingresos públicos con finalidades exclusivamente redistributivas. Pretenderá-se así tentar de correxir ou compensar dalgún xeito as graves diferencias de desenvolvemento económico que existen hoxe entre as nacionalidades e rexións do Estado español.

E lóxico pensar, que a eficacia desta función redistributiva (materializada nunha Caixa ou Fundo Compensatorio), dependerá fundamentalmente da progresividade con que actuen nun futuro próximo aqueles impostos principais de natureza persoal que se deriven da reforma e que van nutrita a devandita Caixa ou Fundo. No caso contrario, tal como está ocorrendo en Italia onde o Fundo de Compensación alimenta-se de impostos

indireitos que inciden maioritariamente sobre das clases traballadoras (impostos sobre do tabaco, bebidas alcoólicas, azúcar, etc.), o obxectivo redistributivo que se persigue resultaría escaso ou prácticamente nulo. Reducir esta Caixa a ser un mero mecanismo de trasvase circular de fondos públicos que entrega e recebe uns determinados recursos financeiros dunhas mesmas clases sociáis, é desde logo tan demagóxico como estéril. Evidentemente, tampouco aquí se pode ser indiferente e neutral ante a reforma fiscal que se pretende facer —Ipor fin!— no Estado español.

Xoaquín Alvarez Corbacho

Encol do Movimento Obreiro galego

Rafael Pillado

Para valorar en toda a súa importancia o peso decisivo da clase obreira galega nos últimos anos, conven subliñar algúns rasgos que a identifican e que condicionan toda a sua traxectoria.

Representa unha porcentaxen baixa, en comparación coa meia do Estado, no seio da povoación galega, estando ademais, fora de tres ou catro núcleos importantes (Vigo, Coruña, Ferrol...), mui espliada ao longo e largo de Galiza, ou sexa, xeográficamente, ademais de ciscar-se nun sen fin de pequenas empresas, que se caracterizan como minifundismo industrial, calculado en mais de 45.000 centros de traballo dos que só uns 41 superan os 500 traballadores.

Como Clase Obreira, é de recente formación, favorecida polos últimos anos de crecimiento económico, e sobre a base da imigración interior, do campo á cidade.

Só unha minoría traballa en sectores punta da economía, a maioría traballa en sectores atrasados, e mesmo artesanais en muitos casos. Respeito as suas percepcións económicas, hai que dicer que son inferiores á meia do Estado, pero aproximando-se xa nos últimos anos, grazas á sua mobilización e combatividade. Pasou-se de significar 2/3 de aquel, a representar hoxe un 90 por cen.

Convén non esquecer o isolamento que ese núcleos de povoación obreira padeceron ao longo destes anos. O peso do mi-

nifundio agrario, que encaixillava e aínda encaixilla esos núcleos. A falta de desenvolvo neles de institucións culturais, de investigación, etc., que dificultavan a existencia de aliados para mellor desenrolar as súas alternativas, a ausencia dunha burguesía dinámica, etc., foron ademais elementos que condicionaron seriamente o movemento obreiro galego. Por outra banda, ningún pode poñer en dúbida hoxe, que a clase obreira foi, en proximidade con outras capas da povoación, e entre elas campesiños e mariñeiros, quen mais duramente sofreu a realidade da ditadura, facilitada pola ausencia da más mínima liberdade. Calquier intento de organizar-se para fazer frente á aquela situación de superexplotación e represión, foi pagada coa vida en muitas ocasións, noutras co cárcere e o despido. Represión que nengunha outra clase ou capa social padecen dessa forma.

Evidentemente estes son algúns rasgos que dificultaron a organización e influencia da clase obreira, que limitaron o seu consenso no conxunto da sociedade, dada a falta de desenvolvo industrial existente, e de capas obxectivamente coincidentes cos seus obxectivos.

CSen embargo, visto coa perspectiva que nos dá hoxe a nova realidade política, non cabe a menor dúbida de que a clase obreira, o movemento obreiro que dela surxe, foi o motor esencial da luta polas liberdades democráticas e nacionais, foi quen infrinxeu as derrotas mais decisivas ao rexímen autoritario, para debilita-lo e ao fin sucumbe.

Através das mais variadas formas de luta, no seio da fábrica foi madurando a solidariedade e a conciencia de clase. De exixir aumento de salario pasa-se á exixencia de Autonomía para Galiza, nun proceso ininterrompido de tiras e aflozas. Nun proceso que permite medir adequadamente a forza do inimigo, e que lle leva a evitar toda exixencia masimalista sobre da base dunha axustada análise da correlación de forzas existente. A diferencia doutros movementos, o seu realismo, que

nasce da experiencia diaria, leva-a á toma de conciencia nacional. Esa graduación das reivindicacións e dos obxectivos, permite-lle ir movilizando a sectores atrasados, que doutra maneira non houveran visto posibilidades de éxito.

E interesante destacar que xa no ano 46 se fixo na Bazán de Ferrol unha folga de toda a empresa, pero convén significar a importancia das luitas do ano 72 que, ademáis de confirmar a ideia de que a clase obreira galega pode ser tamén vanguarda a nivel de todo o Estado, permite modificar significativamente a opinión que do noso povo se ten de fronteiras afora.

Pero non sería xusto quedar-se só na valoración de que a luta obreira modifícou a nosa imaxe esterna. Como elemento principalísimo hai que destacar que no ano 72 dou un salto cualitativo na conciencia da clase obreira e do povo galego, e que antes e despois, o movemento obreiro mantivo unha constante luta aberta, variavel en intensidade, localizada en principio nun par de núcleos fundamentais, pero cunha gran combatividade. Logouse cambiar a imaxe que os galegos teñen de si mesmos e a que de nós teñen foradequí.

E esa luta tenaz permitiu-lle ganar aliados e o que é mais importante, estimular a outros sectores para que "iniciaran a marcha", abrindo un espacio maior á vida cultural e política e permitindo que sectores até ese momento isolados iniciaran unha actividade maior e más aberta.

E un exemplo, que despois de certas escaramuzas de menor importancia, o movemento estudantil se movilitou no ano 68 cuns obxectivos e combatividade, que o colocan á vanguarda do Estado nese momento.

E deliberado o intento de presentar a clase obreira como marxinada da luta polos intereses nacionais de Galiza, como deliberado foi todo intento de presentar

o movemento obreiro en España como aliado aos intereses de potencias extranxeiras. Cando a ditadura, e en xeral a burguesía, quixo atacar a clase obreira, intentousempre, falando no nome de toda a sociedade, atribuir a manexo do extranxeiro a movilización e luta dos traballadores e outras capas, ocultando todo o que de nacional tiñan as suas reivindicacións, impedindo que apareceran os elementos comúns con todos os sectores afectados pola política monopolista.

Fai-se necesario insistir en que o elemento determinante na luta polas liberdades nacionais radicava precisamente na democratización do Estado e que sen esa democratización non havía posibilidade de liberar nacional nem socialmente a Galiza.

A luta pola autonomía da Galiza, abandeirada tamén polo PCG, foi impulsada e realizada polo movemento obreiro (nos órganos unitarios, Xunta e Táboa de Galiza, estiveron presentes as centrais sindicais, sobretudo CC.OO.) Frente ao maximalismo da pequena burguesía radical, que plantexava "aquí e agora autodeterminación", esquecendo ou descoñecendo a realidade; e frente ao centralismo mais reaccionario. E non esquezamos que as mobilizaciones do 4 de Nadal foron a expresión do consenso alcanzado en torno á Autonomía, e cuxo motor, además do participante, foi sobretudo o movemento obreiro.

E non se nos oculta que, a diferenzia da interpretación de algúns, o problema nacional non é otra serie de componentes, non só socias e políticos, senón tamén económicas, culturais, lingüísticos, etc. Convén insistir en que o problema nacional galego reflecte ese conxunto de niveis, de factores e non só o da lingua e o da cultura. E insisto, porque na nosa terra non son poucas as opiniões que lle dan ao problema nacional unha interpretación culturalista, ou esencialmente culturalista, parcial.

Pero tamén é necesario resaltar a escasa incidencia que áinda tén hoxe a clase obreira nos terrenos culturais, ideolóxicos, na superestrutura da sociedade, o que exixe unha atención muito mais importante, e a posta en pé de meios que a faciliten. Pero esa deficiencia non pode ocultar, o peso decisivo da clase obreira, nas conquistas democráticas e no proceso cara a autonomía que hoxe vive Galiza.

Así mesmo, a clase obreira, combinou a luta nacional polos intereses da Galizá, coa luta xeral, pola democratización do Estado, reclamando un novo tipo de relación entre todos os povos de España. Significava reforzar a unidade libremente decidida deses povos, e no fundo, defender a unidade da clase obreira, no mesmo nível, cando outras forzas defendían a sua división e parcelación. Reivindicava e reivindica o ser parte dessa clase obreira e luta por reforzar ao máximo a sua unidade, elemento esencial da sua forza frente á oligarquía, tendo en conta a existencia dun só Estado. Pero á vez, reivindicava a realidade nacional de Galiza, os seus direitos e liberdades, partindo da idea de conxugar a unidade e a autonomía, imprescindíveis.

Unha Política sindical con carácter Extraplano

As CC.OO. foron, no terreno sindical, artífices do movemento de masas posto en pé nos últimos quince anos de ditadura.

O Partido Comunista de Galiza, contribuíu ao lado de socialistas, cristiáns, etc., a poñer en pé o S.N. de CC.OO. de Galiza a quem apoia sen dúbida pola sua tradición e porque incorpora na sua práctica unha concepción renovadora do sindicalismo clásico.

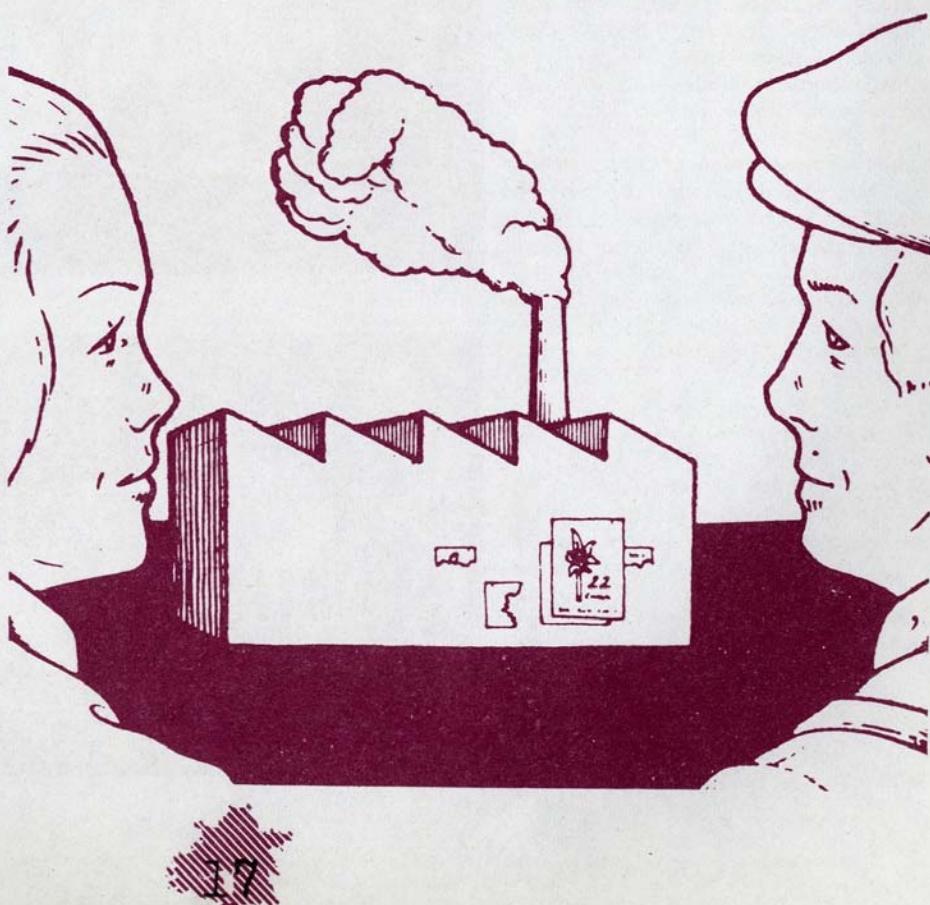
Esa política sindical de apoio a CC.OO. leva implícita a defensa da liberdade sindical, non só na época da ditadura senón como unha opción estratégica, considerando que a unidade para ser duradeira, tén que ser libremente decidida e consentida.

Esa concepción asenta-se no carácter sociopolítico do sindicato. O que implica que o sindicato non se quede no terreno reivindicativo exclusivamente, senón que

deve participar nas decisións económicas e sociais, enlazando así coa actividade política mais xeeral.

Trátase de acabar co reformismo, que condena o sindicato á simples reivindicacións sen lle permitir unha acción más decisiva sobre dos mecanismos políticos da sociedade. Ese carácter sociopolítico, permite-lle á clase obreira establecer puntos de coincidencia con outros sectores e capas da sociedade desenvolviendo as suas alianzas, que favorecen o proceso de democratización do conxunto da sociedade.

Hoxe mesmo, vemos como a luta pola solución á crise da construcción naval, exige do sindicalismo, artellar unha alternativa relacionando todos os intereses implicados, e non só no seio da empresa, senón no ámbito da localidade, de Galiza e do Estado.

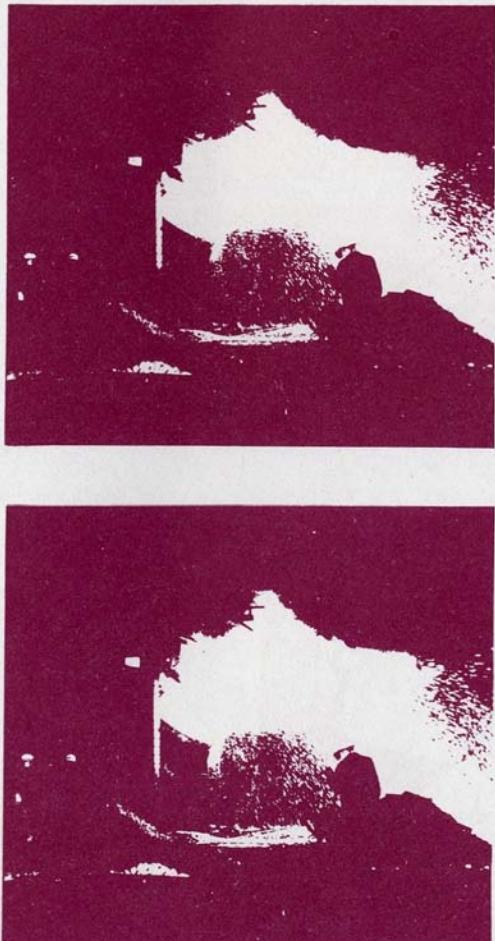
Por outra banda, non só se plantexa a coincidencia con outros sectores, senón que disputa o control de importantes instrumentos do aparato produtivo, tales como a contabilidade, marcha financeira, plans de inversión, reorganización, reconversión, produtividade, seguridade e hixiene no traballo, etc., na empresa; además de exixir solución aos problemas de equipamento, sanidade, ensino, etc., fora dela; e a democratización das institucións políticas a nivel xeral da sociedade e do Estado. A sua exixencia de que se apliquen os Pactos da Moncloa, esta en consonancia con esa concepción, xa que nelles se recollen elementos importantísimos da sua política sindical.

O carácter de sindicalismo de novo tipo que apoia o PCG, contempla a participación da clase obreira, de forma diferente ao pasado. Considera fundamental a sua presencia através da asamblea de todos os traballadores, sen discriminación, e cuxo funcionamiento se apoia na existencia dun organismo unitario, representativo na empresa.

Considera que a clase obreira non deve ser un ente pasivo, receptor das decisións doutros, senón que deve decidir e asumir conscientemente sobre os seus problemas e intereses, non deixando nas mans dunha minoría, ás veces convertidos en burocratas, a defensa, o como e o que, da defensa dos seus intereses.

Outro rasgo que caracteriza esa política sindical é a perspectiva dun sindicato unitario. O camiño a seguir hoxe é apoiar os organismos unitarios eleitos nas empresas, e impulsar a unidade de acción, das centrais sindicais, a todos os niveis. A base dessa unidade hoxe, son as CC.OO., e a UGT, as duas más fortes e importantes a nivel do Estado e tamén de Galiza.

A práctica dese tipo de sindicalismo é favorecedora da unidade ao criar as condicións de participación de todos os traballadores.

Mas a unidade non é un obxectivo táctico, senón extratáctico. Non se trata de defender a unidade, porque sexa popular esa idea entre os traballadores, senón que é imprescindible para avanzar cara o socialismo, cara unha sociedade sen clases, e eso intúeno os traballadores. A nosa visión de marcha ao socialismo en liberdade, sobre da base da alianza das forzas do traballo e da cultura, apoiando-nos no consenso da gran mayoría da sociedade, coincidindo con outras forzas de orientación socialista, implica recompoñer a unidade do movemento obreiro, rota noutro momento histórico, através de todos os posíbeis camiños converxentes.

Pero iso mesmo implica á sua vez outro rasgo fundamental desa política, isto é, a independencia do sindicato, respecto ós partidos políticos, o Estado e calquier outra forza. A unidade sindical presupon unha concepción do sindicalismo na que o futuro sindicato unitario non sexa correa de transmisión de partido algún, e eso só é posivel se se conceben xa así os sindicatos existentes, para facilitar a sua converxencia. A nosa crítica ao sindicato-correa de transmisión, de partidos de clase ou non, asenta-se tamén na concepción non unitaria do movemento obreiro que implica, e por tanto na dificultade que supón ao avance cara o socialismo. (Non é por tanto unha cuestión de querer ou non ir ao socialismo, de chamar-se ou non socialista, senón de poñer en pé os instrumentos que o fagan posível. Sen unidade obreira difícilmente podera-se chegar ao socialismo nun país de capitalismo avanzado).

Do mesmo xeito, esa política sindical, contempla a necesidade de autonomía orgánica e sindical do movemento obreiro galego, respecto o de España. Autonomía orgánica que implica recoller e ter en conta as experiencias e decisión a nivel do Estado, e a aportación das experiencias galegas ao resto de España. Esa autonomía permite e á vez exixe un tratamento específico dos problemas que plantexa a realidade galega. Só un tratamento autónomo

desa realidade, permite enfocar correctamente os problemas e a sua solución.

Algunhas referencias a CC.OO.

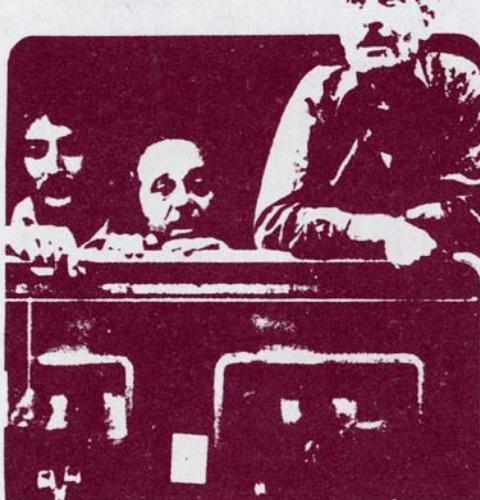
Unha análise sucinta da situación das CC.OO., hoxe en Galiza, mostra que se recorreu un gran camiño, logrando ser a única central con implantación e estrutura a nivel de toda Galiza, con órganos en cásque todos os niveis, con capacidade de movilización como o demostrou o 30 de setembro, e cun número de afiliados que se calculan por enriba de setenta mil.

O feito de alcanzar tal desenrollo, cria lle ao seu funcionamento novos problemas e amplía os que xa eran visíbeis tempos atrás. Ditos feitos, ademáis de ser orixinados por ese crecemento dos últimos meses, e mesmo polas eleccións que se están realizando, proceden da debilidade dos órganos de dirección, da ausencia dunha estrutura completa a nivel de ramas, provincias, ademáis do aínda escaso papel que xogan os afiliados, con ser sen dúvida a que mais conta coa sua base afiliada.

Ao meu xuízo, é necesario ter en conta muito mais a opinión dos afiliados á hora de tomar unha decisión fundamental que a todos afecta. Non só por os ter conformes, senón porque eles teñen que xogar un papel principal explicando aos demás traballadores as opinións de CC.OO. e porque incluso a súa opinión e participación, enriquecen e dan ás ditas opinións unha base mais real e axustada ás condicións. Nese senso, pon-se de manifesto defectos no funcionamiento da sección sindical de CC.OO., na empresa, e noutros ámbitos.

Órganos unitarios na empresa

Convén ter mui en conta o funciona-

mento das seccións sindicais de empresa de CC.OO. Sobretodo hoxe cando xa esisten órganos unitarios (Comités e Consellos) que as CC.OO. impulsan e consideran fundamentais.

Na miña opinión a Comisión obreira na empresa non pode perder a sua fisonomía, deve asegurar a vida sindical de todos os seus afiliados, através de assembleas, (o que non lle pode impedir facer assembleas con todos os traballadores sen distinción), tén que elaborar as súas proprias alternativas e solucións dos múltiples problemas, sexan convenios, seguridade e hixiene, marcha económica da empresa, ascenso, e un longo etcétera, como foi sempre a súa práctica.

A existencia dun organismo unitario, non lle deve nen pode impedir —e muito menos onde aínda non-o hai— que realice a sua política sindical. Claro está, que a mesma existencia e actividade dese Consello ou Comité de empresa, é reflexo da sua política, e portanto deve favorecer e impulsar o seu funcionamento, como parte tamén da sua preocupación e tarefa.

Ao meu xuízo, e autónomamente do que devén facer as centrais sindicais, un organismo unitario tén como tarefas, o elaborar alternativas e solucións aos problemas que se presenten no seio da empresa, facendo a síntese da todas as aportacións das centrais sindicais e dos traballadores en xeral, convertendo todo iso no programa que devén reivindicar os traballadores. Ele é o responsable de organizar a deliberación coa patronal, de negociar e mobilizar unitariamente, sen negar o papel das centrais sindicais que han de facer un esforzo por mostrar en todo caso, os seus puntos de vista, para ao final, aceitar a opinión maioritaria.

Sería interesante esclarecer muito mais esta relación porque creo que aínda non está claro o papel que deve xogar cada un no seio da empresa.

Hai dificultades que surxen para as CC.OO., na medida en que non fai unha correcta distribución dos seus cuadros e recursos. Creo que sería un erro que toda a C.O. dunha fábrica se incorporara no organismo unitario (salvo que non se teñan mais membros), ou que o secretario xeral dunha C.O. fora á vez, secretario do organismo unitario. Nese caso podía eclipsarse un dos sous, dado que non havería ópticas distintas, no que respecta as aportacións de CC.OO. Unha distribución racional de cuadros permite á Comisión ter unha maior amplitud de miras, e facilitar aos de CC.OO., no organismo unitario que contrasten as suas opinións con persoas non imersas nos problemas daquel.

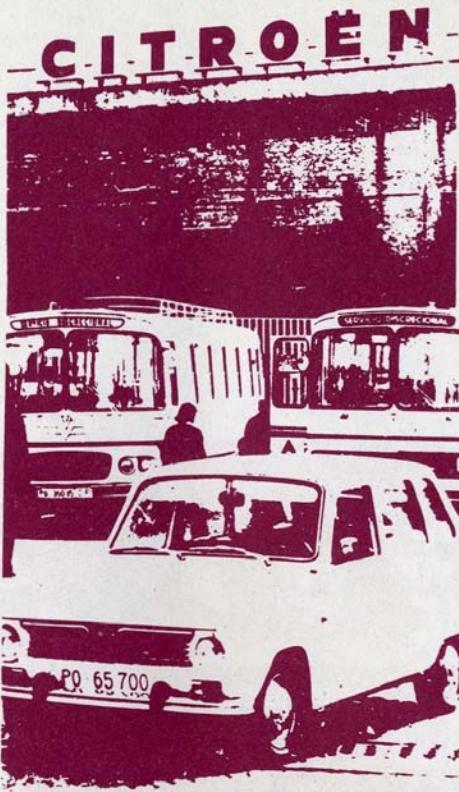
A marxe dese Comité ou Consello, tén que existir unha parte importante da Comisión obreira, que veva con certa distancia todos esos problemas que aparecen.

Quizais sexa necesario chamar a atención sobre a forma en que se realizan as asambleas obreiras, sexan de afiliados ou de traballadores en xeral. Creo que existe unha gran espontaneidade no seu desenrollo que facilita a acción maximalista dos grupos esquerdistas. Na miña opinión, tanto os órganos de CC.OO., como no caso dos Comités ou Consellos, é necesario realizar reunións previas, que elaboren proposicións mui concretas, facilitando a discussión colectiva neses órganos para mellorar calquier proposta e que a asamblea amplíe, corrixa ou aprove en definitiva as proposicións así elaboradas. E necesario acabar co espontaneísmo, coma coas actitudes burocráticas, que todo o deciden sen contar cos interesados.

E isto, referindo-me a CC.OO., exixe contar coa asamblea a nivel de empresa, rama, etc. Un exemplo a combatir e non imitar, é o recentemente firmado convenio do INP, feito sen previa consulta a CC.OO., polo menos en Galiza, e desde logo en nengún caso consultando o conxunto dos traballadores do sector, á marxe do que nel se conseguira.

Outro defeito importante, e que en calquier caso condiciona e debilita a actividade sindical a nivel de Galiza, é a tendencia centrífuga e localista posta de manifesto en toda a actividade sindical diaria.

E evidente que toda a realidade galega, favorece estas tendencias e que son mais a expresión da luta entre as burguesías locais, que entre intereses contradictorios da clase obreira, sen embargo é unha manifestación clara de caciquismo tamén no movemento obreiro, en que cada un é o amo no respetivo ámbito, e que se impón unha superación sobre a base de promoción de cuadros aos diferentes niveis, ra-

chando con certos tapóns, que dificultan o desenrollo natural e necesario.

Creo non obstante, que a acción, consciente tamén no terreno sindical, deve ir dirixida a superar todos os defeitos e a dar a maior coesión e reforzar a estrutura e actividades xerais e non só a nivel de Galiza, senón que incluso dentro das provincias e comarcas.

Nestes momentos estan-se realizando as eleccións sindicais nas condicións que xa todo o mundo coñece, onde o Goberno intenta impulsar un "sindicalismo amarelo" frente a CC.OO., fundamentalmente, pero en calquier caso contra toda central de clase.

O exemplo da empresa Citroën en Ourense e en Vigo, son mostra clara do ataque sistemático contra CC.OO., sobre a

base de impulsar un sindicalismo "independente"; independencia que pretende ocultar o sindicato non de clase e ligado aos intereses da patronal.

Exemplo que vai desde distribuir oitavillas da empresa, chamando a votar por calquier sindicato excepto por CC.OO., deixa condicionar o posto de traballo a afiliar-se a un sindicato como a CDT, de claro amarelismo.

Como ataque, aínda é mais grave a intención de despedir a dirixentes de CC.OO. en Ourense, de descabeza-las, situando no seu lugar a cuadros intermedios domesticados, e como impulsores daquel tipo de sindicalismo.

E necesario estar atentos porque este intento pode xeneralizar-se, incluso facer Comisións como fixeron no caso de Kraditor en Ourense, con elementos promocionados polas empresas para prestixialos e así dificultar a marcha do sindicalismo de clase.

En calquier caso, sair reforzados das eleccións exige conformar uns instrumentos que permitan chegar a ese 45.000 centros de traballo ciscados por toda Galiza, e acceder a mais de 17.000 delegados que correspondería eleger, na sua maioria en empresas de 6 a 50 traballadores. Tarefa que exige unha dedicación exclusiva de cuadros fundamentais do movemento obreiro durante ese período. Sería unha grave responsabilidade non dar os pasos precisos para organizar adequadamente esa tarefa.

Eses problemas que teñen as CC.OO., que é urgente resolver non impiden que vaiga gañando de forma clara e terminante no conxunto de Estado, pero de forma aínda mais clara en Galiza.

Quixería analizar tamén de pasada a importancia dese triunfo para o movemento obreiro, e aínda para a consolidación da democracia en Galiza e no Estado.

O triunfo de CC.OO., supón un triunfo do sindicalismo de novo tipo e por tanto un fracaso de quen tiña a pretensión de constituir un sindicalismo a estilo tradicional, prescindindo da asamblea como expresión soberana do conxunto dos traballadores e dos seus intereses, en troques pola decisión dun reducido número de representantes.

Ese triunfo é un duro golpe ás concepcións do sindicato como correia de transmisión, e representa un triunfo importántissimo das posicións unitarias no seio do movemento obreiro.

A vitoria de CC.OO., representa ao mesmo tempo unha derrota terminante dos intentos que desde o poder se facían para impoñer un sindicalismo amarelo, e que está sendo estrepitosamente derrotado.

Tamén na orden política ten as suas consecuencias, importantísimas. Desbarata as pretensiones de levar adiante unha política de bipartidismo, patrocinada polos dous partidos maioritarios no Congreso, coa intención de excluir o resto das forzas políticas. Non esquezamos que o PSOE repetiu que para impoñer esa política, era necesario que a UGT gañara as sindicais.

A clase obreira, ademáis de valorar o que son e significan as CC.OO., puido comprobar o perigo de bipartidismo, que xera polarización entre a direita e a esquerda, entre marxistas e non marxistas, nun momento que para consolidar a democracia se precisa dunha política de concentración, que teña o respaldo do fundamental das forzas políticas, do fundamental da sociedade tras de sí.

Non se me esquece que nestes momentos aparecen novas tarefas, non só a de dar vida e orientar axeitadamente os organismos unitarios na empresa, senón que se precisa artellar adecuadamente os miles de delegados recentemente electos, asegurar que xoguen un papel efectivo

na organización e mobilización da clase obreira, evitar que caia no abandono ou o burocratismo, e de igual modo, encontrar as formas axeitadas para realizar a negociación, unitariamente, no marco das ramas, localidades, e así até o nivel do Estado.

Así mesmo CC.OO., terá que analizar os problemas derivados do triunfo de certos sindicatos amarelos en empresas como Citröen, en Vigo e Ourense, organizados pola propia empresa, e afrontar a necesaria solución para sair dese estado de cosas.

Antes de acabar de falar sobre CC.OO.,

quixería sinalar que me parece aínda raxítico o aproveitamento das institucións parlamentarias.

E evidente que CC.OO., está facendo un esforzo, como nengún outro sindicato, por elaborar alternativas e dar solucionés aos enormes problemas de Galiza, sobre todo derivados da crise, pero creo que non se implican os parlamentarios o suficiente nesas solucionés. Creo sinceramente que os parlamentarios galegos siguen na escuma da realidade galega, sen penetrar nos problemas da nosa sociedade, quizás mais atentos ás próximas eleccións que á crise económica.

Por esa razón, creo necesario empraza-los muito mais, que CC.OO. devén coloca-los ante a alternativa de dar solucionés e demostrar a sua eficacia, e incluso deixar claros os intereses que defenden. Por iso creo que problemas como o da Cons-

trucción Naval, situación actual do Polígono Industrial de Ourense, crise pesqueira, deven poñer a prova a sua disposición e capacidade.

Algúns problemas do Partido Comunista de Galiza no movemento obreiro

Tres deficiencias aparecen claras na actividade dos comunistas no movemento obreiro: falta de presenza das organizacións do Partido, presenza entendida na sua actividade política, coa sua propia fisionomía, e con iniciativa para dirixir e informar sobre dos pequenos e grandes problemas da vida política e social, cotiáns.

Hai organizacións clandestinas áinda na sua identificación perante as masas e peante a sociedade. Áinda que non é exclusivo do movemento obreiro é un lastre do que hai que desembarazar-se. Eso explica algúns dos problemas de estancamiento do proselitismo nas fábricas, como esplica ese certo oco político existente nos centros de traballo.

Nesta mesma dirección aparece o defeito de non organizar o aproveitamento de cuadros, aparecendo en muitos casos todos os militantes do Partido, dirixindo e organizando CC.OO., ao lado doutros traballadores. E evidente que o Partido nas fábricas tén que asegurar que un número de cuadros se dediquen exclusivamente ás tarefas do Partido, ás tarefas políticas e non só sindicais.

¿Consiste só a militancia no Partido dentro das empresas en desenrolar as tarefas internas do Partido?

Eso é evidentemente unha tarefa imprescindible, pero se queremos entusiasmar os militantes comunistas é necesario organizar o traballo, de tal modo que cada organización sobretodo aquelas mais amplas, se estruturen en grupos por obradoiro, sección, etc., cunha dirección ao frent. Que os temas de atención en cada

Comité de Agrupación, e por tanto as responsabilidades, vaian dirixidos a coñecer TODA a realidade da empresa, técnica, económica, etc. Sobretudo nas públicas, ese coñecimento permitirá participar na sua dirección, como contempla o Pacto da Moncloa, que hai que obligar a que se aplique.

Que esas organizacións elaboren alternativas realistas, que contemplen todos os factores, con todos os elementos da realidade da empresa. Que estude as diversas problemáticas da man de obra, administrativos, técnicos e demás persoal, para dar-lle solucións, que organice o proselitismo, realizando reunións abertas a todos os que queiran asistir, pero avisando previamente e organizando a asistencia. Unha tarefa permanente é o democratizar ao máximo a vida interna da empresa, e nesa dirección, deve ter-se mui clara a necesidade de reforzar a unidade dos traballadores, qué é un elemento de democratización, pola força que eso xera.

Outro é a non actividade pública dos comunistas, a sua identificación coa política do Partido, a capacidade e disposición a debater con quien sexa sobre dos múltiples problemas. Neste sentido, existe unha actitude defensiva que leva a facer concesións en todos os terrenos.

O terceiro problema a resaltar é o da relación dos dirixentes obreiros coas organizacións do Partido. Creo que xa se suliñou en múltiples ocasións esta cuestión. sen que até o presente, se teña achado unha solución adecuada.

Trata-se do problema quizais mais grave. Os camaradas no movemento obreiro siguen facendo, unha vida á marxe da estrutura do Partido. Na maioría dós casos, os cuadros fundamentais prestan atención só ao traballo sindical, despreocupándose da sua obriga de militar na organización, e renunciando así a un factor fundamental de formación e orientación política. Xeresa así unha contradición entre dirixentes sindicais e dirixentes políticos.

Dous tipos de problemas xera esta situación. Dunha banda impide que o Partido teña un dominio dos problemas do movemento obreiro, e poda dirixir e dirixiña o que é unha das suas tarefas fundamentais, e a segunda, que eses mesmos dirixentes obreiros carecen do dominio da política do Partido para Enriquecer a sua actividade sindical e incluso para dar ao sindicalismo a dimensión socio-política que precisa.

Este defeito trae graves consecuencias á vida do Partido en xeral, actuando incluso como factor de freno doutras actividades dos Comités do Partido. Pero tamén xera consecuencias negativas para o movemento sindical.

As ideas expostas, intentan ser un elemento que facilite o debate sobre os problemas do movemento obreiro e sindical, e dos comunistas no seu seio, polo conxunto da sociedade.

Fevreiro do 1.978

Rafael Pillado Lista

O asasinato de Aldo Moro e Italia

ISOLAR O INIMIGO

Giorgio Amendola

Para bater un inimigo é preciso comprender o seu carácter e a sua natureza. O partido armado do extremismo tén en común co fascismo métodos (a violencia), base social (pequeno burguesa), obxectivos (destrucción do estado republicán). Hai certamente conexións operativas entre terroristas que se presentan coloreados de vermello ou de negro, cumplicidades prácticas entre terroristas políticos e criminais comúns (secuestros e rapiñas), intervencións financeiras e técnicas de servizos secretos internos e extranjeiros. Mas a acción das Brigadas vermelhas non pode ser interpretada só como resultado de conspiracións e manobras, internas ou externas. Estas existen, sen dúvida, mas non bastan para explicar a virulencia e a eficiencia dun movemento que tén unha sua organización autónoma, unha sua recoñecida hierarquía, unha sua propia e distinta ideoloxía que lle permiten ter unha non transcurábel base e de poder utilizar, para as suas empresas criminais, unha vasta cintura de solidariedades culturais e políticas.

O fascismo propon-se abertamente unha restauración da ditadura, coa abolición das liberdades democráticas e coa imposición dun rexime de terror. O chamamento insolente ao pasado fascista e aos rexímes reaccionarios existentes, desde o Chile ao Brazil, non permite aos neofascistas, nun país como Italia onde é vivo e sempre renovado o patrimonio da Resistenza, de alargar as suas bases de masa (se as forzas democráticas non cometan irreparáveis errores dividindo, por exemplo, a clase operaria da masa de parados). O extremismo indica, ao invés, o obxectivo dunha revolución proletaria, que devería triunfar co abatimento do Estado republicán, do que se nega toda posibilidade de transformación democrática. Os dous deseños encontran-se e completan-se, mas son distintos. Que a acción terrorista con o Estado republicán abra a estrada á instauración dunha ditadura fascista,

non é perspectiva que turbe os estrategas do extremismo. O advento do fascismo servirá, segundo os seus plans, a radicalizar a luta, a "libertar" as masas do engano do reformismo e do comunismo, e a preparar o terreno para a vitoria da revolución proletaria. O prezo de tales operacións, en termos de feroz barbarie, de masacres de militantes obreiros, de opresión e de explotación dos traballadores, non é cuestión que poda preocupar os aventureros do extremismo.

Non hai que subapreciar a posibilidade de expansión dunha ideoloxía extremista, nun momento no que a crise xeral do capitalismo mundial aguza todas as contradiccións e pón os países da Europa occidental de frente aos problemas solevados pola mutación das relacións de intercambio (e de forza) cos novos países emerxentes da vella opresión colonial. Nun país como Italia, onde trinta anos de ininterrompida dirección democristiá non só impediron toda política de reformas estruturais e de desenrollo programado, senón que determinaron tamén, coas especulacións parasitarias, a corrupción, as clientelas, un xeral esfacelo administrativo e moral, é fácil ceder, para estratos non ligados á realidade da producción, ás tentacións do extremismo e refugiar responder á chamada democrática do partido comunista por unha política austera e severa de saneamiento e de renovamento e de avanceamento democrático cara o socialismo. O medo dun mañán escuro, a espéra dun novo dousmil, a angustia existencial, empurran ao irracional e á loucura suicida homes e grupos, so-

bretudo de pequena burguesía enraivada e falta de enlaces coa realidade produtiva. Os "novos filósofos" franceses son a expresión dunha capitulación da razón. E o momento en que as correntes do vello irracionalismo europeu tornan a escurecer toda perspectiva de progreso e de libertación do home.

O problema é, pois, ideal e político, antes que de técnica policiesca e de normas penais. Certamente hai que tomar medidas para mellorar a eficiencia das forzas de orden e o funcionamento da maxistratura. Mas non é necesaria un lei excepcional, e tanto menos a pena de morte. Fiquei dolorosamente conturbado pola petición avanzada por Ugo La Malfa da pena de morte, medida que renega dous séculos de tradición liberal e que se demostrou por toda a parte ineficaz (v. os USA). Quen se move no terreno da luta armada pón a sua vida en xogo. Non se pode subvalorar a determinación do inimigo e tampouco a sua capacidade de sacrificio persoal. Para bater o extremismo armado cumpre unha forte vontade política que saiba utilizar ben os instrumentos e as disposicións do Estado (e tamén mellora-los oportunamente) e mobilizar a forza moral da conciencia popular.

O estremecimento popular do xoves 16 de marzo, rápido e profundo, demostrou claramente a maturidade política da clase operaria e do povo italiano. A unidade realizada na dor a na cólera doulle á solución da crise ministerial, nalgún aspecto deludente, unha nova dimensión política. E, todavia, non se pode ocultar o feito de que se o partido do extremismo armado consegue ferir con cruel dureza, no é só devido á ineficacia do Estado, á falta de preparación técnica da policía, á crise da maxistratura, á falta dunha forte vontade política do governo, senón, sobretodo, á existencia dunha vasta rede de silencio e de cumplidcade. Aínda o sábado, o día despois dos funerais dos cinco homes do servizo de protección de Aldo Moro, asasinados no Monte Mario, houvo un grupo de autónomos que, reunidos nunha asamblea universitaria romana, celebraron a acción criminal sen receber a devida resposta, e mais aínda impoñendo a sua dirección. Cando chamamos a vixilancia de masa, nós os comunistas propoñemos unha acción ideal e política que ísole os terroristas, que críe ao redor deles terra queimada, que faga faltar-lles toda cobertura.

O partido armado do extremismo non está, con efecto, isolado, senón abrigado por unha serie de cinturas de protección e de solidariedade. Son estas cinturas que cumpre romper políticamente. Entre o partido armado do extremismo ilegal, que practica a violencia de grupo segundo plans pre establecidos, e as outras correntes extremistas, que se moven aínda nos confíns da legalidade e que proclaiman abertamente querer practicar, e de feito practican, a violencia así chamada de masa (uso das P 38, bombas molotov, intimidacións nas Universidades, surras a profesores e a estudiantes, destrucción vandálica de negocios e de carros, furtos —"compra proletaria"—, demolición vandálica

de estruturas materiais, de arquivos e de laboratorios), hai unha diferencia cuantitativa e non cualitativa. Os primeiros, os das Brigadas vermelhas, ficam sendo sempre para os segundos, os de "autonomía", "compañeiros que erran" na escolma dos instrumentos de luta, mas que teñen, todavia, un obxectivo común, a destrucción do Estado republicano.

A condición primeira da derrota do extremismo é o seu isolemento cultural, político e moral. Encobren o extremismo aqueles que recusan comprender o seu carácter real, que se obstinan a non o considerar un inimigo, que se demoran en xustificativas e superficiais explicacións sociolóxicas. Certamente é preciso sanear e renovar o país, eliminar o desemprego e asegurar un desenvolvemento programado da economía; mas non se pode agardar a que o saneamiento sexa efectuado para bater o terrorismo. Antes ben, aquel obxectivo non poderá ser alcanzado se non se bate antes o extremismo, que confunde e divide as

forzas mobilizábeis para a renovación. A luta polo saneamento do país é indivisíbel da que se deve conducir contra o extremismo e contra do fascismo. Encobren o extremismo aqueles que aceitan pasivamente o clima de violencia e de intimidación instaurados nas escolas e nas universidades, o insulto causado á dignidade humana dos docentes, as covardes agresións a estudiantes: elas e eles, a aceitación resignada da porcaría e da degradación incivil dos ambientes, o uso desbocado das palavroitas e do ultraxe. Sen unha revolta de humana altivez e de viva combatividade contra estas violencias, non se pode isolar e bater a acción armada das Brigadas vermelas.

Encobren a acción das Brigadas vermelas aqueles que subvaloraron a importancia do proceso de Torino (contra Renato Curcio, o xefe das Brigadas, e outros brigatistas), aqueles que xustificaron a deserión e o abandono frente ás ameazas dos terroristas e que ceden ante a chantaxen. Hai quen aínda hoxe se obstina en presentar os imputados de Torino como mozos "liceais", como "macarras" insconscientes, e escreve artigos xornalísticos de cor, mais ou menos brillantes, encol dun feito de dramática importancia, que é un momento esencial da batalla pola defesa da República. Basta con considerar os pertencentes ás Brigadas vermelas como mozos minorados; son homes que fan o que decidiron facer e que é preciso tratar, no respeito da lei, como inimigos que combater. Un certo radicalismo de salón que galanteou co extremismo e tratou de o utilizar, mas ben, na vana esperanza de causar perxuizo ao partido comunista, demostrou e demostra a sua incapacidade de comprender a gravidade da posta en xogo. Non se pode esquecer que demasiadas partes, tamén da parte da grande imprensa e de sectores da DC, e do PSI, se correu detrás da ilusión de poder facilitar o enfraquecimento do PCI inchando e exaltando a así chamada contestación de esquerda.

E o momento de tomar posición en modo calro. Quen se obstina en afirmar, aínda hoxe, que cumpre non mover un dedo por defender a República, utiliza un lexítimo direito de opinión, que a Constitución desa mesma República que ele non quere defender, lle recoñece. Mas cumpre que se asuma a plena responsabilidade política e moral das suas opinións, e non pretenda refuxiar-se detrás do paravento dunha libre creatividade do artista, non contestada por ninguén. Todo cidadán italiano, obreiro ou artista, tén os mesmos direitos e deberes e non existen para nengún zonas de extraterritorialidade. Cada un tén o direito de assumir a posición que retén mais xusta, mas deve aceitar as suas consecuencias.

Se se quere bater o inimigo, é preciso tirar-lle a agua na que el consigue moverse e sobreviver. E preciso deixalo a seco para que, sen necesidade de pena de morte, se extinga e liberte

Italia dunha perigosa infección.

Giorgio Amendola

(“Rinascita” n. 12, 24/III/1.978)

PORQUE MORO

Emanuele Macaluso

¿Porque Moro?. Para intentar unha resposta a este interrogante cumpre ter presente dous datos: os “brigadistas” demostraron coa sua acción que terían podido escoller calquier outro expoñente político, calquier outro dirixente da DC e, polo tanto, está claro que lle quixeron dar un significado preciso ao rapto de Aldo Moro; o segundo, correlativo a esta primeira opción, consiste nos obxectivos que os terroristas se propoñen coas suas iniciativas eversivas.

Partamos desta segunda consideración para dizer que o obxectivo de fondo destes grupos, de quen os dirixe, de quen os financia, de quen os inspira é a desestabilización da democracia italiana. Cumpre ter ben claro esto punto para procurar un fio condutor do terrorismo así como se manifestou nestes anos até este último crime.

*A persoalidade do honorável Moro no curso destes anos foi-se diseñando non só como a dun “mediador”, como se dixo, senón dun dirixente cuxa autoridade intelectual, política e moral se expresou sobretudo en momentos de paso dunha fase política a outra. Precisamente por isto ele certamente non arrecadou nunha as simpatías da burguesía más conservadora e miope: basta lembrar, despóis da formación do seu primeiro goberno de centro-esquerda, un artigo aparecido en *Tempo* que fica unha das páxinas más inobres do xornalismo político, e a campaña que guiou nos meses pasados Indro Montanelli indicando a Moro como o home da “rendición”.*

As peculiares cualidades non fixeron de Moro un arrastador de masas, como foron outros leaders da DC. Todavía, Moro

precisamente nesta ocasión apareceu diante das masas e das forzas democráticas como un punto nodal de equilibrio democrático na DC e, portanto, para o rol que a DC absolveu no país, como un dos puntos de referencia da democracia italiana.

Parece-nos sumaria a afirmación, feita tamén por certos sectores da esquerda, segundo a que en Moro se quixo golpear o artífice do "compromiso histórico", o home que tería abierto ao PCI as portas do governo. A cuestión é mais complexa, e nos parece poder individuar o rol de Moro tamén nesta fase como o dirixente democristiano que con maior lucidez e realismo soubo mirar aos aspectos fundamentais da crise italiana e individuar, portanto, a función ineludible dos comunistas para sair da crise garantizando o rexime democrático. Os modos, as formas, os tempos nos que se deve expresar a relación entre a DC e o PCI non están ainda netamente delineados. De feito, mentres das intuicións de Moro emerxían con claridade o fin dos vellos equilibrios políticos e a exixencia dunha relación nova co partido comunista, non se resolveu ainda a contradición entre estas exixencias e o modo de ser da Democracia cristíá polo que ela representou, en negativo e en positivo, no acontecemento político italiano.

Daquí o esforzo lacerante destes últimos meses, nos que esta contradición entre as exixencias do país e o adecuamento da DC á nova realidade se manifestou nas formas mais agudas.

Non é difícil entender que os "brigadistas" e os seus inspiradores preferirían que na DC, en vez das de Moro, prevaleceran as orientacións dos "cen" e de todos aqueles que até enton traballaron polo choque, por reacender tensións e aprofundar divisións nas masas, para conseguir topar espacios de tolerancia, de consenso e de adhesión á sua estratexia no momento no que se manifestase a incapacidade das forzas democráticas de dar unha resposta —aínda que fose unha resposta non adecuada aínda— á crise.

Non hai dúvida, con efecto, que non hai solución a esta crise e non pode haver unha perspectiva dun desenrolo democrático fora dunha relación positiva a niveís novos entre a esquerda e a Democracia cristíá; e é sobre este punto nodal onde Moro desenrolou unha acción tenaz e frutuosa. Este fica como o ponto esencial, alén das fórmulas de governo que o Parlamento poderá expresar no futuro. E este é o punto que, con excepcional intelixencia política, comprenderon súbito as grandes masas populares de inspiración comunista, socialista, católica, laica, dando vida ás imponentes manifestacións unitarias que caracterizaron estes días.

Cumpre manter ben firme este punto para recoller o desafío que o terrorismo lanza ao Estado democrático. Mas para facer isto é preciso, por unha parte, operar unha profunda renovación na vida do Estado, nos seus comportamentos, na sua organización e

eficiencia, e por outra, conducir unha luta política, cultural, ideal para conquistar á democracia estratos de xovens, de traballadores desorientados ou cuxas dramáticas condicións de vida os poden inducir a subvalorar o grave dilema que hoxe se pon: ou vence a democracia ou prevalecerán as forzas que en nome da orden negarían toda posibilidade de luta e de emancipación.

O momento preescollido para golpear ao hon. Moro é unha reconfirmación dun deseño eversivo que tende a romper e a impedir novos equilibrios políticos que dean más forza e abran novas perspectivas á democracia italiana. Os "brigadistas" dixeron que querían procesar ao hon. Moro polo que ele representou neste trentenio; mas esencialmente o proceso fai-se polo que Moro representava hoxe e podería representar mañán na evolución da democracia italiana. O proceso non é, pois, ao pasado, senón ao porvir. A un porvir que hai que construir con un compromiso excepcional de todas as forzas democráticas. Estas deron hoxe unha resposta positiva e construtiva. E unha resposta análoga veu tamén do grupo dirixente e de masas fundamentais que seguen o partido da Democracia cristíá. Precisamente da Democracia cristíá, que é hoxe principalmente ferida, e o é tamén porque golpeando o hon. Moro se pensa quizá de poder desestabilizar os seus equilibrios internos, mas é precisa unha resposta que saiba estar plenamente á altura da situación e contribua a dar más forza e prestixio á democracia e confianza a aquelas imensas forzas que hoxe queren baterse para derrotar a eversión.

A mesma dramática vivencia do hon. Moro surxe que é indispensável para a DC acelerar os tempos da transición entre a propia continuidade histórica, reivindicada sempre con tanto orgullo polo presidente da DC, e o cambio de rumo indicado polo mesmo Moro, dado o acoso dos acontecimentos que reclaman este cambio.

Emanuele Macaluso

("Rinascita, n. 12, 24/III/1.978)

O proceso de mercantilización da agricultura galega (e II)

Pepe Colino

A diferenciación social do campesiñado galego

Unha agricultura de subsistencia configura un campesiñado homoxéneo, sen notábeis diferenzas internas; difficilmente pode haver grandes fisuras entre un campesiñado cuxos membros organizan a produción agraria en función das suas necesidades familiares. Agora ben, a mercantilización da agricultura galega introduce un proceso de diferenciación social dentro do noso campesiñado; a integración do sector agropecuario galego na economía española non afecta de maneira uniforme todas as nosas explotacións agrarias. Ainda mais, unha parte non desprecíbel das mesmas devén seguir sendo explotacións de subsistencia. E a rotura co suposto de homoxeneidade social, implícito en todos os estudos realizados encol da nosa agricultura, o que nos permite manter esta tese aparentemente contraditoria: se o conxunto da agricultura coñecéu un rápido proceso de mercantilización, áinda existe unha considerábel fracción do noso campesiñado que sigue praticando unha agricultura de subsistencia. A parte da produción autoconsumida por este sector campesiño, non deve representar mais que unha pequena parte do total da produción agraria galega.

Actualmente pode-se apuntar a tese de que existen na povoación rural galega tres grandes grupos sociáis: burguesía agraria, campesiñado integrado ou capitalizado e campesiñado de subsistencia. Para ilustrala, dentro do cuadro deste traballo, vamos-nos a limitar a concretizar o proceso de diferenciación social dentro do subsector da gadería bovina.

O gráfico I é ben elocuente: a curva de Lorenz, que expresa a repartición do gado en función dos diferentes grupos de explotacións, coñecéu un maior alonxamento do bisector de equidistribución ao longo do período intercensual. No futuro, tal separación acentuaráse, rendendo-nos conta da crescente participación das explotacións gadeiras de maior dimensión dentro do censo vacún (28)

A continuación vamos a correr o risco de establecer a seguinte correspondencia entre grupos sociáis campesiños e tipos de explotacións:

e

- explotacións de menos de 5 Hectáreas: Campesiñado de subsistencia
- explotacións entre 5 e 50 Hectáreas: Campesiñado capitalizado
- explotacións de mais de 50 Hectáreas: Burguesía agraria

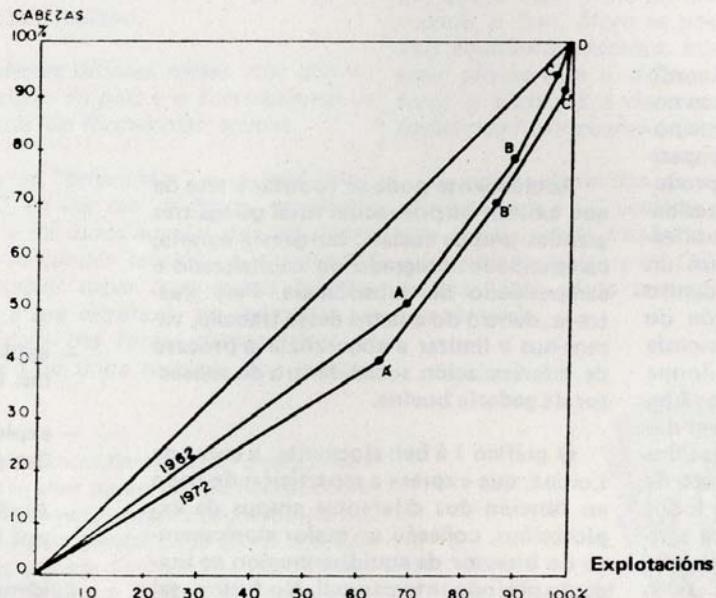
Evidentemente, tratar de definir os diversos grupos sociáis campesiños segundo a dimensión das explotacións, constitue unha aberración científica, o problema é que, ao nível no que se desenvolven os coñecimentos da nosa realidade rural, ao plantear-se a utilización de criterios científicos de fraccionamento do campesiñado: emprego ou non de traballo asalarizado, reproducción simples ou ampliada...

CUADRO 9. GADARIA DE VACUN NA GALIZA

Tamaño das explotacions	1962				1972					
	N.º de explotac.	(%)	N.º de cabezas	(%)	Cab/Expl.	N.º de explotac.	(%)	N.º de cabezas	(%)	Cab/Expl.
Menos de 5 Hes.	199.829	70,1	439.071	52,7	2,20	160.413	64,3	381.316	41,9	2,38
5-10 Hes.	54.008	19,0	215.400	25,8	3,99	53.865	21,6	254.452	27,9	4,72
10-20 Hes.	24.935	8,7	133.521	16,0	5,35	28.144	11,3	194.456	21,3	6,91
20-50 Hes.	5.889	2,1	41.615	5,0	7,07	6.643	2,7	66.387	7,3	9,99
Mais de 50 Hes.	395	0,14	3.902	0,47	9,88	375	0,15	14.271	1,57	38,06
TOTAL	285.056	100	833.509	100	2,92	249.444	100	910.882	100	3,65

Fonte: Elaboración propia a partir dos Censos Agrarios de 1.962 e 1.972

GRAFICO I: DISTRIBUCION DO CENSO VACUN GALEGO EN FUNCION DOS DIFERENTES TAMAÑOS DAS EXPLOTACIONES

OA/OA': explotacions de menos de 5 Hes.

AB/A'B': explotacions entre 5 e 10 Hes.

BC/B'C': explotacions entre 10 e 20 Hes.

CD/C'D': explotacions de mais de 20 Hes.

Fonte: Elaboración propia a partir dos dous Censos agrarios.

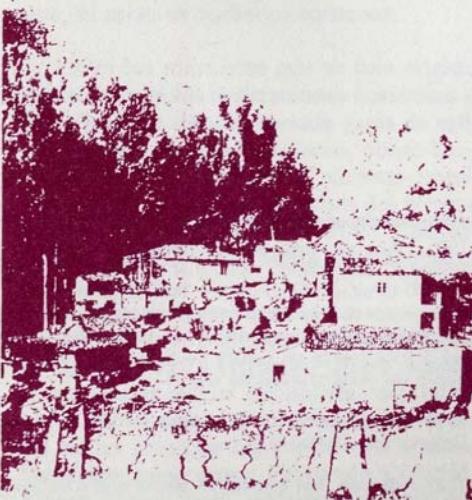
(29), constitue un punto de partida tan excelente coma utópico. O que si pode ser aceitábel, é o establecer a hipótese de que existe unha correlación significativa entre a dimensión das explotacións e a categoría social do proprietario; o que nos permitiría, áinda que sexa dunha maneira parcial e provisoria, dar conta da evolución dos diferentes grupos sociáis pola evolución dos diferentes grupos de explotacións.

Desa maneira, existirían tres grandes tipos de explotacións de gado vacún, aos que asimilaremos tres fraccións sociáis da povoación rural galega:

A. A burguesía agraria, con explotacións de mais de 50 Hectares, cunha media de 38 cabezas no 1972. Este sector, prácticamente inexistente no 1962, coñecéu unha débil expansión, absorbendo no 1972 o 1,57 por 100 do censo bovino galego. A precariedade da sua participación demostra que, polo que respecta a agricultura, dominación do MPC e implantación das relacións de producción capitalistas son termos de conteúdo radicalmente diferente. Dos dados dos cadernos do censo do 1972, temos calculado 73 explotacións galegas de mais de 100 cabezas de vacún, mentres que en España existían 2.864; Galiza, que posuía ese mesmo ano o 21,4 por 100 das cabezas, somente tiña o 2,5 por 100 das explotacións gadeiras bovinas de carácter capitalista. Como este sector surxiú, e sobrevivéu, ao abrigo da Acción Concertada, a comparación das duas participacións mostra, unha vez mais o carácter discriminatorio desta política de fomento gadeiro respecto da nosa agricultura. Tendo en conta que, en Europa, todos os intentos de penetración capitalista no sector das producións animais, coñeceron un rotundo fracaso, temos que perguntar-nos se a permanencia deste sector non obedece, fundamentalmente, ao feito de receber contínuas e substanciosas subvencións estatais.

B. O campesiñado capitalizado, con explotacións entre 5 e 50 Hes. Este grupo

experimentou un importante desenvolvemento tanto no que respecta o número de explotacións, pasando do 29,8 ao 35,5 por cen, como polo que se refire ao número de cabezas pasando a sua participación do 46,9 ao 56,6 por cen. A adecuación da agricultura galega ás necesidades do capitalismo español, pasa pola potenciación deste sector de explotacións campesiñas medias: "... para conseguir todo esto es conveniente canalizar las ayudas económicas hacia las explotaciones familiares consideradas como económicamente viables tras el adecuado proceso de transformación. Estas explotaciones ascienden, aproximadamente, a unas 38.000 en las cuatro provincias gallegas. Si se tiene en cuenta que hoy día mantienen unas cinco vacas y pueden mantener como mínimo quince y, por término medio, veinte, su transformación y mejora implicaría un incremento del censo vacuno equivalente a unas 600.000 reses" (30). O recente convenio entre o IRYDA e a Diputación Provincial da Coruña, co obxectivo de promover 500 explotacións gadeiras familiares "cuya cabaña oscile entre un mínimo de 15 vacas y un máximo de 40" (31), constitue un bon exemplo de cal pode ser a política governamental no futuro.

C. O campesiñado de subsistencia, ao que, abusivamente, facemos corresponder con explotacións gadeiras de menos de 5 Hes, abusivamente, porque hai que ter en conta que existen numerosas comarcas galegas, sobre todo nas provincias de Ourense e Pontevedra, cuxas explotacións agrarias, case todas de pequena dimensión, se dedicam fundamentalmente a certo tipo de producións vexetáis para o mercado, o que non lle impide posuir varias cabezas de gado vacún, co que poden aumentar e regularizar as suas entradas monetarias ao longo do ano (32). O cuadro 9 reflecte a clara regresión, absoluta e relativa, das explotacións galegas de menos de 5 Hes., é lóxico pensar que, en boa parte, esa caída obedece á desaparición, entre 1.962 e 1.972, dun número considerábel de explotacións de subsistencia. Esta desaparición vai-se a acelerar nos próximos anos, un dos mais importantes problemas que deverán abordar os nosos campesiños é o da "substitución empresarial". Sen dúbida algúns, o campesiñado galego é un dos de maior grau de envellecemento de toda Europa: en 1.972, o 63,1 por cen dos nosos "empresarios agrícolas" tiñan mais de 55 anos. Envellecemento que afecta mais ás explotacións de menor dimensión; dos 236.531 campesiños maiores de 55 anos, 175.921, é dicir, un 74,4 por cen, son proprietarios de explotacións menores de 5 Hes. (33). Todos sabemos onde traballan, e onde viven, os fillos destes agricultores, dificilmente van a voltar ao seu país, para poñer-se ao frente dunhas explotacións que proporcionarían ás suas familias un mísero nivel de vida. E de esperar que, a meio prazo, se produza unha expansión da oferta no mercado galego de terras co correspondente descenso no seu prezo relativo. Esta libertación de terras representará unha oportunidade de acumulación para os outros dous grupos sociáis, polo tipo de terras ofrecidas, pequenas parcelas na sua maior parte, a acumulación non poderá ser capitalista, adquirindo o campesiñado meio a maior parte de tales terras. Polo que respecta este punto, é vital que Galiza se provea

dunha lexislación que favoreza as compras campesiñas de parcelas, eliminando a especulación imobiliaria e evitando a existencia de terras lavoráveis non traballadas. O ideal sería que o Estado comprase, a un prezo pertinente, as parcelas liberadas, arrendando-as, a un baixo canon, aos campesiños interesados en traballa-las, co que estes evitarían as elevadas cargas financeiras que se derivarían da adquisición das terras aos prezos do mercado.

Por outra banda, a mercantilización abre novas perspectivas ao desenrollo da luta de clases no mundo rural galego. Un campesiñado de estrita autosubsistencia, proprietario da terra que traballa, difficilmente pode entrar en contradición con outros grupos e clases sociáis. A dominación capitalista sobre unha agricultura de subsistencia exerce-se através de mecanismos extra-económicos, através de coacções de carácter xurídico-político, assimiláveis a fenómenos típicos da acumulación primitiva. A acción capitalista pode afectar de maneira localizada, como nas expropiacións das Encrobas, ou de maneira xeral, coma co establecemento da Seguridade Social Agraria. A resposta campesiña pode ser mais ou menos radical dependendo do tipo de agresión do MPC; sen embargo, o carácter esporádico da coac-

ción extraeconómica dificulta a autoorganización sindical campesiña.

Coa mercantilización introduce-se un cambio cualitativo na dominación capitalista, a dominación adquire un carácter económico, realizando-se no proceso de circulación de mercancías. A explotación abre-se ao mundo; o camponés deixa de ser un ente económico e social independente e integra-se nos mecanismos da sociedade capitalista. A inserción da explotación no complexo agro-industrial, cuxos sectores capitalistas poden adoitar a forma de cooperativas, deteriora a apropiación real do camponés, converténdo-o nun simples proprietario xurídico dos medios de producción sen verdadeiro control sobre o proceso de traballo agrario; a figura do campesiño integrado está muito mais perto da situación proletaria que a do campesiño de subsistencia, aproximandose á categoría do traballador asalariado a domicilio.

Estes dous novos fenómenos, continuidade da dominación capitalista e proletarización parcial do campesiñado, van a favorecer unha maior presenza e implantación do sindicalismo agrario no campo galego. Sería interesante analizar, para as diferentes comarcas galegas, a posível corre-

lación entre o nivel de sindicación e o grau de comercialización e de integración da producción campionesa, non é de estranhar que unha comarca coma a do Ribeiro, de tradicional pequena producción mercantil, e de recente integración, teña estado na vanguarda das lutas e da organización agrarias galegas. Alguén dixo que "o home rural sabe que a natureza domina-se submetendo-se ás suas leis", esperemos que o noso campesiñado aprenda, através da praxe sindical, que a única maneira de dominar as leis do MPC é transcendelo, construíndo un novo sistema económico e social, en alianza estratéxica co resto das clases traballadoras.

Pepe Colino
Lyon, xuño 1.977

notas

(28) Temos que aclarar que nos vimos na obriga de definir os diferentes grupos de explotacións en función do número de Hes., e non en función do número de cabezas, o que sería mais correcto, porque no Censo do 1.962 non existe unha clasificación das explotacións segundo o número de cabezas; o cuadro 9 e a figura I, gañaron en perspectiva histórica, o que perdéu en precisión a definición das distintas clases de explotacións.

(29) Louis Perceval: "Avec les paysans pour une agriculture non capitaliste". Editions Sociales. Paris 1.969.

(30) "Allende informa: la agricultura, primer objetivo económico mundial". Madrid, set. 1.973. O ex-ministro deverá ter consultado mellor as suas fontes estadísticas; segundo os nosos cálculos, en base aos dados do Censo Agrario, no 1.972, havía en Galiza 64.825 explotacións con 5 ou mais cabezas de vacún.

(31) Declaracións de M. Corzo a "La Voz de Galicia" do 13/4/1.977.

(32) Ademais, hai que ter en conta que a definición de explotación agraria dos Censos é excepcionalmente ampla, polo que cabe perguntar-se se

unha parte importante das explotacións menores de 5 Hres. constituyen verdadeiras explotacións campesiñas.

(33) Cálculos procedentes de dados do Censo do 1.972.

¿Es posible el socialismo?

Eugenio Orlando González

Sin duda a muchos ha de extrañarle la pregunta. Otros se apresurarán a contestarla negativamente.

Ha sido tan complejo, contradictorio, y, hasta grotesco a veces, el desarrollo de la lucha contra el capitalismo, desde que aquella comenzó, a principios del siglo pasado, que el problema de sustituir la vergonzosa explotación del hombre por el hombre, fundamento esencial del sistema de la propiedad privada sobre los medios de producción, por unas relaciones económicas, sociales y políticas de igualdad, democracia y humanismo, navega, todavía, en las aguas de la indeterminación, y se presta a que, interrogaciones como las que dan título a este artículo, tengan cierta justificación.

Es opinión extendida, incluso en círculos capitalistas, que el socialismo ya ha triunfado en los países del llamado bloque oriental - Cuba entre ellos-, que son los que, de alguna manera, se han inspirado en el modelo y la experiencia de la Unión Soviética. Aquí se afirma, oficialmente, que, no sólo ha vencido el socialismo, sino que el comunismo, etapa superior del socialismo, apunta ya, en diversos aspectos de la vida de esas sociedades, como una realidad esplendorosa.

La cosa no debe estar muy clara, sin embargo, cuando abundan, también, quienes, dentro del campo de los opositores del sistema capitalista, rechazan tales alegatos, negando los perfiles libertadores que los mismos pudieran contener.

Entre los marxistas que se han erigido en críticos de las realizaciones soviéticas y sus afines, se da una variada gama de opiniones, que va, desde quienes, como Santiago Carrillo, califican al sistema imperante en el conjunto de países del bloque oriental de "socialismo primitivo", pasando por aquellos que, como el economista norteamericano Paul Sweezy y el francés Charles Bettelheim, consideran que se ha logrado un cierto grado de socialismo, pero que éste va en retroceso, ahora, rumbo a una restauración capitalista, sin faltar quienes propugnan la teoría de que aquello no es más que capitalismo de estado, hasta los que, como Fernando Claudín, niegan que se trate, en modo alguno, del socialismo.

Hay que contar, al mismo tiempo, fuera del ámbito marxista, a muchos que están honradamente convencidos de que el capitalismo es un sistema eterno, definitivo en la historia, y que el supuesto "socialismo" de los países desgajados de la órbita burguesa es sólo una ruptura circunstancial, y que, tarde o temprano, esos pueblos volverán al redil de lo que es natural y espontáneo.

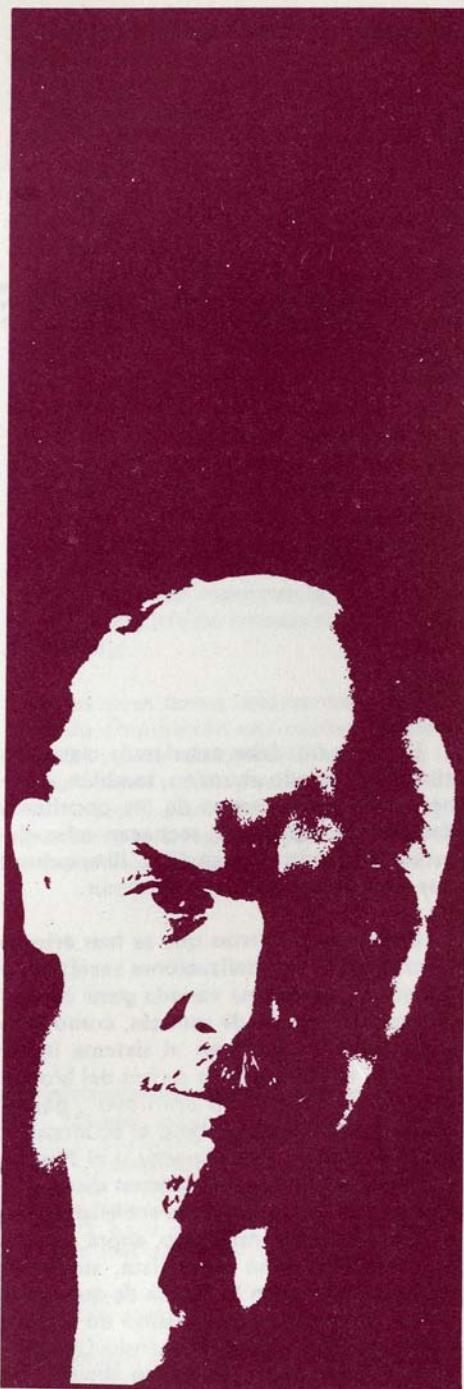
Para éstos, el ideal de una sociedad comunista se queda en una hermosa utopía, digna de ser soñada, como habían hecho Moro y Campanella, entre otros, hace siglos, pero sin caer en la tentación de pensarla como algo realizable algún día.

De las dos grandes corrientes de pensamiento y acción que se enfrentaron a la civilización burguesa, avanzado el siglo XIX, la anarquista de Miguel Bakunin, que recogía los hilos tejidos por Proudhon, y se prolongaba en las doctrinas del principio Kropotkin, ya que en tiempos de Lenin, faltos los dos primeros de perspectiva histórica y de ciencia —que no de entusiasmo—, como muy bien dijera Carlos Díaz (suplemento de *Cuadernos para el Diálogo*, núm. 38), en tanto que el aristócrata ruso se hundía en el intento de aplicar la anarquía a la sociedad industrial, se disolvió en la inoperancia política, envuelta en el humo de los atentados terroristas. Mejor dicho, vegeta en disolución constante. Jamás conquistó el poder ningún país, y, en consecuencia, tampoco ha logrado destruirlo en parte alguna. En la actualidad, sigue siendo, independiente mente del coraje y la dignidad de sus seguidores, una especie de canal de desagüe de una protesta íntima, que no puede desencovocar en algo concreto.

La otra corriente, el marxismo, continuador y consumidor genial, como escribía Lenin, de las tres principales ideologías del siglo pasado, que tienen por cuna a los tres países más adelantados de la humanidad: la filosofía clásica alemana, la Economía política inglesa u el socialismo francés, se escindió, a su vez, en dos grandes y poderosas ramas: la social-democracia, que fué la única en alcanzar el poder por vía electoral, en Alemania y otros países de Europa, y la leninista, que lo conquistó en Rusia por medios revolucionarios violentos.

Sin un análisis atento de la situación, sería posible pensar que la social-democracia era la más fiel al legado de Marx respecto a la forma de llegar al poder, pues, según el tantas veces citado prólogo de Engels a la obra marxiana "Las luchas de clases en Francia", el sufragio universal, utilizado convenientemente por los trabajadores, sería "una de las armas más aceradas" para desplazar a la burguesía y acceder a las ansiadas costas del socialis-

mo. Sin embargo, la social-democracia, una vez convertida en fuerza de gobierno, no destruyó al capitalismo. Al contrario, se esforzó en ser, para decirlo con palabras de uno de sus personeros, en el mejor administrador de sus intereses, en el médico de sus graves dolencias, cuando Marx y Engels querían ser sus enterradores.

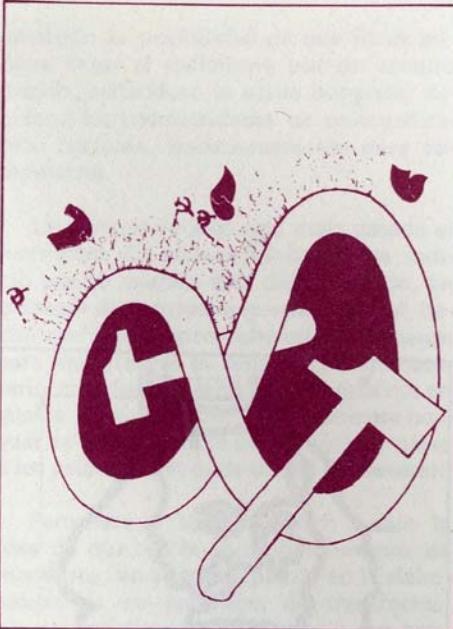
El leninismo, llegado al poder, en la vieja tierra de los zares, como dijimos un poco antes, violentamente, fué el que consiguió abolir la propiedad capitalista —terrateniente sobre los instrumentos de producción— la primera gran derrota del sistema burgués a escala internacional después del fallido intento de los trabajadores de París, al implantar la *Comuna*, en 1.871. La victoria del Partido Socialdemocrático bolchevique, en la noche del 24 al 25 de octubre de 1.917, en Petrogrado, significó —y esto sí que no lo pone a discusión nadie— un punto de inflexión en la historia de la humanidad, una quiebra en el frente mundial del capitalismo, que le condujo a profundas transformaciones en sus estructuras y en su dinámica, hasta el punto que, en nuestros días, y en no pequeña medida impelido por los resultados prácticos de algunas de sus enseñanzas, plasmadas en la obra del Gobierno Revolucionario de la Rusia Soviética, el capitalismo ha llegado a ser bastante distinto del estudiado por el autor de "El Capital".

De todas maneras, sesenta y un año después, cuando Rusia es la segunda potencia económica del planeta, y sistemas semejantes al suyo imperan en países que abarcan un tercio largo de la población mundial, las discrepancias acerca de la naturaleza de dichos sistemas y de las formas de superar las estructuras capitalistas en las naciones donde aún no lo han sido, mantienen una virulencia sorprendente, y, en no escasos aspectos de las polémicas actuales, se reproducen palabras y tesis esgrimidas por los revolucionarios antes de 1.917, como si, desde entonces, no hubiera sucedido nada.

Se hace de menos un análisis serio de la realidad en el *bloque oriental*. Hay pretensiones de que la investigación marxista, que se había venido concentrando, en exclusiva, sobre el capitalismo, se vuelve, con la misma agudeza y espíritu científico, en la comprensión del auténtico contenido de las sociedades nacidas al calor de la Revolución de Octubre. El ya mencionado Sweezy se lamentaba, cuando la invasión de Checoslovaquia —que él condenó—, de que quienes han comprendido que para profundizar en la esencia del capitalismo es necesario dejar de examinar la superficie de las cosas, descendiendo a las honduras de las relaciones subyacentes, se contentan, cuando se preocupan por las sociedades socialistas (Sweezy no cuestiona el adjetivo), con examinar solamente las apariencias.

La piedra de toque, sobre la que hay un consenso casi unánime, en el campo del marxismo, para dar carta de naturaleza socialista a una determinada formación político-económica, es que el aparato productivo —y no sólo el político— esté bajo el control de los trabajadores, en directo, y no a través de intermediarios, llámense partidos, o lo que sea, que, en nombre suyo, ejerzan tal control. Nadie rechaza que las nacionalizaciones de los medios de producción es una condición necesaria, pero no suficiente, para dotar de substancia socialista a los cambios que se efectúen en un país. Queda muy claro para todos que la democracia ha de llegar, también, a la economía. De ahí que algunos repreuben la denominación “socialismo democrático” por considerarlo una redundancia, ya que no puede haber socialismo —piensan ellos— si no es democrático.

La única discordancia observada aparece en la experiencia soviética y en la de los que la han seguido. Se refiere al papel asignado, constitucionalmente, al partido comunista en el aparato del Estado y en la gestión de la cosa pública y de la economía, como representante de los trabajadores, punto que es fuertemente criticado

por el resto de los marxistas, que ven aquí, justamente, una incrustación fraudulenta, el tinglado burocrático que vicia todo el sistema y hace imposible su desenvolvimiento democrático.

Partiendo de la base de que, a pesar de las revoluciones habidas en esos países, en virtud de las cuales los medios de producción más importantes han pasado a ser propiedad del Estado, supuestamente en nombre de la sociedad, quebrándose, con ello, el espinazo del capitalismo, los trabajadores no han llegado a ejercer ningún control sobre los mismos, detentando tal derecho una capa que ha sustituido a la antigua plutocracia, muchos discrepantes marxistas de la praxis soviética elaboran una serie de conclusiones que tienden cada vez más a despojarla de su carácter democrático.

Para hablar de un retorno al capitalismo, tras el empuje revolucionario de los primeros tiempos, algunos, como Sweezy y otros, se apoyan en el creciente papel que, en esos regímenes, se le está dando al mercado, el cual suplanta, en cierta medida, a la planificación como instrumento de regulación de la producción, y en el rango privilegiado que van adquiriendo los estímulos materiales y la forma de organización, sobre todo, a partir de las reformas emprendidas, en la URSS, por Libermann, derivaciones viciosas, todas ellas, de la falta de control de los trabajadores sobre la economía.

Se está volviendo a plantear la cuestión de las *nacionalizaciones*, tema espinoso, que ha deteriorado seriamente la alianza entre el Partido Socialista y el Partido Comunista, en Francia. Este último viene revisando, desde hace algún tiempo, la conveniencia de aplicarla al modo y con el espíritu con que se ha llevado a cabo en los llamados países socialistas. Y ésto, no sólo por la experiencia del bloque oriental, sinó, también por los cambios cualitativos operados en el capitalismo. Los capitalistas también nacionalizan, e, incluso, en sistemas, no ya democrático-burgueses, como los de la Europa occidental, sinó, también, fascistas, como el que padeció España estos últimos decenios, el sector público, en la economía nacional, ocupa un puesto nada desdeñable, aunque se le adultere convirtiéndose, para el

gran capital, en una socialización de pérdidas y una privatización de beneficios. Hay círculos marxistas que están empezando a pensar en otros procedimientos de control de la producción por el pueblo.

Una importante escuela teórica marxista, en nuestros tiempos, sostiene que si las empresas son controladas y dirigidas por grupos reducidos, que tengan por objetivo la maximización de las ganancias, a través de la producción de bienes destinados al mercado, estamos en presencia de relaciones de producción y de clase esencialmente capitalistas.

Estos pensadores afirman que nos les engaña el hecho de que esas empresas, en ciertos países, no figuren bajo el apelativo de "propiedad privada". El concepto de propiedad privada, antiguamente, no comportaba ninguna ambigüedad. El problema se presenta con las grandes firmas. Esta complicación es acrecentada, hoy día, con las empresas multinacionales y la propiedad estatal extendida. Volviendo a Sweezy, éste escribía, ya en 1.968, que, en naciones como Italia y Francia, el Estado, directamente, o por medio de empresas estatales, posee grandes fracciones de la elaboración de bienes de equipo, que no revelan, ciertamente, una propiedad privada, pero que constituyen, de manera muy real, una forma de propiedad capitalista. El economista norteamericano hablaba de la posibilidad de que surjan, o se desarrollen, en el futuro, formas inéditas de propiedad capitalista.

Todos estos planteamientos y revisiones, algunos extremadamente audaces, que desconciertan, y hasta escandalizan, a algunos marxistas acartonados en una tradición de dogmas y rutinas doctrinales, nos inclinan, efectivamente, a pensar que el socialismo no ha hecho aún su aparición sobre la Tierra.

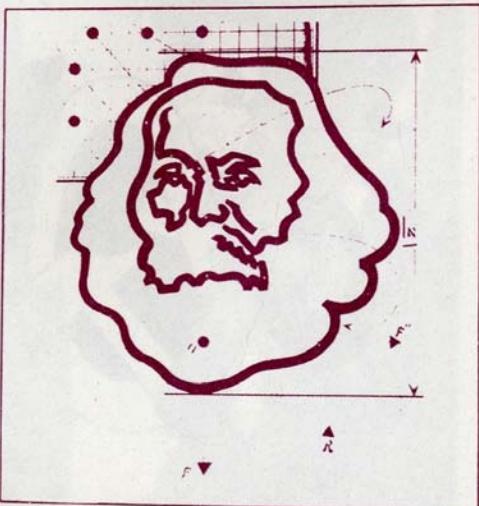
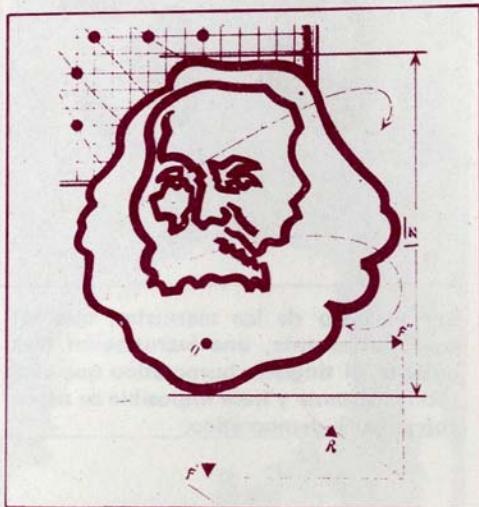
Una de las dificultades más serias, que afrontan los que luchan, en estos tiempos, por una sociedad en la que la sumisión de

la mayoría de la población a los dueños de la economía sea eliminada, del mismo modo que lo fué, en épocas pasadas, la servidumbre feudal, y, todavía no hace más de siglo y medio, la esclavitud de los negros, dificultad que no tuvieron Lenin, Trotsky y los demás abanderados de la revolución socialista, en los años anteriores a la gesta del 17, es la provocada por la frustración que produce la vivencia soviética y sus afines, la cual empuja a amplios sectores del pueblo al excepticismo, paralizándolos en cualquier acción encaminada al logro de una sociedad más equilibrada y justa.

Al mismo tiempo, los resultados que aporta, por su parte, la otra rama salida del tronco marxista, la social-democracia, que apeló a la senda electoral, sólo para llegar a ser la maquilladora del capitalismo, inducen a muchos a desconfiar de los partidos proletarios que proponen, no la lucha armada, sino el sufragio universal y los debates parlamentarios, entre otros medios pacíficos, a fin de conducir a los trabajadores al poder.

En la ardua tarea de discernir el verdadero significado de los acontecimientos ocurridos en el espacio histórico que va desde 1.917 a la actualidad, quedan olvidados, a pesar de lo mucho que se les cita, textos claves de Marx y Engels, de los que es posible obtener pistas valiosas para entender la cuestión esencial de si es socialismo lo que están construyendo las naciones que abolieron la propiedad capitalista sobre los medios de producción, así como para aclarar si la perspectiva socialista es una quimera o una meta factible.

En el *"Manifiesto Comunista"* (1.848), Marx escribía: "De todas las clases que hoy se enfrentan a la burguesía, sólo el proletariado es una clase verdaderamente revolucionaria. Las demás clases van degenerando y desaparecen con el desarrollo de la gran industria; el proletariado, en cambio, es su producto más peculiar. Las capas medias —el pequeño industrial, el

pequeño comerciante, el artesano, el campesino— todas ellas luchan contra la burguesía para salvar su existencia como capas medias. No son, pues, revolucionarias, sino conservadoras. Más todavía, son reaccionarias, ya que pretenden volver atrás el carro de la historia. Son revolucionarias únicamente cuando tienen ante sí la perspectiva de su tránsito inminente al proletariado, defendiendo así, no sus intereses presentes, sino sus intereses futuros; cuando abandonan sus propios puntos de vista para adoptar los del proletariado”.

Lenin, por su lado, escribía, entre los meses de julio a noviembre de 1.914, tres años antes de la revolución bolchevique: “Marx deduce la inevitabilidad de la transformación de la sociedad capitalista en socialista única y exclusivamente de la ley económica del desarrollo de la sociedad moderna. La socialización del trabajo, que avanza cada vez con mayor rapidez bajo miles de formas y que en el medio siglo transcurrido desde la muerte de Marx se nos revela, de modo muy palpable, en el incremento tomado por la gran industria, por los cártels, consorcios y trusts capitalistas, y en el volumen y potencia gigantescos adquiridos por el capital financiero, es la base material más importante para el advenimiento inevitable del socialismo. El motor intelectual y moral, el ejecutor físico de esta transformación, es el proletariado, instruido por el propio capitalismo”.

Marx deducía, de sus estudios, que el socialismo sólo sería posible en una sociedad industrial en la que se hubieran desarrollado al máximo las fuerzas productivas del capitalismo, donde el proletariado, en consecuencia, constituyese una mayoría de la población.

El Moro (así le llamaban a Marx por su tez morena) creía que esas condiciones se daban en la Europa occidental. Nunca se le pasó por la imaginación que fuese en un país atrasado donde triunfara una revolución proletaria, salvo en su conocida carta a Vera Zasulich, en la que había

admitido la posibilidad de que Rusia pudiera llegar al socialismo por un camino propio, saltándose la etapa burguesa, debido a las peculiaridades de su organización agrícola, tradicionalmente muy comunitaria.

La historia le jugó una mala pasada al marxismo. La cadena capitalista se rompió por su eslabón más débil, cuando, en el fragor de la primera guerra mundial, hecho que Lenin aprovechó cumplidamente para materializar su tesis de que era necesario transformar la guerra imperialista en guerra civil, el poder terrateniente-burgués se deshizo como un muñeco de nieve a los primeros rayos de un sol primaveral.

Pertenece a Vladimir Ilich Lenin la idea de que, en la Rusia bolchevique, de momento, no se podía pensar en la elaboración de un programa de transformaciones socialistas, y que habría que contentarse con sentar las bases de un control estatal sobre las incipientes estructuras capitalistas que los revolucionarios habían recibido, a fin de desarrollarlas al máximo para, entonces sí, proceder a la construcción del socialismo. Lenin llamó a este sistema “capitalismo de estado”.

El primer punto de la política económica del nuevo Gobierno, reflejado en el histórico “decreto sobre la tierra”, que aprobó el segundo Congreso Pan-Ruso de los Soviets, el 26 de octubre de 1.917, al día siguiente de la victoria de los bolcheviques, fué la aprobación de un proceso de reforma agraria, que se había puesto en marcha por sí solo, cuando los campesinos se lanzaron, ya desde febrero, a poseicionarse de los latifundios. Sin embargo, ésta no es una medida socialista. Ya la habían puesto en práctica los burgueses de la Europa occidental, sobre todo, durante la Revolución Francesa, dos siglos atrás, como medio para destruir el dominio feudal del *ancien régime* y abrir nuevos y más amplios mercados en la masa campesina manumitida. En Rusia no se pudo pasar a formas socialistas de cultivo. Los bolcheviques habían tenido que apoyar las ocupaciones de tierras, de carácter, por lo general, individualista, y, a resultas de la reforma agraria mencionada, unos pocos grandes propietarios rurales fueron sustituidos por millones de pequeños propietarios, férreamente atrincherados en el bastión de sus recién adquiridas parcelas. La revolución rusa, en lugar de abolir la propiedad privada, la extendía a límites insólitos: a la aplastante mayoría de la población.

Más o menos, ésto es lo que ha sucedido en China y Cuba, países en los cuales

triunfaron revoluciones que muy poco tenían que ver con los esquemas marxistas. Se trataba de movimientos campesinos anti-feudales, que, en sus vientos, alojaban el óvulo de la pequeña propiedad privada a la que aspiraban ardientemente sus protagonistas, aunque los dirigentes se hubiesen propuesto otra cosa.

La confusión respecto a esas eclosiones populares, en naciones atrasadas, se debe, sin duda, a la circunstancia de que los estados mayores que dirigían la lucha estaban integrados por revolucionarios marxistas, quienes, a despecho de comprender sobradamente las insuficiencias de las condiciones objetivas que les habían permitido llegar al poder político, se empeñaban, con tozudez, en encarnarse como fuera y contra lo que fuera, por la senda socialista, como si ello dependiera de un golpe de voluntad. Y se daba el caso que, cuanto más insistían en ser fieles al marxismo, más se apartaban de él.

Mao le daba a entender a Malraux que, en China, el esfuerzo hacia el socialismo era antinatural, en las condiciones actuales, y que sólo por medio de una fuerte y continua coerción era posible mantener la dirección en tal sentido.

Los bolcheviques se habían dado cuenta perfectamente de que, en Rusia, no cabía esperar cambios de tipo socialista si la revolución proletaria no vencía en Alemania, Francia e Inglaterra, naciones altamente industrializadas, y donde había suficientes obreros y las estructuras económicas adecuadas. En todo caso, los leninistas entendieron a cabalidad que, en Rusia, lo más revolucionario, en aquellos momentos, era realizar y consolidar la revolución burguesa, y que, en esa labor, deberían colaborar todos los elementos progresistas de la nación. El campesinado ruso, abrumadoramente mayoritario, encabezado por una pequeña élite de revolucionarios, que se apoyaba en unos cientos de miles de obreros fabriles —destruidos más tarde casi todos en la guerra ci-

vil—, quedaba a cargo de hacer evolucionar al máximo la economía industrial, objetivo que, en la Europa occidental, había sido logrado por la burguesía capitalista.

Trotsky se mostró, en ésto, muy optimista. No vaciló en afirmar que, por primera vez en el mundo, se iba a producir, sin burguesía, un formidable salto económico, y que ello aceleraría el paso al socialismo, en un porvenir que, entonces, nadie preveía cercano.

El fracaso de las revoluciones proletarias, en Alemania, Hungría, etc., impulsó a Stalin a un viraje rotundo en la precedente política leninista, imponiendo el principio del "socialismo en un solo país" y decidiéndose, sin más preámbulos a la colectivización de la agricultura, que, comprobada la incapacidad del campesinado ruso, pese a las consideraciones de Marx, para marchar voluntariamente por dicha senda, fue realizada bajo las bayonetas del Ejército Rojo.

Stalin ya no hablaba de revolución burguesa. Conforme a su versión de los hechos, en Rusia se estaban poniendo las bases económicas de una sociedad socialista.

Cuba procuró evitar, desde el principio el problema de la propiedad privada campesina, vistas las experiencias del bloque oriental, estableciendo la explotación colectiva de la tierra, en los latifundios expropiados, a base de cooperativas y granjas del pueblo, modalidad similar a la de los koljoses y sovjoses soviéticos.

La revolución cubana ha ido más lejos que nadie en su política de nacionalizaciones. El Estado es dueño de todos los medios de producción, excepto un islote de economía privada, constituida por unos cien mil campesinos modestos, que continúan siendo propietarios de sus tierras, aunque, prácticamente, se mueven dentro de los límites de los planes estatales de financiación y cultivos.

Cuba, pudiera decirse, es el país más socialista de todos.

Las únicas naciones industrializadas, en este inmenso piélagos de revoluciones campesinas —Alemania oriental y Checoslovaquia—, fueron adscritas al gran proyecto de despegue económico de sus vecinos agrarios, en una especie de colonaje totalmente opuesto al que habíamos conocido, por medio del cual sus potentes estructuras industriales fueron puestas al servicio del desarrollo de los otros países, más atrasados, del bloque.

Y así, medio empujados por los acontecimientos, e impulsados por la decisión de avanzar hacia una sociedad sin clases, hacia la sociedad comunista, que Marx enunció brevemente en sus escritos, a partir de unos orígenes que no fueron los que Marx y Engels habían señalado, y asediados por la hostilidad del mundo capitalista, que fue el primer persuadido de que había comenzado, realmente, la construcción del socialismo y deseaba destruirlo a toda costa, se inició un género de evolución tan extraño y desconcertante, sin precedentes en absoluto, que se resiste a una definición concluyente, pero que con las obras marxistas en la mano, muchos se atreven a afirmar que no es el socialismo que los Maestros nos habían hecho concebir.

Edificar el socialismo en sociedades donde faltan los elementos humanos interesados en su causa —el proletariado industrial— supone, ya de sí, una dictadura sobre la sociedad, que, por su composición social predominante —el campesinado— jamás accedería, por las buenas, a una abolición gradual de la propiedad privada sobre los instrumentos de producción.

Las capas dirigentes de esos países intentan llevar a sus pueblos por derroteros para los que no existen condiciones todavía, hablando en términos marxistas. Tales condiciones son las del capitalismo, el cual no es un régimen creado por el capri-

cho de nadie, sino que ha surgido de sociedades agrarias de pobreza y atraso, y fundado en la explotación de casi toda la población. Contrariamente a lo que se ha dicho muchas veces, el capitalismo es el sistema de la indigencia, mientras que el socialismo únicamente puede nacer de la abundancia.

Mao le daba a entender a Malraux que, en China, el esfuerzo hacia el socialismo era antinatural, en las condiciones actuales, y que sólo por medio de una fuerte y continua coerción era posible mantener la dirección en tal sentido.

Los bolcheviques se habían dado cuenta perfectamente de que, en Rusia, no cabía esperar cambios de tipo socialista si la revolución proletaria no vencía en Alemania, Francia e Inglaterra, naciones altamente industrializadas, y donde había suficientes obreros y las estructuras económicas adecuadas. En todo caso, los leninistas entendieron a cabalidad que, en Rusia, lo más revolucionario, en aquellos

momentos, era realizar y consolidar la revolución burguesa, y que, en esa labor, deberían colaborar todos los elementos progresistas de la nación. El campesinado ruso, abrumadoramente mayoritario, encabezado por una pequeña élite de revolucionarios, que se apoyaba en unos cientos de miles de obreros fabriles —destruidos más tarde casi todos en la guerra civil—, quedaba a cargo de hacer evolucionar al máximo la economía industrial, objetivo que, en la Europa occidental, había sido logrado por la burguesía capitalista.

Trotsky se mostró, en ésto, muy optimista. No vaciló en afirmar que, por primera vez en el mundo, se iba a producir, sin burguesía, un formidable salto económico, y que ello aceleraría el paso al socialismo, en un porvenir que, entonces, nadie preveía cercano.

De la misma forma que, en el capitalismo avanzado, toda medida de corrección encaminada a resolver sus contradicciones internas, entraña, ya de sí, una aproximación al socialismo, quiéranlo o no sus beneficiarios —que no lo quieren por supuesto—, en el “socialismo” surgido en los países atrasados, con bajos niveles de producción, cualquier disposición a superar sus desfases y pugnas intestinas arrastra inevitablemente hacia el capitalismo, que es el sistema económico propio de semejantes circunstancias.

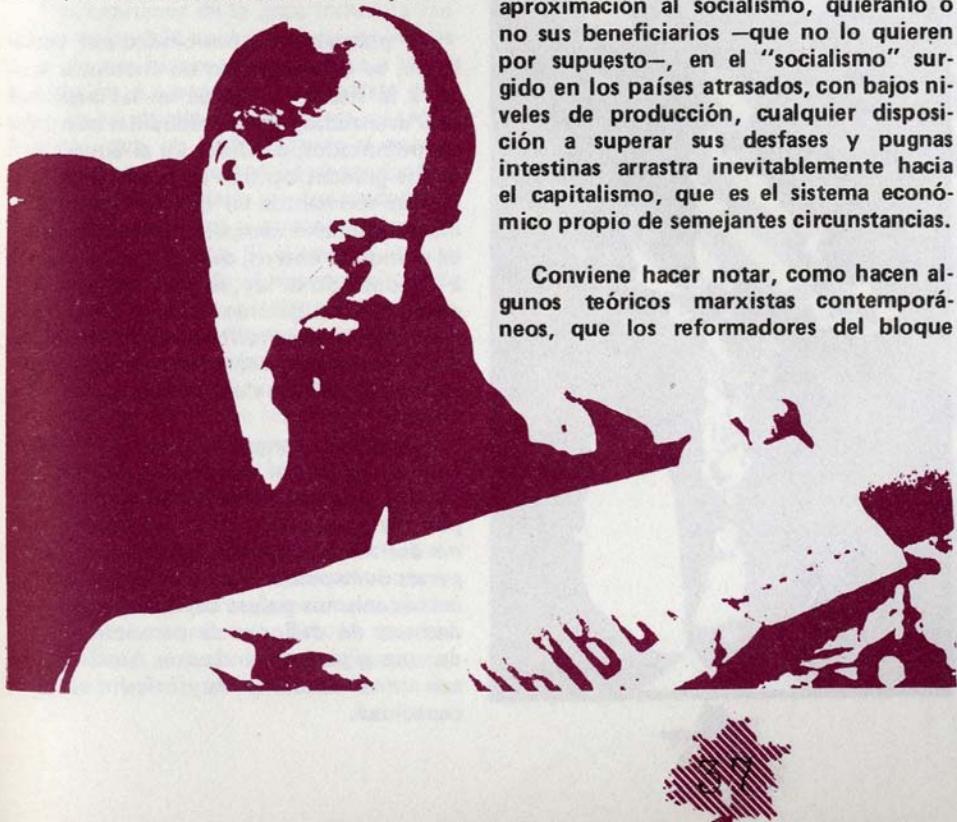
Conviene hacer notar, como hacen algunos teóricos marxistas contemporáneos, que los reformadores del bloque

oriental que se dirigen hacia un reforzamiento del mercado y a otras soluciones de tipo capitalista, no son culpables de hipocresía. Convertidos en casta, por un dominio absoluto largamente ejercido, se ven ante el dilema de, o bien democratizar el aparato económico u político, con lo cual se cumpliría la condición primera del socialismo marxista, pero que entrañaría la pérdida de sus privilegios, o bien restablecer mecanismos de impulso y dirección capitalistas en el sistema productivo, a fin de salir del *impasse* en el que se hallan. La planificación centralizada burocráticamente, desde un cerebro único en las alturas del poder, fracasa evidentemente, sobre pasada cierta etapa de desarrollo económico. No hay otra alternativa, entonces, que volver a los métodos del capitalismo, si no se quiere caer en una tremenda crisis que podría dar al traste con todo el montaje. Pero esa es una ruta con un sólo destino.

Es de pensar que lo que salga de ahí no será otra cosa jamás que un capitalismo híbrido, una situación monstruosa, en la que se combinarán formidables realizaciones humanas, como la educación gratuita y total para toda la población, hogares baratos y abundantes, medicina socializada, seguros de vejez en cuantías no imaginadas en la más adelantada de las sociedades industrializadas del capitalismo, etc., con coerciones y abusos de los derechos del ciudadano, propios de las peores formas políticas del sistema capitalista, las del fascismo.

Debemos regresar a las fuentes del marxismo y considerar que si el socialismo es posible, únicamente podrá nacer en las naciones industrializadas de Europa occidental, América del norte y Japón.

Sin embargo, este regreso a las enseñanzas de Marx y Engels no ha de ser dogmático, sino fecundo, que es la única forma de que sea revolucionario. El marxismo no es una doctrina inerte, un recetario, sino un guía para la acción. Como decía, muy sabiamente, Lenin,

"es el análisis concreto de una situación concreta". El marxismo contemporáneo tiene que contemplar todos los grandes cambios sucedidos en el mundo desde que fallecieron sus geniales creadores, que ellos, que nunca aceptaron el oficio de profetas, no podían prever.

Si el leninismo, como dice Santiago Carrillo, es el marxismo de la época del imperialismo y de las guerras imperialistas, el marxismo de nuestros tiempos debe ser el del imperialismo en descomposición, después de la trascendental derrota sufrida en el Vietnam y Camboya, sumido en una crisis económica que, aún cuando con características peculiares, presenta la amplitud y la profundidad de la crisis de 1.929.

El impacto que se producirá en el sistema capitalista mundial el día en que, en uno de estos países, los trabajadores, con sus aliados naturales, los campesinos y la pequeña, media y alta (no monopolista) burguesía, lleguen al poder político, no tendrá comparación con la conmoción ocasionada por el golpe de fuerza del 17 en Rusia.

Tal vez, incluso así, no sea posible llevar el desarrollo del socialismo a su culminación, si no triunfa, también, en algunos otros países industrializados de las cercanías. El imperialismo y las otras naciones burguesas tratarían de frustrarlo, acaso con mayor encono que el que pusieron el aplastar a la joven república de los soviets, o, más próxima a nosotros en el tiempo, a la revolución cubana.

El acontecimiento tendría una gran significación para, pongamos por caso, la sociedad norteamericana, donde la difusión de las capas dominantes, aleja a las amplias masas, especialmente, a su extensa clase proletaria, de las soluciones socialistas. Surgiría, en este país, del mismo modo que en Gran Bretaña, una izquierda con buenas posibilidades de transformaciones económicas tendentes al socia-

lismo, rompiendo la asfixiante opresión de un bipartidismo con el cual la democracia queda gravemente limitada.

Por otro lado, no puede dejar de pensarse en el estímulo que supondría para los elementos que luchan por el socialismo en las naciones del bloque oriental, por ahora, sometidas a una tremenda persecución interna, y, en el exterior, víctimas de las manipulaciones que a costa suya hacen los imperialistas, con miras a debilitar el potencial militar y político de la Unión Soviética, pero, en el fondo, acérrimos enemigos de una verdadera revolución socialista en esos países. Con el apoyo del ejemplo de las naciones industrializadas que dieran el paso hacia una socialización de la economía, las fuerzas democráticas, en la órbita soviética, estarían en óptimas condiciones para presentar a sus pueblos una alternativa socialista seria a la actual dictadura, que, con el mismo membrete, pero de signo muy distinto, se sostiene desde hace varias décadas.

Al plantearse la posibilidad del socialismo, se está tratando de encontrar salida a la situación creada en las naciones más avanzadas, donde reducidas minorías de potentados, perdidos en el anonimato de los grandes centros de poder económico, en momentos en que las compañías multinacionales campean por sus respectos en el mundo entero, derribando gobiernos e imponiendo su ley, sin que nadie sepa, a ciencia cierta, quiénes las controlan, están frenando el desarrollo de la producción, impidiendo que se satisfagan las más peregrinas necesidades de la humanidad.

Vivimos la sangrante paradoja de que, con un potencial productivo acumulado en una pequeña porción del planeta, capaz ya de liberar a todo el género humano de la miseria, más de las dos terceras partes de la población padecen hambre, y, en los mismos países capitalistas, existen decenas de millones de parados, al lado de una gigantesca industria funcionando con un rendimiento muy inferior al de su capacidad.

Hemos llegado a la situación, anunciada por Marx, en la que el crecimiento de las fuerzas productivas choca, entra en contradicción, con las relaciones de producción.

El empuje hacia el socialismo, para emplear el lenguaje al uso actualmente, es, ni más ni menos, que la necesidad imperiosa de arrancar de manos de sus detentadores tan gigantesco aparato productivo, a fin de ponerlo al servicio de los legítimos intereses de la sociedad en su conjunto.

Socializar la economía, es decir, entregarla al dominio y gestión de la sociedad, implica que ésta será dedicada a producir lo que las masas necesiten, creándose los canales de distribución adecuados, y no, como viene sucediendo en el contexto del capitalismo, lo que genera altos dividendos para estas minorías. En otras palabras: crear riqueza para el ser humano, y no para el lucro.

Los capitanes de la gran industria moderna no podrán considerar que se les despoja de sus bienes al procederse a su socialización. La economía capitalista desarrollada no puede funcionar sin un sector público, que, en Italia, alcanza el cuarenta por ciento de la actividad productiva, y el cual es financiado por los ciudadanos a base de impuestos y contribuciones cada vez más gravosos. Si el pueblo, con su dinero, hace posible el desenvolvimiento de la gran industria, no tiene porqué consentir que grupos privados se apropien de las plusvalías obtenidas, y, además, utilizándola en las producciones que a ellos les convienen, y no en las que la sociedad precisa.

Esta es la cuestión.

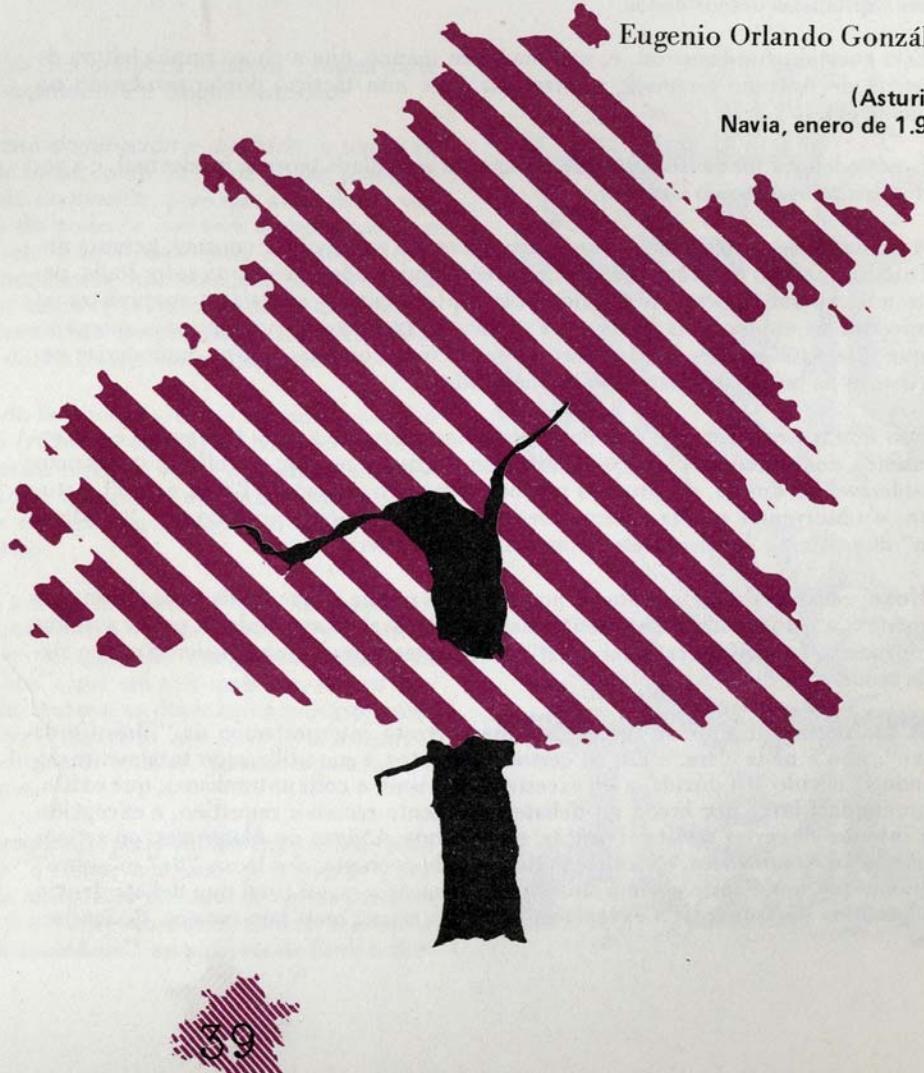
Si las fuerzas políticas y sindicales auténticamente revolucionarias son capaces de hacer semejante traspaso de propiedad del tinglado económico, habrán empezado, sin duda, a realizar el socialismo, que no podrá ser más que eminentemente de-

mocrático; sino ¿cómo el pueblo podría emplearlo en su beneficio?.

Sin prejuzgar las formas que adoptaría en cada país, de acuerdo con el grado de evolución económica, tradiciones, cultura, etc., ése será el socialismo "de rostro humano", del que tanto se habló durante la llamada primavera de Praga, en 1.968, cuando aquel despertar jubiloso del pueblo fue sólo un retroceso al capitalismo, provocado por un sistema supuestamente socialista, que arrebató a los capitalistas checoslovacos y a sus socios internacionales la hegemonía económica y política, sin devolverla, sin embargo, a la sociedad.

Eugenio Orlando González

(Asturias)
Navia, enero de 1.978

E imposíbel iniciar unha revolución socialista se non se traduce en ideoloxía revolucionaria o condicionamento provinte da obxectividade.

Antonio Gramsci

Estamos hoxe perante un problema fundamental, que vén derivado desde a crise revolucionaria do 1.920, e o seu posterior fracaso: a revolución en Occidente.

O que é muito mais amplio e sinónimo disto, pero traducido a unha linguaxen política actual, a revolución (áinda que esta palabra cada vez se emprega menos) nos países capitalistas desenrolados.

Esta cuestión fundamental, é, nen mais nem menos, que a chave nunha leitura de *esquerda* de Antonio Gramsci: a estratexia (que non táctica) dunha revolución no Occidente (1).

E nesta leitura fundamental, onde achamos a actividade teórica, intelectual, e a acción política de Antonio Gramsci.

A actualidade deste debate, non é nen necesario recalca-lo, é enorme, perante unha situación, como a actual crise política, económica, ideolóxica que sofre Italia, perante a decepción enorme, producida pola ruptura entre socialistas e comunistas na perspectiva da esquerda na Franxa, e a situación "transitoria" no noso país, que, áinda que diferentes as tres, gardan certas connotacións comúns, dentro dunha crise xeral (dentro da mundial), deste tipo de sociedades.

Isto non quere dizer que o debate quede constranxido a estes tres países e nos esquezamos dos procesos políticos actuais, en Portugal, no que se reflecte un avanza considerábel da direita, do proceso político grego, co avanza do PSOK e do PC ortodoxo, e observemos cunha enorme preocupación, o proceso político de "fascistización" dun sistema "democrático" como Alemaña Federal.

Hoxe, cando na nosa sociedade, nos achamos nunha situación de "transición permanente", e perante unha impotencia nada desdeñável da esquerda en poder acelerar este proceso, é convinte retomar a leitura de Gramsci desde unha posición neta e clara de *esquerda*.

A sua leitura, da que se derivaría unha correcta interpretación da "filosofía da praxe", non é nada clara, e até en certos momentos, a sua utilización totalmente deformante, devido sen dúbida, a un excesivo tacticismo e conxunturalismo, que existe, o que implica hoxe por hoxe, un debate totalmente escaso e raquíctico, e excepción dun intento en certas revistas teóricas, como *Zona Abierta* ou *Materiales*, ou artigos dispersos en *Argumentos*, ou unha aparición nada coerente, dos livros "de" e "sobre" Gramsci, que nos remite a unha situación de ausencia cuase total dun debate dentro dos partidos da esquerda, a excepción de certas capas, mais ben escasas, de intelectuais.

Unha leitura de Gramsci

g

Hai quen quere ver en Gramsci o precursor da política “eurocomunista”, das “teses parlamentarias”, dos partidos comunistas de Europa Ocidental, dita aceitación levaría-nos a encontrar en Gramsci postulados ou bases que non encontramos.

O mesmo ocorre coas palabras e os conceitos, que para os adecuar a un tacticismo, confunden-se na sua verdadeira orixen e conteúdo, polo que nos vimos a topar perante un proceso confuso e o que é mais grave, perante un desarme ideolóxico, político das masas populares, que se non é total é si parcial e sumamente importante.

Un destes conceitos, que se emprega dunha maneira mais equívoca, na actualidade política española, é sen dúvida: *o consenso*.

Hoxe cita-se desde as forzas políticas da direita, desde as da esquerda, este conceito, coma se fora a fórmula máxica para chegar a por-se de acordo, distintas forzas políticas, con distintos intereses de clase, nunha tradución errónea da correlación de forzas, e o que é mais grave, leva a confundir o conceito, cos aliados de clase, tradicionais ou potenciais.

O conceito do consenso, a “fórmula máxica dos políticos españoles”, forma parte fundamental da formulación gramsciana da: *hexemonía e o bloque histórico*.

Entendendo o conceito da hexemonía como *dominación e dirección*, e tendo en conta que non se trata só dunha mediación de forza, como factor de poder, senón do exercicio dunha función *dirixente* e polo tanto *dominante*, pero que xa se deve exercer dita función dirixente antes da conquista do poder, e que será despóis, cando o *fundamento de dominación* se fará mais visíbel, é aquí onde entra o factor do consenso, deste grupo dirixente cara os seus grupos sociais mais achegados e cara os seus aliados tradicionais, é dicir, dentro do bloque histórico, exercerá a función dirixente e dominante, a clase obrera, e chegará ao consenso do campesiñado e dos traballadores intelectuais, na consecución do obxectivo dunha revolución comunista.

Mas, o consenso non é o primeiro factor da hexemonía, como xa vimos, se así o fixéramos, cairíamos nunha leitura equívoca (cuase de direita) de Gramsci e cairíamos nunha tese que confunde o consenso nunha suma de votos e opinións simplesmente, que levaría a unha concepción equívoca, asimismo, do Parlamento, no que exerce a hexemonía o bloque dominante, o exemplo do Parlamento español, bloqueado na sua totalidade por UCD, é sintomático.

O Parlamento non será nada senón ligado a unha irresistíbel acción das masas populares, e a teoría gramsciana da hexemonía non contén o menor erro sobre a concepción que tiña Gramsci do Parlamento, Gramsci refuga toda “vía parlamentaria”, xa desde a dialéctica revolucionaria dos “Consellos”, que era nen mais nen menos que unha alternativa extraparlamentaria e antiparlamentaria xa desde unha reflexión intelectual e teórica dos seus “Cuadernos do Cárcere”, tudo isto, non deve levar a equívocos, en canto á leitura a realizar, Gramsci refuga por igual as “formas esquerdistas” como as formas tradicionais do parlamentarismo.

Mas parece que sostener isto, por parte da esquerda, sería sumamente audaz, pero non é nen mais nem menos, que algo así como “o conservadurismo de esquerda”, que cita María Antonietta Macciocchi, sobre certa mesquinez eleitoral de certos partidos comunistas que abandonan o terreno do debate e o adecuan a unha táctica, sen muita perspectiva de “transformación renovadora da sociedade”, en palabras de Enrico Berlinguer.

O mesmo pasa coa crise moral e ideolóxica das sociedades capitalistas, que ao ser tan evidente, fai necesario unha dialéctica revolucionaria, e polo tanto o debate necesario, cousa que esquivan os partidos Comunistas en base a non se sabe que “eficacia política”.

Gramsci, repito, non se facía nengunha ilusión “optimista” sobre a acción parlamentaria, e incluso Togliatti, que muitas veces deformou a teoría e os enunciados de Gramsci, chegou a citar:

“Na realidade das chamadas civilizacións occidentais, a fonte de lexitimidade do poder de nengunha maneira é a vontade popular. No mellor dos casos, a vontade popular é un dos factores que expresando-se periódicamente mediante as elecções, contribue a determinar unha parte dos lineamentos governamentais.

Nas elecções (e vala o exemplo de Italia, típico nelgúns aspectos) entra en acción sen embargo, un sistema múltiple de presións, intimidacións, exortacións, falsificacións, artificios legais que limitan e falsifican mui gravemente a expresión da vontade popular” (2).

Tan longa cita non deve deixar lugar a mais equívocos e si sinalar o carácter equívoco da democracia limitada, imperfeita, das sociedades occidentais, Gramsci sinala ao respecto:

“Esperar representar a maioria mais un voto é o programa dos espíritos timoratos que esperan o socialismo dun decreto real refrendado por dous ministros” (3).

Non se pode conceber un proceso de recambio do sistema, da sociedade, nunha revolución de orientación comunista, sen ter en conta, en todo momento, toda a estratexia encerrada en Gramsci, da sua dialéctica revolucionaria, que non está en nengún Parlamento, senón nas fábricas, nas empresas, na rua, nas asociacións ciudadáns, na posta en cuestión permanentemente da ideoloxía dominante, de todos modos, só mediante unha revolución de orientación progresista será posível encontrar as respuestas que agora fican no ar das perguntas.

Uxío Alonso Correa

notas

(1) María Antonietta Macciochi: “Gramsci y la revolución de Occidente”. Siglo XXI Gramsci en la actualidad, p. 15.

(2) Palmiro Togliatti: “Escritos políticos”. Era. Entrevista con “Nuovi Argomenti”. Perguntas sobre o estalinismo, 2/3, p. 352.

(3) María Antonietta Macciochi: de “Margini”, Città Futura, de Gramsci, 1917. p. 160.

Filoloxía idealista - Filoloxía materialista reflexións encol da función da filoloxía na Galiza

Antonio Regales
1.978

Oficina principal – W. V. Despacho D II

8-III-43

Oranienburg

Transporte de Berlín; entrada, 5-III-43;
número total, 1.128 xudeus.

Chegaron a traballar 389 homes e 96 mulleres. **Receberon un tratamento especial** 151 homes e 492 mulleres e nenos. Transporte de Breslau; entrada, 5-III-43; númer total, 1.405 xudeus. Chegaron a traballar 406 homes e 190 mulleres. **Receberon un tratamento especial** 125 homes e 684 mulleres e nenos (...)

Firmado: Schwarz, xefe de Compañía das SS (1).

* (as miñas SS están dispostas) a matar sen grazia nem misericordia a todos os homes e mulleres que sexan de orixen polaca ou falen a lingua polaca.

Adolf Hitler (2).

O animal produce unilateralmente, mentras o home produce universalmente; aquel produce só baixo o imperativo da necesidade física imediata, mentras que este produce libre da dita necesidade física e non produce verdadeiramente até que se liberta dela.

Karl Marx (3).

h

Perguntas e silenzos significativos

—¿Que é a filoloxía? ¿Cal e a sua función? ¿E na Galiza?...

Os filólogos se non o plantexan; sempre se dedicaron a elaborar unhas concepcións *neutras, obxectivas, apartidistas*, que bloquean non xa a resposta, senón tamén a propia posibilidade da pregunta.

—Deixémos-nos de especulacións e pasemos aos textos “A la mujer y al papel hasta el culo le has de ver”, di a sabedoria popular. ¿A que xénero literario pertence o primeiro texto? ¿Cal é a etimoloxía de **tratamento especial**?

Mas tal redución da Filoloxía a unha técnica ancilar da Historia —en detrimento doutras disciplinas do plan de estudos de Filoloxía— evade o **quid** da cuestión (que hai textos con faltas e sen elas, triviais ou trascendentais, represivos ou libertadores, etc.) e obriga-nos a suscitar desde outras coordenadas o estudio das linguas e as literaturas, cavalo de batalla de tirios e troianos.

Dito direitamente: a miña suspeita é que o tal cavalo é un mais dos cavalos de Troia dos que se sirve a gran burguesía para escamotear —e, con elo, perpetuar a explotación; un cavalo, pois, que, o mesmo que a arte, tén de ser desmascarado —e recuperado— desde a perspectiva do socialismo.

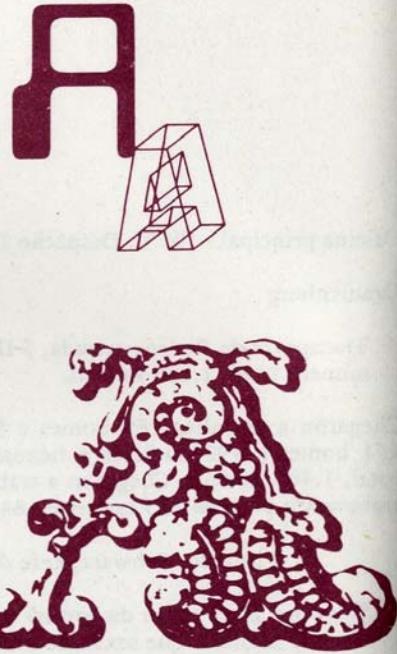
¿Como proceder?

Só dun *dia-logo* pode sair unha alternativa *racional e libertadora*, plasmável en métodos, asignaturas, producción e comunicación artísticas, etc.). Pero *diá-logo* implica mais a racionalidade que o consenso, e a verdade non vai a deixar de se-lo porque receba mais ou menos votos en contra. O que segue son, pois, pinceladas de urxencia en espera do gran debate entre todas as forzas do traballo e da cultura. O procedimento que mellor convén ao *idealismo visceral* —incomparábilmente mais groseiro que o materialismo marxista— do noso redor (explicábel desde as metafísicas que nos rodean, desde a ideoloxía burguesa en xeral e da culturalista galega en particular, desde a *realimentación* anti-materialista do fascismo, etc.) podería resumir-se en: A) desbroce dos prexuizos frente á ciencia materialista; B) crítica do idealismo en Filoloxía; C) tese para unha Filoloxía materialista. No noso caso, parece preferíbel empezar pola ciencia literaria materialista (CLM), deixando o lingüístico para mellor ocasión; a maior audiencia da literatura, as suas peculiares

pretensións ideolóxicas (“el poeta es un profeta”, etc.), o seu valor paradigmático para á arte en xeral aconsellan así.

Prexuizos contra a CLM (4)

1) *O materialismo é groseiro, desaxustado; destroza a obra artística, mata a vida, desumaniza.* Na reprovación esconde-se o idealismo mais reaccionario (biografismo, *l'art pour l'art*, etc.) e a ideoloxía mais desumanizadora; porque ¿hai algo mais desumanizador que o capitalismo?. As ideoloxías da explotación oponen-se o humanismo libertador do materialismo,

que lle dou un sentido novo ao materialismo diluido na historia ao enlaza-lo coa misión da clase obrera ("botar por terra con todas as situacións nas que o home é un ser escravizado, abandonado, despreciábel") (5). E esconde-se a habitual rusticidade do idealismo, como, incluso, a de confundir o plano da obra co das linguaxens encol dela; non hai que recorrer á teoría dos tipos lóxicos ou a James ("a palabra **can** non morde") para saber que quen destroza os poemas non é a CLM, senón quen os rompe en mil anacos antes de que aniñen na indelével conciencia colectiva.

2) A CLM é partidista; polo tanto, nunca neutral, obxectiva, libre. A resposta tén de ir dirixida non só ao que se enumera, senón tamén ao que se presupón. Respeito do último: ¿de onde saca o idealismo a bula para dar e negar partidismos e científicidades aos demás? ¿E que a ciencia literaria idealista (CLI) non é a mais escandalosa contradición académica? ¿E que a Filoloxía —e a Cultura toda— foron algúns vez apartidistas? ¿Ou pode-se ser neutral na sociedade de clases sen deixar de ser cúmplice?... Mas non é preciso seguir: baste con sinalar que, frente ao partidismo esquerdista (reducionista, populista, burocrático, etc.) e frente ás supostas neutralidades (que son na realidade neutralizáronas da verdade e da emancipación), imponse un partidismo crítico, non xesuítico; que, lonxe de coartar a verdade e a liberdade científicas, é garantía da sua definición e da sua posibilidade. Lenin ("Organización e literatura de partido") é un paso, aínda que insuficiente.

3) A CLM tén pretensions metafísicas de hexemonía, cando é unha entre tantas. Ademais do eclecticismo, destaca a extrapolación que fai a CLI dos seus propios presupostos; extrapolación comprensíbel en quien se sinte ferido de morte polo cambio nos modos e relacións de producción (como a nobreza nos tempos de Goethe, por exemplo). Mas a hexemonía da

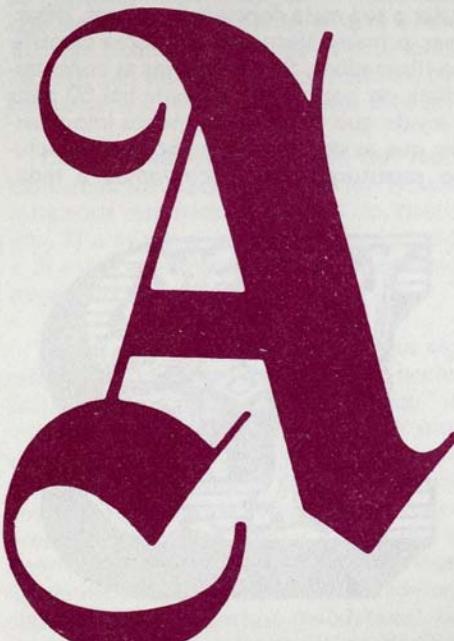
CLM significa só que, á marxe da fecundidade da Dialéctica, as verdades obtidas nos distintos campos e níveis cobran unha nova luz cando eses campos e níveis (xunto cos propios métodos particulares) non se entenden como *xustapostos* e *estáticos*, senón como *xerarquizados* (segundo relacións tan complexas como conveñen á *dialéctica do concreto*) e nun *movimento* determinado polo proprio movimiento histórico-social, aínda que non sexa un reflexo mecánico seu. E a hexemonía da CLM vén dada, ademais, polo feito de que tamén os métodos da CLI han de provar a sua témpora non só ante a experiencia (e ante o que postulan os diferentes verificaciónismos ou falsacionismos), senón *primariamente ante as exixencias científico-sociais*, por esencia emancipadoras: non se trata, v.gr., de explicar (?) a lírica de Petrarca engranzando capítulos biográficos, de fontes, encol de figuras retóricas, encol do seu eu, encol do seu meio social —con algo de sorte—, encol dos seus cantos a certos romanos...; senón de analizar, poñamos,

como o seu eu é *retórico* (non o eu á marxe das clases, senón o de quem quere asimilar-se á nobreza e se deixar coroar por ela), como o canto a eses romanos é un modo ideolóxico —e nada *neutral*— de *eternizar* a clase dominante, como a literatura é asimilada por unha nobreza que quere así completar os seus formidábeis exércitos, saídos do desenrollo da técnica e da expansión comercial...; e se trata tamén —unha vez vista a obra desde o seu momento histórico, desde o esquema da comunicación, etc. de criticar desde a CLM os componentes idealistas (¿que significa *xenio criador*, no sentido de Marsilio Ficino? ¿e os xéneros, o estilo, o metro, os conteúdos?... ¿porque métodos se oculta a verdade?) e de ver a obra en movemento, tanto desde a sua época (fenomenoloxía, hermenéutica, filoloxía en sentido restrinxido), como desde a historia que leva a nós (materialismo, que, entre outras cousas, permite reinterpretar tanto as grandes obras recoñecidas, como outras agora resgatadas: tanto a Homero, como a L. Börne).

4) A CLM é o mesmo *can sociolóxico con distinto colar*. Adiantemos aquí só que as miopías idealistas, reducionistas, etc., sobre as que voltamos abajo, nen dan a razón do *conteúdo social* solidificado na obra artística nem da sua *especificidade estética* ou da sua *enerxía liberadora*.

5) O materialismo é un economicismo, un historicismo, etc. Resposta: "Quen teña ouvidos para ouvir que ouza" (Mt. 11,15). (Vexa-se abajo).

6) Na liña do proverbio chino, ¿é que a morada idealista está tan ardendo como para a abandonar por outra que non existe (aínda que, parodiando o chiste de Husley sobre os teólogos, os materialistas digan que a acharan)? Primeiro, é idealista o *eludir poéticamente* os problemas. Sentado isto, hai que recoñecer que a CLM está en fase de desenrollo; pero, ¿é que hai que ter zapatos novos antes de querer soltar-se das cadeas do capitalismo?

mo?. E ademais: ¿que verdadeiro materialista pretende *suprimir* a CLM?. Como se trata claramente de *cambiar conservando* (*aufheben* di Marx), a bela imaxen resulta aquí mais metafísica que dialéctica, calquera que sexa o seu vigor para a luta ani-imperialista.

7) *O materialismo podería valer para algún país, pero non para o noso.* Antes de mais nada: ¿Non será o lugar mais idóneo para a CLM o deserto do Gobi ou o cárcere de Carabanchel?. A marxen diso, hai que insistir en que o materialismo sigue cos seus centros neurálgicos nos países industrializados, á vez que se extende polo terceiro mundo (razón pola que a CLM é o eixo da discusión tanto na RFA como en Mongolia); e hai que destacar que a burguesía reduce a unha caricatura tanto o materialismo implícito na obra de arte como a CLM. E urxente, pois, que a CLM reivindique eses componentes materialistas da nosa literatura, e non precisamente nos escritores *políticos e documentais*, senón nos bons escritores, á marxen da sua filiación política (¿ou é que os teoremas xeométricos ou os mundos de Cunqueiro son menos materialistas que os centós de 4 kilos?).

Idealismo en Filoloxía

En principio, entendemos por CLI a que pón entre paréntese as determinacións socioeconómicas e históricas obxectivadas dun modo específico nas producións literarias. Nun sentido mais xeral —e mais operatorio—, remeto-me á concepción do materialismo de G. Bueno (6).

Será, pois, idealista todo *reducionismo* da obra artística a perspectivas científicas (ou metafísicas, *literaturizantes*, etc.) que pretenda suplantar o plano específico da CLM; como o será, a *fortiori*, calquer reducionismo desde a CLI. Estes son os reducionismos mais notáveis:

1) *Reducionismo económico.* O erro é

obvio, visto desde o marxismo: "Marx decía de todos esos señores (estudiantes, literatos e demás, xovens burgueses desarraigados da sua clase) que practican o marxismo, como Vocé veu hai dez anos na Franza: *Tudo o que eu sei é que non son marxista*", escreve, v.gr., Engels a P. Lafargue (27-X-1.890).

2) *Reducionismo sociológico.* E o mais usual no intento dos idealistas por facer calar a sua mala conciencia e, á vez, desarmar o materialismo da sua força científico-libertadora. Se celebramos as contribucións do socioloxismo desde hai 50 anos —aínda que nos parezan menos importantes que as das escolas tradicionais e incluso estruturalistas—, rechazamos a redu-

ción da CLM ao estudo da producción, distribución e consumo de obras literarias; ao estudo da *subliteratura*, do gosto do público, da orixen social do autor...; ás concepcións de Goldmann, Hauser ou Escarpit. O sociolixismo non chega ao mais pertinente: á especificidade estética da obra, ao seu conteúdo sociolóxico *imanente* (Adorno), á sua condición de *produto libertador do traballo na sociedade de clases*.

3) *Reducionismo político.* A CLM nada tén que ver con palavroiros e irracionalismos esquerdistas (a acción pola acción e a arte pola arte son-lle igualmente estrañas) nen, noutro senso, coa presenza de boinas, folgas, etc.

4) *Reducionismo antropológico.* Como as *ideoloxías cibernéticas, biolóxicas, etc.*, o antropoloxismo —á marxen das aportacións da Antropoloxía— funciona como eficaz recambio perante o derrumbeamento dos mitos do idealismo. O perigo agrava-se cando ditas ideoloxías se alían coa burguesía, cando pretendan ser algo así como a arquitectura científico-filosófica do nacionalismo —e havería que falar da raza, da paisaxen, do Povo ou da equiparación da fronteira nacional e da lingüística (Hitler, Franco, gallegos que queren asimilar Ponferrada a Galiza)— e cando, ademais, se pousan sobre unha paisaxen semicalcinada —entre outras cosas, por obra da *ideoloxía da morte das ideoloxías*.

5) *Reducionismo filosófico.* Os irracionalistas, os metafísicos e algunos neopositivistas propenden a suplantar filosóficamente certos componentes científicos; pero tamén incorren na confusión non poucos marxistas, inducidos adicionalmente pola problematicidade da literatura e da ciencia literaria.

6) *Reducionismo historicista.* Aparece a cada paso e cos mais diversos disfarces: ás veces, ao descoberto, como cando algúns esgotan o estruturalismo na *raciona-*

lización histórica da ideoloxía burocrática e imperialista (¿tamén é burocrática a aritmética ou o tecido nervoso do home?) outras veces, veladamente, como cando outros postulan a *suprahistoricidade* (dos xéneros, etc.) co fin de amparar unha *orden social* que o propio historicismo veu a pór en cuestión.

7) *Reducionismo psicoanalítico*. Sirva de paradigma a *tematización* —allea á CLM, aínda que suxerente para ela— que fai Freud da literatura, con fins extra-literarios, en *Der Wahn und die Träume* in W. Jensens 'Gradiva'.

8) *Reducionismos formalistas* (matemáticos, ciberneticos, xeométricos, etc.). Son condición necesaria para a CLM as teorías e modelos formais; pero seguimos criticando, tamén aquí, a hipóstase deses componentes, as suas pretensions ideolóxicas e a sua función reaccionaria actual.

9) *Reducionismo lingüístico*. Desde logo, conta coa garra do avanço da Lingüística e co feito de que a literatura é, dalgún xeito, un tipo de *linguaxen* e que os modelos lingüísticos alxebraicos ofrecen un marco para o xerar (en sentido matemático) e lle asinar unha descripción estrutural. As deficiencias da lingüística actual desde o punto de vista do materialismo (7), sen embargo, suman-se ás indicadas no punto 8), 7), etc.

10) *Reducionismo intraliterario*. Tomando como metro, v.gr., a comunicación literaria e a obra como produto do traballo e como *actuación* (*Handeln* no senso marxista; non no de M. Weber ou T. Parsons), vemos até que extremos é idealista a historia da CL: o que se véu facendo é remeter-se ao autor (en especial á biografía, e sen intentar siquera penetrar no fundamental —aínda que fora para provar a sua imposibilidade radical no momento da criación), con algunha incursión pola obra e, menos veces, polo resto. Dado que ocuparía un volume unha análise mínimamente detallada desas es-

colas de CLI, só quixera precaver contra as posturas mais ambigas e solapadas, que son as que dominaron sempre a cena (hai tan poucos partidarios da autonomía da arte, sen mistura de socioloxismo, psicoanálise, etc., como iluminados cátaros).

Como denominador común dos reducionismos ideolóxicos, propóna: 1) as limitacións empíricas derivadas do idealismo; 2) a extrapolación da parte ao todo; e 3) a desconexión da obra das suas determinacións e funcións principais.

Como apostilla ad hominem, (¿que significa o nobre lema "por un ensino nacional, científico, popular e democrático" se non se especifica mais? ¿ou é que é unívoco?). O perentorio é *predicar co exemplo materialista*; non se trata de elaborar coa forza máxica da repetición os nosos propios complexos, senón de debater o significado do lema, de sopesar a sua legalidade *racional*, de criticar as suas adherencias ideolóxicas (e incluso metafísicas), de salvar con éxito o trámite último da Dia-

léctica: a imposición na luta de clases. Pois, do contrario, ¿non se pode esperar, non xa un divertimento pseudoanarquista estudiantil, senón a volta á barbarie? (8) ¿Ou é que toda CL se torna *verdadeira e libertadora*, aínda que sexa pezoñenta, polo simple feito de ser aplicada á nosa nación?. ¿Non é preferíbel o silencio a certa *Kultur*? Noutro senso conexo, definir un cono como "un cucuricho" ("para que se entenda"), en vez de o facer coa educación correspondente, é unha *clareza* distinta á da *latinitas e perspicuitas* da retórica, e un *atentado* ao materialismo e ao respeito devido á clase operaria (Fidel Castro: "ascienda el pueblo a la cultura, y no baje la cultura al pueblo" —cito de memoria—). Ao límite, eu diría, na liña de Adorno, que *escrevo escuro para que os burgueses non me entanden, porque os operarios confían en min*. E non se me entenda trivialmente a *boutade*.

Para unha CLM

Así, pois, a CLM nutre-se en boa medida dos logros dos reducionismos —incluso idealistas extremos—, aínda que non se reduce a unha suma aditiva deles. Pola miña parte, propóno as seguintes liñas para a definición da CLM:

1) A CLM sitúa-se na perspectiva do futuro, en tanto non é un *corpus doutrinal, cerrado* (ao modo da Biblia ou das Retóricas), senón unha *ciencia en construcción*; e en tanto xulga tamén desde unha sociedade socialista futura (aínda que non utópica), o que non é mais irreal nem menos práctico que o dicer que por un punto exterior e unha recta pasa unha só paralela, nengunha ou infinitas, segundo a xeometría considerada.

2) A CLM sabe-se determinada non só polo presente, senón polo pasado; isto leva-a a constantes autocríticas e sínteses superadoras.

3) A CLM saca tamén as oportunas

consecuencias do feito de que a literatura estivera ao servizo das clases dominantes, e non das oprimidas, cuxa tradición propia aparece mais ou menos afogada e manipulada (realismo popular de burgueses ou nobres, subliteratura, etc.). Pero nen que dicer tén que ese carácter de clase das ideas (incluidas as metafísicas) non xustifica a sua proscripción por irrationais (¿ou é que non é tremendamente racional —á márlen da sua verdade— o dogma da infalibilidade do papa ou dos censores franquistas?), nem tén esa proscripción xustificación algunha desde a Lóxica Dialéctica, o materialismo e o marxismo ("Mas a dificuldade non reside en comprender que a arte grega e a epopeia están vencelladas con determinadas formas de desenrollo social, senón en que nos procuran áinda un gozo artístico, e, en certo respeito, teñen o valor de norma e de modelo inatinxíbel" (9)).

4) A CLM estuda a realidade (histórico social e natural, e, por tanto, tamén individual) obxectivada como ficción na obra. A teoría do reflexo, calquera que sexa o seu valor heurístico ou didáctico no Diamat ou nas versións mais elaboradas do presente, tén de ser rechazada; incluso a imaxe arquitectónica infraestrutura/superestrutura tén de ser substituída por un novo modelo con mais interacción, maior complexidade e menos piramidalidade (10). E claro, sen embargo, que a) a CLM tén de atender aos modos e relacións de producción, direito, arte, filosofía, lingüística, escolas literarias, componentes específicos da obra, e así sucesivamente; b) aquí e agora hai que empezar pola infraestrutura e o colectivo, xunto coa investigación teórica. A especificidade estética da obra e a sua valoración serán a meio prazo o leito de Procto da CLM.

5) A CLM estuda a degradación peculiar da obra en canto mercancía, producida, distribuida e consumida tamén dun modo especial.

6) A CLM é libertadora: desmascara a

ideoloxía, nega a falsidade e o erro, destaca os componentes críticos, contraditorios, etc., da obra.

7) A CLM pretende cumplir as exixencias teóricas de toda ciencia, pois defende son paliativos que as exixencias externas son insuficientes. Entanto non se demostre a maior adecuación, simplicidade, homoxeneidade con outros saberes, falta de contradición, etc., da CLM sobre a CLI á luz dunha verdadeira teoría, só podemos seguir falando dunha concepción (preteórica) mais adecuada e mais prometedora, (embora é certo que, en contra de Chomsky, tampouco hai que subestimar nem os métodos heurísticos nem esas concepcións que non cristalizaron áinda en teorías) (11). Noutro sentido, a literatura é un conceito demasiado heteroxéneo, que apenas significa algo mais que trivialidades *impertinentes* (a fin de contas, "o que está escrito", incluídas as cartas ou os textos xurídicos dados por Handke como "narracóns"); e a crítica literaria é —como os premios— unha pura farsa ideolóxica cando se carece de criterios mínimamente explícitos ou se supón que non os hai obxectivos (cando na realidade están estes funcionando até nos premios Planeta; outra cousa é que o bon capitalista considere mais obxectiva a sua faltriqueira). Pero dimitir dunha verdadeira teoría da literatura —ou reducir-se a ela— é dimitir da CLM e da análise revolucionaria da realidade (incluída a conciencia). O difícil desta empresa é que non se garantiza nem a feliz arribada nem a propia luminosidade e solidez do porto de partida. Con efecto: a tese, debatida nos mais importantes congresos, relativa á morte da literatura non pode descalificarse sen mais, por ideolóxicas que resulten algunas das suas versións (12); antes ben, tén o vigor de denunciar, áinda que sexa dunha forma distorsionada, a dura realidade, a saber: que a literatura non ténclaro nem o seu obxectivo (adamos á definición "o escrito" a do "contido nos livros de literatura", e cando nos saímos de aí tudo está mais ou menos escuro, incluso desde a gramática transformatoria, etc.),

nen os seus métodos (que, frente aos popperiáns, non pode ser asunto dunha psicoloxía da investigación que non existe), nem os seus criterios de avaliación (aínda que, como queda dito, estexan *funcionando* dalgún modo, o que significa que existen, áínda que non os teñamos áínda formalizado —algo así como as regras de ser e estar—, e outra prova é que distinguimos a lírica de Alberti da do BOE, á marxe do metro), nem as suas teorías, nem as suas virtualidades cognitivas (,,o poeta é un profeta"— nem case nada no fundamental. Mas o materialismo critica o neopositivismo, e, alén diso, non comparte, v.gr., o pesimismo da CLI nem o criterio idealista da moral científica ¿quen veu os filólogos falseando incessantemente as suas teorías, en vez de as protexer con remédios, exemplos favoráveis ou todo xénero de armas disuasorias?. ¿E porque tiñan que ser honrados polo simples feito de seren científicos?) (13).

Resumindo: as perspectivas citadas non se exclúen nem son heteróclitas, senón que se impoñen como un tudo estruturado a unha visión materialista da realidade, que non pode prescindir tampouco de nengunha das aportacións da CL (desde a métrica dos versos longos iranios á profundación na alma galaica de Rosalía) (14). Neste senso, a CLM tampouco pode seguir tan timorata coa psicoanálise. Aparte das reticencias sabidas, nos clásicos do marxismo e da psicoanálise adviña-se por veces algo do que o estudo da literatura descobre a cada paso: que hai perguntas (sentido dos argumentos, das persoaxens, dosenarios, dos obxectos, dos xéneros literarios, do verso frente á prosa, das figuras retóricas, etc.) a que unha CLM sen psicoanálise non podería contestar; que o individuo e o grupo humano producen fantasías precisamente para se libertar da angustia da explotación; que o home non é só un ser racional consciente, polo que hai que considerar como os componentes instintivos, subconscientes ou inconscientes, condicionan os demás factores infraestruturais e superestruturais —á vez que están condi-

cionados por eles— e deverían contribuir a explicar o camiño através do que o mundo do artista chega a se plasmar literariamente nas suas producións (15).

¿Receitas para a obra literaria?

En primeiro termo, hai que precisar que se o *dirixismo* burocrático causou estragos, non menos ocasionou a *CLI normativa*, e, en particular, a negación de todo dirixismo —isto é, o dirixismo mais aberrante e sofisticado da ideoloxía capitalista (16)—. Frente a elo, a función do crítico consistirá en abrir e iluminar camiños, *sen se intrometer na liberdade criadora do artista*. Se tivera que dar algunas receitas, propóna estas teses, de mui grosso calibre:

- 1) *A obra ha de ser crítica.*
- 2) *A obra ha de expresar contradicións e a sua superación.*
- 3) *A obra ha de ser dialéctica tamén no senso de conxugar o abstracto e o concreto, o xeral e o particular, o especulativo e o práctico* (Homero, Shakespeare, Goethe, Rosalía).
- 4) *A obra ha de ser libertadora e portavoz dos que non teñen voz.*
- 5) *O poeta ha de reducir ao máximo a sua carga de mala conciencia, inevitável por ser partícipe da ideoloxía dominante; ha de neutralizar no posíbel o carácter de marcancía da sua obra, os conteúdos ideolóxicos, tudo canto paralice a acción (incluídas as utopías demasiado lonxás ou entregadas sen esforzo como para ter que luitar por elas).*
- 6) *A obra ha de ser refinamento e deleite dos sentidos; perfección do eu natural (e, por tanto, social).*
- 7) *A obra ha de ser utópica; ha de ir*

mais alén da realidade superficial, aínda que non por medio de teses filosóficas ou sociolóxicas nem de linguaxens furtadas á relixión (17), senón coa axuda das *técnicas do oficio* (cos matices, co *Verfremdungseffekt*, coa ironía coas citas desmitificadoras ao modo de Brecht, cos recursos indicados nos puntos anteriores...).

8) *A obra ha de assumir criadoramente que o eu é algo construído a partir de relacións —eminente mente sociais—, e non o Primeiro Existente, nem un eu fichteano, nem un monopolizador do protagonismo literario. E inadmisíbel o hábito filosófico de estudar aspectos inesenciais de obras secundarias de autores de terceira fila con ideas que pouco nos importan e esquecer o mais esencial.*

9) *O escritor deve buscar sempre e non se castrar en escolas xa superadas. Melhores ensinanzas que do *realismo socialista* (que pode chegar até a simplista negación do expresionismo como “produto da desintegración do impe-*

rialismo”, tal como ocorre en Lukács, e aínda a maiores aberracións) obterá o escritor dos Brecht, Benjamin, etc., sen esquecer os mais xovens (Völker, Pietzcker,...) ou os mais heterodoxos (Bloch, Adorno, Enzensberger e tantos outros), sen que elo signifique que deixemos de *avaliar na sua xusta medida* os Plehanov, Xdanov, Lukács, Lunacharsky ou Lenin.

10) *A forma é algo fundamental, sobretodo nalgúns xéneros. ¿En que se queda un poema privado do metro, bisemias, etc.? En ideoloxía ou trivialidade.*

Encol da CL na Galiza (18)

Como doutores tén a Igrexa, limitareime a suserir algunha reflexión, mais que a historiar ou a pontificar. Os males —proprios dos USA, etc.— agravan-se aquí.

En primeiro lugar, a Filoloxía é mais reaccionaria do habitual nas nosas disciplinas universitarias, como se evidencia, v. gr., na sua falta de crítica de fundamentos ou no seu idealismo amiude delirante; na realidade, se a nosa Filoloxía se distingúu por algo desde o punto de vista teórico, é pola sua *asepsia internacionalista* (e, neste senso, que algúns esforzados filólogos se consagraran ao estudo da realidade galega non significa aquí algo diferente ao feito de que algúns esforzados xeómetras aplicaran a sua xeometría a icoxaedros de madeira galega ou á ponte de Rande); unha *asepsia* que mesmo fixo inecessary un cambio dos métodos ou das concepcións filolóxicas na era de Franco. Tudo elo nada tén de estralo cando se mira coa suficiente perspectiva; por un lado, tamén a nosa Filoloxía afonda as suas raíces na Filoloxía alemá do XIX; portanto —aínda que sería inxusto critica-la só por isto— recebeu os oportunos parabéns de Bismarck ou de Hitler (en parte, esperábeis: pola extracción social dos filólogos, pola vella tese da

lingua como compañeira do Imperio, polo característico escapismo da realidade socio-política que distinguía a Filoloxía, pola actitude desta perante a propaganda, do xenio, da raza, do povo...); por outro lado, a nosa Filoloxía foi pasando polas escolas do reaccionarismo internacional –aínda que sen que chegaran a se implantar muito a crítica semiótica, o **new criticism**, as correntes transformativas, etc., de modo mui acorde ao estadio do noso capitalismo; neste senso, o retraso da nosa Filoloxía ofrece, paradoxalmente, a posibilidade dun gran paso cara o futuro, ao poder escarmentar en cabeza allea.

Finalmente, nen siquera a meritísima Filoloxía Galega ou a propia concepción lingüística inxenua do galego falante están livres de incorrer en errores; por desgraza, son inevitáveis os extravíos que derivan do carácter de clase da Filoloxía, das deficiencias das concepcións utilizadas ou –no caso do galego falante a crítico– da simplificación da realidade: áí están para o demostrar os que, de tanto embelecer a realidade, a falsean e desarman; os que se quedan en mera retórica ou en simples ruralismos, populismos, culturalismos, irracionalismos ou compromisos á marxe da praxe. Mas, a fin de contas, son optimista, tanto polos logros concretos da Filoloxía como, sobretodo, porque as bandeiras da *cientificidade*, da *galeguideade* e da *liberdade* cobran un novo sentido cuando deixan de ser exponente ideolóxico da clase dominante. Desde a perspectiva do materialismo e do socialismo, que vemos gañar día por día adeptos entre os oprimidos.

A organización do traballo en Filoloxía

Tamén o *modo de producción filolóxico* na Galiza deriva en última instancia da nosa situación no capitalismo (precapitalismo, caciquismo, área de desconxestión desde o punto de vista da investigación electrónica multinacional, etc.). Ademáis, os filólogos –profisionais ou eruditos locais– aparecen agrupados en pequenos centros, como a Facultade de Filoloxía, ou isolados; o que clarifica aínda mais as suas pautas de comportamento. Tomemos como exemplo a Facultade de Filoloxía: ¿Porque só en Santiago se desmembrou a vella Facultade de Filosofía e Letras nas tres actuais (até o extremo de taipar a porta que as unía)? O que aquí se encobre é o reflexo dunha concepción *filolóxico-medieval* da autarquía dos saberes particulares á luz da teoloxía (19), e é o reflexo de conflitos de intereses e de aptitudes de poder feudal; todo elo, sen per xuizo das vantaxens da división (maior autonomía, clarificación das cousas, etc.). O importante é, sobretodo, remediar o actual *raquitismo* (en meios humanos e financeiros, no plano sindical, etc.), así como o ataque frontal que esta organización –ou *desorganización*– da Filoloxía supón para o saber interdisciplinar (educación politécnica, superación da división do traballo mais represiva, etc.), e, con elo, tamén para o propio capitalismo da era da automación (20). Dos feudos, nunca poderá esperar-se o socialismo.

A modo de conclusión

Así pois, urxe unha alternativa materialista xeral e da Filoloxía en particular.

E a alternativa, que non é unha pura negación no vacío, podería resumir-se en: 1) unha CLM (coa sua filosofía, metodoxía, crítica, teoría, etc.) e 2) unha organización do traballo filolóxico mais fecunda e libertadora. Agora ben: ¿que pode resultar dun diálogo desigual? ¿ou é que quen detenta o poder cultural o vai ceder pola só forza da palabra?. A libertación da Filoloxía –como a libertación do home–, suporá unha longa marcha frente ao adversario e frente a nós mesmos. Pero o materialista, polo feito de se-lo, é inexequíbel ao desalento.

Antonio Regales

1978

notas

1) En J. Wulf, *Aus dem Lexikon der Mörder*, Gütersloh, 1.963, p. 68.

2) Discurso do 22-VIII-39; cit. en A. Os-

trower, *Language, Law, and Diplomacy*, II, p. 666.

3) Marx/Engels, *Werke, Ergänzungsband*

1, p. 517.

4) Para este e outros puntos, vid. M. L. Gansberg/P.G. Völker, *Methodenkritik*

der Germanistik, Stuttgart, 1.970, e o bibliografía similar referida a esa especialidade e a Filoloxía Inglesa, Románica, etc, á marxe das miñas discrepancias nos principios.

5) Marx/Engels, **Historisch-kritische Gesamtausgabe**, 1.927 ss, I, p. 385.

6) Vid., polo menos, **Ensayos materialistas**, Madrid, 1.972, e, como exemplo de aplicación, **La Metafísica presocrática**, Madrid/Oviedo, 1.974. Sen embargo, a perspectiva de Bueno é de tal calibre que preferín deixa-la fora antes que aplíca-la defeituosamente.

7) Cf., como exemplo, D. Wunderlich, "Thesen zur materialistischen Sprachforschung und -theorie", en **Papiere zur Linguistik**, 8, 1.974, pp. 5-11.

8) G. Bueno desmascara en **Etnología y Utopía** (1.971) outras barbaries próximas; certamente, o *comunismo primitivo* non é un paradigma da liberdade xenuina.

9) Marx, en Marx/Engels, **Ueber Kunst und Literatur**, Berlin, 1.967, 1, p. 125.

10) Dous exemplos suxerentes, e á man: J. Hermand, **Synthetisches Interpretieren**, München, 1.969, e G. Bueno, "Las fuerzas del trabajo y las fuerzas de la cultura", en **Argumentos /8**, 1.978.

11) Para os conceitos, G. Klaus/M. Buhr (eds), **Marxistisch-Leninistisches Wörterbuch der Philosophie**, 3 vols., 1.975, aínda que non comparto o seu dogmatismo

nen outras cousas (entre elas, o curioso mimetismo neopositivista dalgúns artigos ou o antieuropocomunismo).

12) Cf. J. Hermand, "Pop oder die These vom Ende der Kunsr", en **Die deutsche Literatur der Gegenwart**, Stuttgart, 1.971, pp. 285-299.

13) Vid., entre nosoutros, M.A. Quintanilla, **Idealismo y filosofía de la ciencia**, Madrid, 1.972.

14) Para *materialidades* tan pouco taxíveis como mui fecundas, vid. J.B. Bessinger (ed.), **Proceedings of the Literary Data Processing Conference 1.964**, New York, ou H. Kreuzer/R. Gunzenhäuser (eds.), **Mathematik und Dichtung**, München, 1.965, por non citar outras mais abstractas da bibliografía (Edmundson, etc.).

15) Pouco me satisface do existente. Interesante é, v. gr., o artigo de W. Beutin recollido en D. Richter (ed.), **Literaturwissenschaft und Sozialwissenschaften**, Stuttgart, 1.975, pp. 261-296; un verdadeiro camiño abre C. Pietscker nun traballo non rematado, cuxo manuscrito estou traducindo ao castelán.

16) Vala aquí o *all is pretty* de A. Warhol e a *filosofía da Coca Cola Art*.

17) Esas linguaxens tiñan o seu senso candoo, como en Goethe, se tratava de que a burguesía privara á nobreza da sua mellor arma, unha vez en declive as rendas do chan: dunha Relixión, pola sua vez desarmada ao ser convertida en arte e ser buro-

cratizada segundo as exixencias do modo de producción capitalista. Mas non é este o noso caso.

18) Entre persoas intelixentes, non necesito extenderme en cuestiós como estas:

1) que sinto unha profunda admiración polo idealismo —se así non fora, non me molestaría en critica-lo—, que deriva, sobretudo, de que a ele se deve o haber elaborado componentes básicos do propio materialismo (atención ao eu, etc.), 2) que tal admiración non pode ser maior no caso dos filólogos galegos mais eminentes, dos que nos declaramos modestos discípulos, 3) que da oposición heróica de tantos filólogos galegos ao fascismo, abondo coñecida, non se infire que a nosa filoloxía fora revolucionaria (aparte de que, como ensinara **Die Ermittlung** de P. Weiss, nunca o reu carece dalgúnha culpa no campo de concentración, porque todos temos algo de verdugos), ou 4) que a CLM tamén conta con algo mais que promesas na Galiza (X. Alonso Montero, Fr. Rodríguez, etc.). A miña gratitud, pois, está lonxe de todo inobre **gremialismo**.

19) Tal ocorre coa *bioloxía teolóxica* do **Physiologus** medieval. Mas, ¿que significa a capela intercalada entre as Faculdades? ¿E a CL metafísica?...

20) Vid. O.I. Škaratan, "Rabočij klass sozialističeskogo obščestva v epohu naučno-tehnicheskoh revolucii", en **Voprosy Filosofii II**, pp. 14-25, **Naučnotehničeskaiia revoluciia i obščestvennyi progress**, Moskva, 1.969, ou, noutro senso, Marx/Engels, **Werke**, Berlin, 1.926, XVI, p. 195.

Sobre normativa lingüística galega

Xosé-Martiño Montero Santalla

"Ben sei que nalgúns cousas destas aparto-me da ortografía hoxe xeralmente seguida no escrever o galego; pero, como estamos no período constituyente —falemos como os políticos—, creio que cada un pode expoñer franca e lealmente as suas opniões. Pero, pola miña parte, protesto que estou prestes a adoptar e seguir ao pé da letra as regras que dalgún modo oficial se poñan e establezcan" (Antonio López Ferreiro, prólogo de "A tecedeira de Bonaval", Santiago 1.894) (1).

1. Unidade sustancial da normativa lingüística galega.

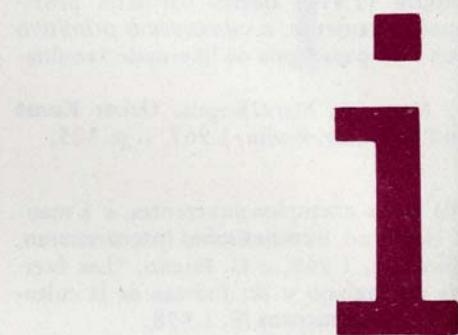
De "período constituyente" da ortografía galega falava, hai xa cuase un século, Antonio López Ferreiro, a quen este ano se dedicou o "Día das Letras Galegas" (1). Desde entón a unificación da lingua galega escrita progresou venturosamente, e nos últimos tempos chegou-se a unha cuase xeral concordancia de criterios (2).

A impresión, ainda hoxe divulgada, de que na nosa lingua escrita reina a anarquía, resulta xa falsa, embora poda ter un mínimo fundamento na realidade. Nunca o galego escrito estivo tan unificado como está hoxe. Se muitos dos escritos que se fan públicos (máxime os de índole ocasional, como comunicados, cartas abertas, etc.) conteñen errores lingüísticos e mesmo aberracións, este feito responde a causas de orden individual (insuficiente coñecemento da gramática galega), derivadas á sua vez da situación socio-política (carencia de ensino oficializado da nosa lingua).

1— Novelas de López Ferreiro ("O niño de pombas", "O castelo de Pambre", "A tecedeira de Bonaval"); limiar de Paulino Pedret Casado; Bibliófilos Gallegos, Santiago de Compostela 1.953 ("Biblioteca de Galicia", vol. 7), páx. 6.

2— "No momento actual temos conseguido amplias zonas de concordancia. Non podemos considerar discrepantes aos extravagantes e aos ignorantes, que non representan normas diferentes, senón formas anormalis de conducta. (...). Se prescindimos das aberracións, podemos afirmar que non esista a anarquía de que algúns falan. Iso puido sén noutrora". (Carballo Calero, Ricardo), **Novas bases para unha normalización lingüística**, en: Grial (Vigo), núm. 59 (xaneiro-marzo 1.978), páx. 103.

3— Cfr. Bruno Migliorini, **Per l'auspicata unificazione delle norme ortografiche**, en: L'Unificazione 2 (1.965). Nos últimos anos o UNI ("Ente italiano di unificazione") leva establecidas diversas normas sobre puntos ortográficos discutidos (por exemplo, sobre o uso dos acentos gráficos).

Eses errores non son imputáveis ás normativas lingüísticas hoxe vixentes, que non só non conteñen aberracións de natureza filolóxica senón que, ademais, non ofrecen entre si diverxencias trascendentais.

Pequenas diverxencias danse tamén na ortografía doutras linguas, que non tiveron que sofrer o anómalo desenvolvimeto social da nosa. Ainda os italianos tratan, por exemplo, da urgencia dunha unificación ortográfica (3), e os franceses buscan posíbeis solucións aos problemas que lles suscita a complicada ortografía

do seu idioma (4). Até respeito do español se fala repetidamente da necesidade dunha reforma ortográfica (5).

Non devemos, pois, estrañar-nos de que ainda nós estexamos en "período constitúinte" da nosa normativa ortográfica (e, en parte, tamén morfolóxica). En realidade, as lingüas faladas son organismos vivos, continuamente mudábeis; a sua representación escrita deverá por tanto estar, en certa medida, nun permanente período constituínte, xa que a necesidade de reformar as normas establecidas resurxirá constantemente.

Contudo, non deixa de ser verdade que as diverxencias na normativa lingüística galega desorrientan abondo ao leitor común. E no ánimo de todos parece estar hoxe a convicción de que resulta urgente un acordo, explícito e xeral, entre as diversas tendencias, do que emane unha única normativa lingüística galega. Entre outros factores, a inadiável oficialización do idioma exixe que a normativa lingüística estexa definida sen ambigüidade, isto é, que estexa unificada, sen perxuízo de que esa unificación posúa carácter de decidida provisoriedade.

2. A unificación das duas normativas.

Como é sabido, hai nos nosos días duas intitucións que se preocupan pola regulación normativa da nosa lingua. Son a "Real Academia Galega" (RAG), con sé na Coruña, e o "Instituto da Lingua Galega" (ILG), radicado na Universidade de Santiago. Ambas institucións teñen aportado á cultura galega servizos mais que suficientes para elas mereceren a simpatía e o apoio de cantos ansiamos a reabilitación do noso idioma.

Recentemente publicaronse dous opúsculos coas respectivas normativas lingüísticas. A Academia reeditou, sen modificacions de relevo, as suas "Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego"

aparecidas orixinariamente nos anos 1970 e 1971 (6). Por parte do ILG, saiu á luz un libriño titulado "Bases pra unificación das normas lingüísticas do galego", que son resultado dunha serie de reunións celebradas en Santiago na primeira metade do ano 1977 (7); nelas modifíca-se nalguns puntos a normativa lingüística que o ILG propuxera nos tres volumes do seu método de galego (8).

Entre ambas normativas existe, como fica dito, coincidencia fundamental: os puntos de discrepancia son realmente poucos.

Mas o proceso unificador deve proseguir-se até a sua consumación. Dada a nosa situación socio-cultural, xulgamos de urxencia imediata alcanzar esa unificación das duas normativas lingüísticas agora existentes nunha normativa única, que sinala unhas directrices claras, sexan as que foren, e con confeso carácter provisorio. Se respecto dalguns puntos non resultar ainda alcanzável un acordo, non parece ficar outra saída que admitir de momento nesas cuestións as duas alternativas en lítio, en espera de que o tempo aporte maior clarificación ao asunto. Eses puntos deberían ser, desde logo, os menos posíbeis; e á hora de determiná-los non debería perderse de vista que, na nosa presente situación socio-cultural, recoñecer a lexitimidade de duas formas concorrentes equivale na práctica a sancionar o éxito da alternativa mais castellanizante. En todo caso, como medida de emergencia polo menos, parece evidente que sempre será menos desorientadora **unha única** normativa con duas diversas alternativas, do que **duas** normativas contrapostas con unha única alternativa cada unha.

3. A reintegración galego-portuguesa.

Algunz cremos porén que, por acima desa imprescindible unificación entre ambas normativas, paira a urxencia dunha reforma (ortográfica mormente) xeral e profunda, que reintegre a nosa lingua es-

4— Cfr. René Thimonnier, *Le système graphique du français (Introduction à une pédagogie rationnelle de l'orthographe)*, Plon, Paris 1.967; Pierre Burney, *L'orthographe*, Puf, Paris 1.970 (5 ed.), Col. "Que sais-je?" núm. 685.

5— Cfr. José Polo, *Ortografía y ciencia del lenguaje*, Paraninfo, Madrid 1.974, pp. 535-549 (con referencias a Julio Casares, Carlos-Peregrín Otero, Miguel de Unamuno e outros).

6— Real Academia Galega, *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*, A Cruña 1.971 (2 edición 1.977), 30 pp.

7— *Bases pra unificación das normas lingüísticas do galego* (Resume dos seminarios celebrados na Universidade de Santiago de Compostela desde decembro de 1.976 a xuño de 1.977), Ediciones Anaya, 56 pp. (edición non venal).

8— Instituto de la Lengua Gallega, *Gallego 1*, 1.971 (3 edición 1.975); *Gallego 2*, 1.972, (2 edición, 1.977); *Gallego 3*, 1.974 (2 edición, 1.976); Santiago de Compostela, Universidade.

crita dentro do ámbito luso-brasileiro. Pensamos mesmo que ambos procesos, o de unificación galega e o de reintegración galego-portuguesa, deverían coincidir, polo menos en parte. E decimos en parte, dando por descontado que, mentres a unificación galega pode ser imediata, a reintegración galego-portuguesa exixirá proavelmente unha realización progresiva, en diversas etapas.

Desde esta perspectiva reintegracionista podemos falar unitariamente das duas normativas hoxe vixentes como dunha única "ortografía galega autónoma" (autónoma respecto da ortografía luso-brasileira, se entende), pois as discrepancias entre ambas normativas galegas non posúen, nesa óptica, grande significación (embora sí algúnhala en certos casos). Podemos incluir, por tanto, a ambas normativas baixo o común epígrafe de "ortografía galega autónoma" (que representamos abreviadamente por medio das siglas OGA).

As indicacións que seguidamente apresentamos situan-se nesa perspectiva. Unha valoración semellante da OGA, e desde idéntica óptica de reintegración galego-portuguesa, foi realizada recentemente por Carballo Calero na revista "Grial" (9). Para aí remitimos o leitor; en grande medida os nosos xuízos aquí, limitados a alguns puntos soltos, non serán senón unha repetición dos formulados polo ilustre profesor.

4. O alfabeto.

Ambas normativas coinciden no que se refere ao número e á identidade das letras do alfabeto. Discrepan levemente respecto dos nomes dalgúnhas letras (**h**, **x**, **z**) (10).

A inclusión das letras **ch** e **ll** no alfabeto galego reflexa unha dependencia servil do español, único idioma que considera a cada un de tais signos como unha unidade alfabetica (isto é, como unha letra única),

9—Carballo Calero, Ricardo. **Normas ortográficas e morfolóxicas**, en: Grial (Vigo), núm. 59 (xaneiro-marzo 1.978), pp. 98-102; ID., **Novas bases para unha normalización lingüística**, ibidem pp. 103-110.

10—Hai identidade entre ambas normativas respecto do nome da letra **g**, que ambas denominan **gue**. Na segunda edición das suas **Normas** a Academia adoptou este nome **gue** en lugar de **ga**, que aparecía na primeira edición. A mesma modificación se dera antes en: Ricardo Carballo Calero, **Gramática elemental del gallego común**, Galaxia, Vigo 1.966 (1 edición), 1.968 (2 edición), 1.970 (3 ed.); a mentada modificación aparece a partir da 4 edición, 1.974, pág. 101.

11—Eis a cita completa do texto de Pidal: "Sería de desear que la Academia Española, cuyo Diccionario sirve de norma a todos los demás, modificase el orden alfabético que actualmente emplea y volviese al que usó en su comienzo, en el gran Diccionario de Autoridades y en las primeras ediciones del Diccionario vulgar. En esas primeras ediciones académicas se seguía el orden estrictamente alfabético, que es el internacional; pero después se le mezclaron consideraciones fonéticas, y se pusieron la **ch** y la **ll** como letras aparte, no simplemente como **c** mas **h** y **l** mas **l**. Esto va contra el uso internacional. El francés, por ejemplo, aunque da a su **ch** también un sonido propio, sin embargo la alfabetiza como **c** mas **h**. Ahora bien, el apartarse de un uso universalmente respetado es siempre embarazoso, creando una práctica aparte de la seguida por todos, lo cual trae vacilaciones y tropiezos en el uso promiscuo de diccionarios extranjeros y nacionales, sobre todo en el manejo de los enciclopédicos, donde los nombres con **ch**, **sch** y **ll** están colocados en lugar muy diferente según sea el libro español o no lo sea. Pero además, la mezcla de alfabetismo y fonetismo en el sistema español es imperfecta. Cuervo nota que la **rr** es sonido tan distinto de la **r** como la **ll** de la **l**, y pedía que la Academia

e non como unha combinación de duas letras (un dígrafo) tal como fal os restantes idiomas occidentais. Para o mesmo español esta medida foi severamente censurada por Menéndez Pidal; aducía varias razóns, que parafrasamos seguidamente:

1) Tal actitude implica unha incesaria desviación do costume xeral das outras linguas occidentais, pois a orden alfabetica é a aceitada internacionalmente.

2) O sistema español é unha mestura de alfabetismo e fonetismo. Pouco importa que eses dígrafos posúan un valor fónico proprio e constante, e que representen fonemas ben definidos. Unha cousa é o sistema fonemático, e outra diferente o alfabeto con que se constitui o sistema ortográfico: duas letras dese alfabeto non deixan de ser duas letras polo feito de seren adoptadas conjuntamente como representación gráfica dun determinado fonema.

3) Esa aplicación fonetista resulta aliás imperfeita no sistema español. Para que o sistema resultase coerente, havería que considerar como letras diferentes o **c** cuando seguido de **e**, **i** por unha parte, e quando seguido de calquer fonema distinto, por outra, pola mesma razón de que representan valores fónicos diferentes. O mesmo se diga do **g**. E deverían considerar-se igualmente letras diferentes os dígrafos **gu** e **qu**, pois tamén eles posúen un valor fónico propio (ante determinados contextos) e constante. Algo parecido teríamos que dicer do grupo **rr**.

4) Do resto, a orden alfabetica xa foi usada antigamente pola Academia Española (11).

Indicios dun cambio de actitude a este respecto comezan a advertir-se xa no español. Por exemplo, María Moliner no seu recente "Diccionario de uso del español" adopta xa o uso internacional; no prólogo da obra xustifica esta inovación dentro da moderna lexicografía española aducindo precisamente as razóns (e a autorida-

de) de Menéndez Pidal (12).

As críticas de Menéndez Pidal devén aplicar-se, na sua sustancia, tamén ao galego. Pero, ademais, no noso caso esta medida envolve unha connotación accesoria: favorece artificiosamente a separación entre a OGA e a ortografía luso-brasileira, e, ao mesmo tempo, potencia a nosa dependencia do español (13).

As precedentes consideracións devén aplicar-se con maior énfase ao uso, na OGA, do ñ e de ll (ainda supondo que esta xeminación da letra l non for considerada como unha letra distinta no alfabeto). Con maior énfase, porque, mentres o problema da orden alfabética é, como o mesmo Pidal recoñecía, unha "cuestión de interese mui relativo" (14), xa que non se trasluz no uso ortográfico comun, o emprego de ñ e de ll pola OGA determina calquer uso da lingua escrita.

Respeito do ñ cumpre ademais advertir da sua inconfundible españolidade. Ningunha outra lingua occidental ten no seu alfabeto ou na sua ortografía un signo non sequer semellante, apesar de que varias delas contan co mesmo fonema (15). As principais linguas románicas occidentais representan ese fonema por medio dun dígrafo: catalán ny (espanyol), francés gn (espagnol), italiano gn (spagnolo), alén do portugués nh (espanhol).

mia la alfabetizase después de agotar la r y no como r mas r según ahora hace; pedía cosa distinta de lo que aquí pedimos: uniformidad internacional. Por otra parte, además de atender al sonido diverso con que se pronuncian dos ll juntas o una c y una h, no habrá razón para no separar el de c con a o con o del de c con e o con i, como separaban Nebrija y Covarrubias colocando ce ci después de agotar las combinaciones ca co cu": Ramón Menéndez Pidal, "El Diccionario ideal", en: ID., *Estudios de lingüística (Las leyes fonéticas, Menendus, El Diccionario ideal, y otros)*, Espasa-Calpe, Madrid 1.961, Colección "Austral" núm. 1.312, pp. 95-96. Este

traballo fora publicado orixinariamente como prólogo ao *Diccionario General*, de Samuel Gili Gaya, aparecido en 1.953; o diccionario continua reeditando-se ainda co mesmo prólogo de Pidal, pero sen alterar a ordenación alfabetica da Academia (Diccionarios Vox, Biblograf, Barcelona).

12— Maria Moliner, *Diccionario de uso del español*, Gredos, Madrid 1.970, 2 volumes. Recensando esta obra. Xesus Peña Seijas comenta: "En la catalogación de las palabras la autora sigue, igual que la Academia, un criterio gráfico; las palabras están ordenadas alfabeticamente. Hay una innovación respecto a la ordenación del Diccionario oficial: los signos ch y ll se consideran como dos letras. Pensamos que la innovación es consecuente de acuerdo con el criterio gráfico de catalogación adoptado; tal como sigue ordenando estos signos la Academia, supone mezclar el criterio gráfico con el criterio fonético"; en: Verba, *Anuario Gallego de Filología* (Universidad de Santiago de Compostela), vol. 2 (1.975), pág. 340.

13— Frente ao servilismo castellanizante da OGA, contrasta tamén neste punto a independencia da ortografía catalá. Advertamos ainda, con intención puramente anecdótica, que o comezo do alfabeto español (a b c ch...) deixa un tanto desfondada a estrutura do vocábulo *abecedario*, comun a todas as linguas románicas e formado no latín tardío a partir das letras a b c d (cfr. idéntico proceso na formación dos vocábulos *alfabeto*, do grego, e *alefato*, do hebreu).

14— Ramón Menéndez Pidal, o cit. (na nota 11), pág. 97.

15— E coñecida a estrañeza que esta letra española produz en leitores estranxeiros ("unha consoante con acento i"). Menos peso teñen no noso caso as consideracións de conveniencia práctica (máquinas de escrever, tipos de imprensa, etc.), dada a nosa dependencia comercial de España. Pero evidentemente estas circunstancias non nos empecen abandonar esa letra e

En principio, estas linguas conservan neste punto unha ortografía histórica: as diversas graffas reflecten os sons latinos que deron orixen en cada lingua a ese fonema palatal, inexistente en latín. O mesmo sucede, aliás, coa graffía española: o til sobre o n era orixinariamente representación dun N xeminado latino, e mantívose na ortografía polo feito de que o grupo —NN— do latín deu en castellano o fonema representado pola letra ñ (ANNUM año; CANNAM caña). Tamén por este capítulo a letra ñ resulta inadecuada en galego, pois o grupo latino —NN— non deu en galego-portugués ñ senón n (ano, caña). A letra ñ podería resultar adecuada para o catalán, onde o resultado de —NN— latinos foi idéntico ao castelán; apesar disto, a ortografía catalá preferiu desbotar o ñ, e adoptou, como dixemos, o dígrafo ny (any, canya).

Tamén os dígrafos portugueses nh e lh reflexan a mais frecuente procedencia latina do fonema nasal palatal galego-portugués: N + I semiconsoante latinos. (A letra h foi usada xa desde antigo na ortografía galego-portuguesa medieval como representación gráfica do iode que seguía a unha consoante, (16). Non supón unha obxución atendíbel o feito de que esas graffías nh e lh proveñan provavelmente do provenzal; en todo caso, a sua introdución no noso sistema ortográfico data dos primeiros tempos da lingua escrita (mea-

adoptar o sistema portugués de nh. Porén, circunstancias desta índole exerceron certo influxo na ortografía basca.

16— Cfr. Edwin B. Williams, *Do latim ao portugués (Fonología e morfología históricas da lingua portuguesa)*, Tempo Brasileiro, Rio de Janeiro 1.975 (3 edición), trad. por Antônio Houaiss: "O h foi usado depois de consoante por i consonantal: sabha por sabia (arcaico); servho por servio (arcaico); termho por termio (arcaico). Esse uso do h sobreviveu apenas nas grafias lh e nh" (pág. 36, párrafo 27,5).

dos do século XIII, (17). Menos peso ainda se ha de atribuir ao feito de que nos textos mediebais, sobretudo galegos, aparezan tamén as graffías ñ e II, pois proceden de España e, como vimos, non están xustificadas pola historia interna do idioma.

Non existe, logo, ningunha obxeción seria contra a adopción dos dígrafos portugueses nh e lh na ortografía galega, en lugar de ñ e II. Simplesmente, esta adopción exixría o abandono de nh en unha (s), algunha (s), ningunha (s), que deberían grafar-se umha (s), algumha (s) nungumha (s). En consonancia, o -n final de palabra devería ser -m, como é tamén en portugués (18): um, algum, latim, dom, bem, temem, alguém, cantam, capitám, cantarám (en lugar das grafías da OGA un, algún, latín, don, ben, temen, alguén, cantan, capitán, cantarán).

5. O acento ortográfico

O sistema de acentuación gráfica propostas polas Normas da RAG é, en palabras de Carballo Calero, "unha adaptación do sistema castelán á peculiaridades do galego, cando non unha adopción pura e simple de aquél" (19). Tal sistema de acentuación resulta inadecuado para o sistema fonolóxico galego por diversos capítulos. Hoxe parece ser xeral a opinión de que ese sistema castelán deve ser abandonado.

Así fixeron de feito xa as Bases, adoptando "un sistema de acentuación gráfica que se afasta do castelán e se aproxima ao portugués" (20); un sistema, por tanto, mais adecuado á nosa fonoloxía, que polo que se refere ao vocalismo coincide sustancialmente coa portuguesa (21). Carballo Calero comenta a este respecto: "Observamos que na práctica se adoptou un sistema híbrido, que unhas veces se axeita ao portugués e outras ao castelán. E decir, un terceiro sistema, pedagóxicamente an-tieconómico. ¿Trátase, en realidade, dun

17— Cfr. ID., *ibidem*, pp. 36-37 ("a teoria generalmente acepta para origem dessas grafías é a de que foram elas tomadas de empréstimo do provençal", pax. 36).

18— Nalguns casos, a ortografía portuguesa está hoxe un pouco modificada (**capitão** : OGA **capitán**). Porén, mesmo neses casos a grafía con -m (**capitam**) foi xeral tamén en Portugal até os séculos XV-XVI (e en certas ocurrencias até ben mais tarde). Cremos que a conservación desas grafías en Galiza, exixidas pola nosa fonética, non criaría problemas graves de intercomunicación escrita entre ambas áreas; ao contrario, daría á nosa escrita un certo sabor arcaizante, que se corresponde ben coa nosa modalidade falada. Por exemplo: **capitám** : port. **capitão**, pam : port. **pão**, amarám, : port. **amarão**.

19— C(arballo Calero, Ricardo).., art. cit. (na nota 9), pax. 105.

20— ID., *ibid.*, pax. 105.

21— Discute-se se as vogais nasais portuguesas devan ser consideradas como fonemas distintos das vogais orais, ou han de ser tidas simplemente por realizacións fonéticas (alofónicas) das vogais orais en determinados contextos fónicos; nesta segunda alternativa, non existen fonemas nasais no vocalismo portugués, e as vogais nasais portuguesas son interpretadas fonolóxicamente como /vocal (oral)/ mais /consoante nasal implosiva/. Cfr. Iorgu Iordan e María Manoliu, **Manual de lingüística románica**, vol. 1, Gredos, Madrid 1.972, pp. 160-163, que chegan a concluir: "Según la mayor parte de los fonólogos, la nasalidad vocálica solamente tiene función distintiva en francés" (pax. 163, conclusión 5). Sexa o que for desta cuestión, para o aspecto que aquí nos interesa, que é o da reintegración ortográfica, a nasalidad vocálica portuguesa non nos suscita problemas; ao contrario, a ortografía portuguesa resulta en xeral, neste como noutrous puntos, mais adecuada á fonética galega que á luso-brasileira.

paso calculado para chegar oportunamente á adopción do sistema portugués?. En todo caso, creemos que o equilibrio que se pretendía propiciar é inteiramente inestável, e que unha vez introducidas normas que se opoñen ás castelás e coinciden coas portuguesas, pudo avanzarse nesa dirección mais decididamente" (22).

Efectivamente, pudo adoptar-se un sistema de acentuación gráfica sustancialmente coincidente co portugués, ainda que algo simplificado (polo menos provisoriamente) en consonancia coa fonética galega. Seguidamente apresentamos os puntos fundamentais do que podería ser un tal sistema, apto para ser adoptado de inmediato na escrita galega:

1) Empregarían-se dous acentos: agudo (') e circunflexo (^). Ambos sinalarían sempre a sílaba tónica do vocabulo; cando colocados sobre as vogais e ou o indicarían, ademais, o seu timbre: aberto se o acento for agudo (é, ó), ou fechado se se tratar do circunflexo (ê, ô). Alén de sobre e, o abertos e tónicos, o acento agudo empregaría-se sobre as vogais a, i, u tónicas. O acento circunflexo usaría-se somente sobre e, o fechados e tónicos.

Non sería obrigado empregar (polo menos provisoriamente) outros tipos de acentos que os dous indicados. Por conseguinte, non sería preciso usar o acento grave (˜) nem o til (˜). Pero o seu emprego non ficaría por isto proscrito, nem orixinaría problemas, pois non interfiriría no sistema que se propón. Naturalmente, en caso de se empregaren estes dous acentos, deverían colocar-se alí onde o determina a ortografía portuguesa. Por ex.: á, ás, ou à, às.

2) Vocábulos agudos: levarían acento somente cando terminados en a, e, o, seguidos ou non de -n (23), -s ou -ns. Non se acentuarían, pois, os vocábulos agudos que terminen en calquer outra letra distinta das indicadas, sexa vogal, semovogal ou consoante. P. e.: irá, café, amarán, alguén, estás; pero aquí, asi, can-

tei, amou, comun, latin, animais, al-guns.

3) Vocábulos paroxítonos: acentuarían-se somente os que teñen unha terminación diferente das citadas respecto dos vocábulos agudos; isto é, somente os que non terminan en **a, e, o** seguidos ou non de **-n** (23), **-s** ou **-ns**. Dito con outras palabras: somente levarían acento aqueles vocábulos paroxítonos que o non levarían se fosen agudos. P. e.: **útil, amável, cadáver, úteis, amáveis**.

4) Ainda en contra das regras precedentes (párrafos 2 e 3), levarían acento (agudo, naturalmente) **i, u** tónicos que non forman ditongo coa vogal precedente. P. e.: **saída, miúdo**; pero **partia, sua** (alén dos vocábulos que resultaren afectados polas limitacións que pareza oportuno impor a esta norma).

5) Vocábulos esdrúxulos: acentuaríanse todos. Pero considerarían-se incluídos nesta norma os vocábulos terminados en encontros vocálicos que costuman ser pronunciados como ditongos crescentes (p. e.: **lírio, ténue**).

6) Dos vocábulos monosílabos somente se acentuarían algúns homógrafos, por razóns diacríticas (p. e.: **nós / nos, dá / da**). Como norma xeral, pois, os monosílabos non levarían acento.

6. O artigo.

As duas normativas discrepan respecto da asimilación do artigo (en frases do tipo **coller o neno / colle-lo neno**). As Normas da RAG non representan na escrita a asimilación, e escreven, como en portugués, **coller o neno**; as Bases, polo contrario, grafan **colle-lo neno**.

A dicer verdade, a postura partidaria da asimilación conta con algunha razón de peso (a fonética viva). Co fin de podemos mais facilmente realizar unha evalua-

22— C(arballo Calero, Ricardo)., art. cit. (na nota 9), pág. 106.

23— Como dixemos arriba (cfr. o final do párrafo 4 sobre "O alfabeto", e a nota 18), a reintegración ortográfica galego-portuguesa exixirá que o **-n** final da OGA sexa sustituído por **-m**. Mas o sistema de acentuación gráfica proposto funciona indistintamente con calquera das duas graffás.

ción do problema, transcrevemos seguidamente o razonamento que nos ofrecen as **Bases** (pp. 31-32), que por razóns prácticas desglosamos en puntos diferentes:

"A carón de **o, a, os, as** hai unha segunda forma do artigo (**lo, la, los, las**) resultante dun proceso histórico de asimilación do **-r, -s** finais da palabra precedente ó **l-** inicial do promitivo artigo; en posición postvocálica este **l-** perdeuse, como en tantas outras formas que tiñan en latín **-L-** intervocálico (CAELUM ceo; FILUM fío)".

1. "O feito de propor tamén como normativa a segunda forma do artigo (**lo, la, los, las**) non se debe, como moitos creñ, ó desexo de facer unha transcripción fonética na escrita habitual, senón a que en galego hai dúas variantes combinatorias do artigo. Ou sexa, que o artigo aparece cunha forma ou con outra segundo a súa posición na frase e os sonidos veciños".

2. "Almorfos deste tipo hainos en tódalas linguas e constitúen un rasgo morfolóxico sempre Enriquecedor".

3. "O fenómeno da asimilación do artigo é o mesmo que se dá co pronome átono (**podes collelo, ¿quieres levala?**) e despois da preposición **por**, sen que ningún propoña separa-los dous elementos. Adoita decirse que son distintos o caso do pronome e mailo do artigo, porque con verbo mais promome (**comelo, agárdala**) o pronome depende do verbo, mentres que nas secuencias verbo mais artigo mais sustantivo (**come-lo caldo, agárda-la nena**), o artigo depende do sustantivo; e que por iso é mellor escribir **comer o caldo, agardar a nena**. Ora, o argumento da dependencia é inconsistente: tamén en perífrasis verbais do tipo **halas pagar, -las** depende de **pagar**, e non por iso propón naide escribir **has as pagar**".

4. "Este rasgo asimilatorio tipicamente galego tamén é coñecido do portugués do norte, onde abarca unha gran extensión.

Calquera falante, excepto os dunha zona pequena, recoñece como seus eses I que aparecen na escrita”.

5. “A tradición galegoportuguesa, que nós continuamos, é a da asimilación”.

A exposición da orixen do fenómeno é, naturalmente, correcta. En canto ás razóns aducidas, devemos facer algunas acotacións:

1) De que se trata dunha variante combinatoria do artigo na lingua falada, non cabe dúbida. Mas cousa diferente é deducir daí a necesidade de reflexá-la na escrita. A este respecto avverte Carballo Calero: “A escrita vulgar, é decir, a ortografía, ten que percurar a maior intelixibilidade do home corrente, sobre a base de preservar a imaxe visual, é decir, morfolóxica ou léxica, que reflexa as unidades semánticas, con predominio respeito da imaxe acústica, é decir, fonética, que se funda en realizacións sintagmáticas de estraordinaria movilidade. Toda ortografía é, en certo modo, unha taquigrafía, e ten que prescindir do prido de rexistar mesmo a fonética sintáctica” (24).

2) A referencia que as **Bases** fan a outras linguas encontra unha réplica nas palabras de Carballo Calero a propósito da ortografía francesa: “O francés escrebe **un grand homme**, **un long amour**, ainda que ese **-d** e ese **-g** se realicen como **t** e **k** respectivamente na ligazón” (25).

Un comportamento semellante é o adoptado pola ortografía italiana nos casos de xeminación sintáctica das consoantes iniciais, fenómeno particularmente cercano ao noso por tratar-se en ambos casos da reaparición (ou mais exactamente, da conservación), en fonética sintáctica, dun son consonántico emudecido. Así, a ortografía italiana escribe **a voi** ou **da te**, o mesmo que **di voi** ou **tu vai**, apesar de que a pronuncia da primeira parella de exemplos é /avvói/ e /datté/ con consoante inicial do segundo vocáculo xeminada, por efecto da asimilación

producido por unha desaparecida consoante final nas preposicións **a** e **da**, procedentes das latinas **AD** e **DEAD**), mentres que a da segunda parella é /divói/ e /tuvái/ (26).

3) A equiparación coa asimilación dos pronomes enclíticos non resulta totalmente exacta. Embora o fenómeno de asimilación sintáctica sexa idéntico no seu aspecto fonético en ambos casos, existe entre eles unha diferencia sustancial que nas **Bases** non está ben recollida. A dependencia do artigo respeito do substantivo non é, como a sua formulación parece dar a entender (e confirma o exemplo **halas pagar**), unha dependencia exclusivamente semántica senón ante todo unha dependencia fónica: os pronomes enclíticos dependen fonéticamente do verbo (además de semanticamente), e o artigo depende fonicamente non do verbo que o precede mas do seu substantivo, do qual é proclítico. Os pronomes van ligados gráficamente ao vocabulo do qual son enclíticos (isto é, ao verbo); en troca, na praxe ortográfica das **Bases** o artigo vai ligado gráficamente a unha palabra (ao verbo) apesar de ser proclítico de outra palavra diferente (do substantivo). Este desaxuste explica a desorientación que a grafía asimilatoria costuma producir nos leitores (como demonstra a experiencia), habituados a que a ortografía conserve unhas mínimas leis de demarcación dos grupos tónicos.

4) A alusión ao portugués norteño reforzase facilmente en contra da ortografía asimilatoria: se os portugueses contan co mesmo fenómeno fonético que nós, ¿precisamente nós unha grafía distinta da deles?

5) Tampouco é totalmente exacto que a tradición medieval fora asimilista, se con isto se quere indicar non só un feito fonético mas tamén ortográfico, que é o que aquí debatimos. Os escribas medievais transcrevían de ordinario **dar lo pan** (:dar o pan / da-lo pan). Detrás desta grafía é-nos fácil descubrir un feito

24—Art. cit. (na nota 9), páx. 106.

25—Ibidem, ibid.

26—Cfr. Gerhard Rohlfs, **Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti**, vol. 1 (“Fonetica”), Traduzione di Salvatore Persichino; Giulio Einaudi Editore, Torino 1.966 (“Piccola Biblioteca Einaudi” núm. 148); páx. 235, párrafo 173 (“Il rafforzamento delle consonanti iniziali”): “Nell'allungamento delle consonanti iniziali vi sono generalmente delle ragioni fonosintattiche: esso risale al fatto che nell'incontro di più consonanti appartenenti a parole differenti si verificano quegli stessi fenomeni di assimilazione che si manifestano all'interno della parola, fenomeni che conducono alla geminazione: come ADVENIRE è passato a **avvenire** e MARITIMA a **maremma**, così abbiamo anche il passaggio AD VENETIAM a **VVenezia**, TERRA ET MARE terra e mare”: “Tale allungamento (è) dovuto alla presenza di una consonante che un tempo costituiva el suono finale”. Cfr. Nicola Zingarelli **Vocabolario della lingua italiana**; Decima edizione rielaborata a cura di 109 specialisti diretti e coordinati da Miro Dogliotti, Luigi Rosiello, Paolo Valesio; Zanichelli, Bolonia 1.970, páx. XXI (“Raddoppiamento sintattico”): “L'ortografia italiana comune contraddistingue col raddoppiamento della lettera le consonanti di grado rafforzato nell'interno della parola (per es., **tetto** /této/, **panna** /pánna/). Non segna invece l'eventuale raddoppiamento sintattico che fa passare al grado rafforzato la maggior parte delle consonanti iniziali quando siano precedute da determinate parole uscenti in vocale (per es., è **notte** /én'notte/, **da lui** /dal'lui/)” (párra-

fonético (a similación, tal como hoxe se fai na fala viva). Pero non sería xusto capitalizar ese modo de escrever en favor dunha grafía **da-lo pan**, máxime se a alternativa que se combate é **dar o pan**. As diferencias entre a grafía medieval (**dar lo pan**) e a das **Bases (da-lo pan)** son duas: primeira e mais importante, a separación gráfica de verbo e artigo (o cual non se provoca deserientación no leitor respecto da demarcación do grupo tónico artigo-sustantivo), e segunda, a conservación do **-r ou -s finais**, que non correspondía a ningunha realidade fonética pero que era sostido pola ortografía con fin de preservar a imaxen visual e morfolóxica do vocábulo.

A parte de tudo isto, a grafía asimilatoria implica outras dificultades. En primeiro lugar, como advertía Carballo Calero, para ser coerentes "habería que rexistar a asimilación do mesmo modo en casos en que non aparece no sintagma verbo nin pronom. ¿Por qué non escriber, xa que logo, **cansado-los deixaron, ou todo-los ouviron, ou poi-la nai non veu?**" (27). Efectivamente danse combinacións sintácticas mui diferentes, onde loxicamente deverá realizar-se o mesmo fenómeno fonético: **ao advertir o desafeito que estava, pasados os anos, criáron-nos o mellor que puderón.**

En segundo lugar —e ésta é outra diferencia fundamental respecto da asimilación dos pronomes enclíticos— a grafía asimilatoria empece a posibilidade, perfeitamente lícita e en certos casos mais natural, de realizar unha pausa entre o verbo e o artigo. Pense-se, por exemplo, na leitura en público de textos cun grupo sustancial longo e complexo (p. e.: "de pé no corredor do tren, non deixava de enxergar o minúsculo grupiño de descamisados entusiastas que o viñeran esperar").

A grafía non asimilatoria (**coller o neno**) apresenta un inconveniente: tende a facer desaparecer a asimilación tamén da fala viva. Efectivamente, podemos prever que, á larga esa tenderá a ser a consecuen-

fo 12,2: "Trascrizione fonematica"; depois de determinadas palabras, antigamente rematadas en consoante, "l'eventuale consonante scempiata iniziale della parola seguente va pronunciata coma se fosse scritta doppia, sempre che le due parole non siano separate da una pausa" (páx. XXVI).

27—Art. cit. (na nota 9), páx. 106.

cia; e non deixa de resultar dolorosa, pois o fenómeno asimilatorio cautiva a simpatía de calquer amante do idioma. Porén, non temos por qué cair no fatalismo: no norte de Portugal de momento a asimilación segue viva, apesar de estar banida da lingua escrita; e os casos similares que vimos no francés e no italiano eliminan calquer escrúpulo sobre o asunto. E, en todo

caso, hemos de perguntar-nos se, por reabilitar o noso idioma reintegrando-o na sua corrente vital, non devemos estar dispostos a imponer-lle alguns sacrificios de pormenor.

Resumindo. Nunha confrontación de pros e contras entre as duas grafías, sai con ventaxa a grafía non asimilatoria (**dar o pan, coller o neno**). A este resultado deveadir-se logo a experiencia portuguesa: despois de séculos de tanteio, a ortografía luso-brasileira cristalizou modernamente na grafía non asimilatoria. Por se isto non bastara, unha prudente dose de realismo na nosa política lingüística suxere que, en todo caso, da grafía asimilatoria van derivar para o noso idioma mais inconvenientes que ventaxas. Parece-nos, pois, aconseillábel que se adopte a grafía non asimilatoria das **Normas**, e se abandone o criterio asimilatorio das **Bases**.

Recapitulación conclusiva.

Urxe conseguir que as duas normativas lingüísticas galegas hoxe vixentes (**Normas da RAG** e **Bases** do ILG) emane unha normativa única. Esta unificación galega deverá iniciar ao mesmo tempo o proceso de reintegración ortográfica galego-portuguesa. Cremos que entre as medidas inmediatas de reforma ortográfica que deberían alvítrase con ese fin, haverían de encontrar-se as seguintes:

- 1) Adopción dos dígrafos **nh** e **lh** en lugar de **ñ** e **ll** (**galinha, filho**);
- 2) Uso de **-m** en vez de **-n** final de palabra (**algum, ninguém**);
- 3) Un sistema de acentuación con dous acentos gráficos (agudo e circunflexo), de uso sustancialmente coincidente co da ortografía luso-brasileira;
- 4) Grafía non asimilatoria do artigo (**coller o neno**).

Xosé-Martiño Montero Santalla

Poemas de César Antonio Molina

César Antonio Molina: Nado na Coruña en 1.952. Licenciado en Direito pola Universidade de Santiago de Compostela, reside desde hai anos en Madrid dedicado á crítica literaria en xornais e revistas de arte e cultura: "Insula", "Reseña", suplemento literario de "Informaciones", "Ozono", "Camp de l'arpa", "Cuadernos para el Diálogo", etc... Publicou poemas en revistas de poesía españolas e extranjeiras. En 1.974 apareceu na Coruña o seu primer poemario, **Epica**. Actualmente está en prensa a sua segunda obra poética, **Proyecto preliminar para una arqueología de campo**, á que pertencen os poemas que auí publicamos en versión galega de Tareixa Roca e M. Castelao. Este libro sairá do prelo nos próximos meses editado por "Ambito Literario" de Barcelona.

mariña

Volta cara min empuxada por esta onda desmoronada polo xesto
a casa sempre levantada coa brasa recollida á espera do teu leito
cántaros rotos e as víboras cobrindo-nos, celestes, de fosas e lodosos acios
lancearte nos bordeados de navallas envenenadas
ancorar as tuas coxas cortadas polas brisas no estrépito dunha explosión
apagada polas bombas de aguas
non ouvirei mais gritos que o dos salgueiros quebrados a lactancia
dos escorpións nos niños submarinos das gaivotas
a tua raíz envolta nun rizo dunha alga afogada polas hélices
é o entardecer a olor axitado de eucaliptos nas vidrieiras fechadas
ás velas desta brétema húmida ao rente núa dos nosos peitos
logo está a caricia allea a calquer acantilado o pozo preto
desviando deste lado badeais vágados dos sinos en ritmo
aínda posuís os longos musgos o salitre das voaduras os remos afundidos
polas pérolas.

os coitelos de nácar e o peite dun dente ocado de tortuga
daquela a tua pel é de ébano ao longo da costa nocturna un banco atroz
tan ben coberto de lanternas abate-se sobre as alboradas
todas as prazas abren os seus toldos e as porcelanas exiben-se rotas
emocionadas co orbalo das tuas uñas pintadas, na miña voz hai polo menos
a abundancia dunha abordada
a silva seca onde arden as asas prendidas das anduriñas
o cincelado de veus engastados nos ciumes das áncoras brandas de rás
o grao fervendo inundado pola onda dun maremoto
e tes a maquillaxen atroz dunha reliquia o cráneo emparedado.
entre duas simas entre duas cordilleiras ou serras circundadas de túneis
a lingua como unha muralla sinuosa retouzando no sulco dun alxibe
de beira a beira até perde-se nunha embarcación que se afunde
que violenta con ardor a paisaxen
e tomo un baño e nado protexido polos teus dous seios e perdo-me nas sombras
no bronce de púrpura rascado pola chuvia que se desfai
aferrado ás tuas coxas nun remuñío que enadir á alta mar ao alto penacho
dos teus brazos abrazados ás crins
e o rumor de piños é frío nos atolóns e o teu corpo un sargazo que volta
cara min empuxado por esta onda desmoronada polo xesto

xacía o corpo da raiña, cunha copa de ouro
perto da man

Estes ollos cataventos cobrindo campos de chuvias últimas
fel dun peixe afogado á porta dos baños

qué forza non fadigada pode acercar un chamador
ás noites insones

O día só busca traer a soneira do teu desexo
un espello
unha caracola
un vaso cheo de flores vidas de cortar
e a lámpada que arde con manteiga
ora
nesta encrucillada de camiños
no alto dun outeiro
as arxilas e cinzas das letras sagradas

Partes deste mundo
divina ou humana virxen licuada
entre as túnicas dos palafreiros

eles revoan como larvas arrastradas polas correntes
destes ventos inúteis
morrendo sen te poder apertar polo ceremonial e a compostura proibida

!!... oh muller virxen deidade deliciosa
que nos esqueces
ben coberta co sal dos illós

abre os ollos e lé a nosa caterva de nomes ignorados
nos restos destes vasos rotos

os nosos membros
arrancados do corpo xenital
esparramados
diseminados
esparexidos
por todos estes recantos

mentres permaneces
coa harpa
o taboleiro
e a adaga de ouro
dunha muller deidade ou virxen.

Os salteadores de tumbas esqueceron topar o camiño de volta
para non abandonar-te

*nella celeste sera varcarono gli
uccelli d'oro: la nave...*

Dino Campana

os desexos son xa lembranza

It. Calvino

Gaivotas

pasan a estas illas situadas diante dos esteiros,
as vacas a pacer,

mentres

vixas

dun sitio

a outro,

sen te deter,

..... e ás veces

sorpréndenos

temerosos

pola marea,

beixando entre o Sol

coa garganta calcinada

algunha ave

serodia,

afogada

polas chamas

e o fume

dun museu incendiado.

Estas tardes pasan cheas de nubes,

quizá

estala unha tormenta

repentina

.....e o mar afundindo-se sob o pavimento dunha barca estival
escora.

O mais seguro tería sido

arriar

as velas

con tanta rapidez como abatido o mastro,
colocando na popa os cangrexos que deitávamos entre os teus brazos
—ou, botar de novo a áncora—

e de non se deter na co-

rrente guindar-te a tempo para intentar alcanzar a costa a nado.

Polo menos,

non devalar desta noite, terían de excavar as túas costelas que
tanto desexamos.

Alí extranxeiro,
agora extraño
sobre os pasos do mar.

¿Quen podía presentir-te?

alzada neste fin de outono,
no orballo
ou a tormenta
esmagando-nos
dunha nostalxia nunca desexada.

O vento mais forte que un recordo,
e inda así,
tratando de esquecer
até os soños
ás costas

destas

árvores
outeiros
sen consumir

aínda
ao reflexo dunha sombra
discernida
por un alento do teu silencio.

Nos farallóns, a brisa abalava un desexo dos abismos.

Baixo os teus muros violados, neste último día
iluminaba-se
a memoria nun tumulto.

Se xa verdade tiveses sido
nesta natación nocturna,

o único desexo

asaltando
desembarcando

nas beiras
golpeadas

de bruces
por este corpo extenuado;
para ti,
so,

axitado nas hortas ressecas

sob o convói perdido dunha estación.

“Señores poetas galegos: ¿non están Vocés un pouco despistados?”

Xosé Ramón Pena

Eis a pregunta que vai servir, por así dice-lo, de pretexto ou mesmo de repulso para o que de seu podan dar as liñas de reflexión seguintes. Tal pregunta plantexou-se neses termos por un dos asistentes ao “Debate aberto sobre a criación poética en Galiza”, xuntanza promovida pola agrupación cultural “O Eixo” de Compostela como colofón dunha serie de recitais-coloquios que ao longo dun mes, aproximadamente, se viñeron realizando en Santiago e nos que participaron a maioría dos poetas galegos vivos con obra publicada.

Non vou facer aquí unha análise —marxinal nesta ocasión— do que supuxo en termos prácticos a proposta do Eixo nin tam-pouco entrarei a axuizar o desenvolvimento do acto por ser asunto doutro traballo aparte. Por iso a pregunta motivante desta reflexión, tomada isoladamente talvez resulte desasistida de chicotes, ainda que certamente xurdise nun momento definido do debate e sexa suficientemente explícita como para utilizá-la de leit-motiv ou cuase de desafío inspirador desta proposta que poño á consideración de quen isto lea. O desexo que me está a mover é o de verter a real preocupación desde a miña situación de persoa interesada polo feito e mesmo, na condición de participante na xuntanza convocada pola Agrupación Cultural O Eixo, tentar de responder reflexivamente ás perguntas e problemática alí plantexada.

¿Realmente estamos despistados?, ¿que clase de despiste é o noso?. E, aceitando que si o estamos, ¿por que?. Partindo de que ese despiste sexa certo, imos ver daquela as posíveis razóns. Havendo muitas e para cada unha delas muitas respotas de seu contraditorias de seguro, o xeito que parece mais válido de responder á cuestión é de botarmos unha ollada retrospectiva ao que diacrónica e sincronicamente é o panorama (imposíbel tratar neste artigo dainxente galería de autores que clarificarían as conclusóns resultantes) da tradición literaria galega.

Podería-se dizer, para comezar, que o despiste que acho paciente na poesía (na literatura en xeral) galega non é outro senón o que asenta os seus reais na colectividade de Galiza.

Porén, é preciso tentar facer unha aproximación; parece que se fai necesaria a visión histórica do problema. Galiza é un país que non ten historia propia. Isto que talvez a algúen poda semellar herético, non é máis que unha afirmación no sentido de que a nosa terra non viveu un período o suficientemente longo para que o desenvolvimento autónomo da sua persoalidade pudesese espallar-se en plenitude. Un país que coxea historicamente, políticamente, mal pode estar íntegro, ergueito, concentrado para camiñar con paso firme no terreno cultural.

Galiza é, pois, un país que (e parece incesario aducir as causas tan nítidas e sabidas como esmigalladoras) vive e viveu postrado na dependencia política, económica e cultural do exterior; dependencia que padeceu, debaixo do mesmo xugo con outros povos diversos. Un país, unha nación será sempre mais forte, mais madura, tanto mais as suas condicións obxectivas, as suas forzas de resistencia se entreguen á luta de afrontar a asimilación alleia e á procura dos xeitos transformadores, integristas, das tendencias foráneas de calquer sinal que se estexan a desenvolver e a peneirar no espacio propio.

1
K

Así, hai que pensar que desde o final do Barroco, a Península Ibérica no seu conxunto vai viver a expensas das correntes culturais importadas, que nos veñen de fora. Os dous movementos imediatos, neoclasicismo e romanticismo, van-se producir alén dos Pirinéus e van a penetrar tarde e mal, en ocasións, nas letras hispánicas. O mesmo Rexurdimento galego vai-se dar como resultado dese romanticismo serodio que sacudiou o N.O., nun momento no que Europa está xa a peneirar as obras dun Baudelaire ou dun Verlaine. Aliás a reacción, o resurxir do noso país vai ser asumido por unha minoría enclaustrada dentro doutra minoría. Os próceres do galeguismo que estamos a mentar proceden (é xusto e necesario lembrar isto) dun sector da pequena burguesía progresista que, apesar dos intentos non logra contactar con ela. O povo, depositario da língua en que se expresan estes homes vai permanecer impermeábel aos intentos; ese povo vai tomar das obras dunha Rosalía, dun Curros, ou posteriormente dun Cabanillas, únicamente o que sente como seu, o que considera auténtico, ou sexa que –en suma– somente recolléu dos poetas os elementos propios, os elementos que estes utilizaron como recriación.

De aquí surxe, obviamente, un segundo fenómeno: O fenómeno da desconexión. Se nen sequer políticamente se afunda neste terreno, cultural e literariamente non se produce avance algún, quedando reducida pois a obra a un mero proceso de repetición e mímese.

E este o principal problema ao meu xuízo: O autor está alonado do que escreve, hai unha distancia que semella insalvável, distancia que nengunha das posibilidades apontadas para salvala, “populismo e rupturismo a ultranza”, logran desfacer fora de casos excepcionais (E aquí lea-se o nome de M. Antonio).

O panorama non é tampouco mui claro no que podería ser a “cultura de esquerdas”. O obreiro galego da cidade engrosa historicamente partidos e formas de cultura feitas en castelán. Hai que esperar aos anos 60 para que as primeiras formas dun nacionalismo marxista faga a sua aparición reivindicando unha língua e unha cultura.

Os resultados parecen pois evidentes: Hai unha total desconexión, un isolamento do autor coa realidade e cos que con ela, puden intentar variar e encarar esa realidade. O elitismo, o profetismo, a consideración do literato, do poeta neste caso como Mesías, como bardo profeta das glorias pasadas e futuras surxe aquí e acolá. Cada un está fechado no seu universo de desesperación, de gloria e/ou de indiferencia. O “ghettismo”, non é pois senón un produto de todo este proceso.

A obra en galego converte-se en algo anacrónico, en algo que non responde a un tempo, e a unhas circunstancias. A literatura galega é un hobby de papel, un hobby que deriva na popa dos barcos foráneos, sen capacidade de atinxir o seu propio destino.

E a situación torna-se imposible cando non aparece unha crítica seria, unha crítica que sexa capaz desde presupostos actuais de responder ás exixencias dunha sociedade que existe ou está en vias de existir, unha sociedade moderna que pode e deve ser receptora dunha literatura escrita na nosa língua.

¿E as editoriais? ¿E os órgaos de cultura? As editoriais están hoxe, estivero-no sempre, no centro dun círculo vicioso: Ao non existir unha información non se produce demanda e ao non se producir demanda non hai información porque non hai de que informar (e perdón polo xogo de palabras). Casos como o que aconteceu con “Longa noite de pedra”, cunha edición feita en Galiza e once fora, ilustran o dito.

Os órgaos de cultura, pola súa parte, continúan nun proceso de total “nebulosismo”, se é permisíbel a expresión. Desconectados os uns dos outros, sen normalización, dependen da conxuntura, dun modo total, das opcións concretas que as inspiraron. A Universidade finalmente, só de forma precaria participa como ente no decorrer desa normalización da que estou a falar. A Universidade que queremos galega, está ainda a superar muitas contradiccionés, debatida na crise da súa propia identidade antes de surxir como opción nacional dunha cultura.

¿E as solucións? E indubitábel que os políticos terán as suas.

Prescindindo neste caso concreto, que non na realidade (a ningún supoño se lle oculta que as solucións de Galiza son eminentemente políticas) só se me ocorre unha: A normalización do galego a todos os niveis e especialmente no ensino é o único que pode facer variar o panorama. Resulta indubitable que a potenciación do ensino da nosa cultura, neste caso da poesía, pode provocar a necesidade dunha crítica, dunha exixencia cuantitativa e cualitativa do proceso criador.

Nun mundo capitalista ou pre-capitalista como é actualmente o galego, as editoriais só se moverán cando vexan clara a existencia dun mercado, a existencia dun pouso onde espallar-se. E é que, comunguemos ou non coa visión que o capitalismo ten da cultura, o proceso en Galiza, no momento presente, pasa, gostemos ou non dele, polas coordenadas expostas, a non mediar alternativas claras e concretas que terían de estar substentadas por unhas opcións claras e coa suficiente autonomía, dentro dun resaldo económico e social, para o movemento criador.

E por iso, que o traballo, os traballos principais que, ao meu xuízo, poden abordar quen escreva poesía neste país son dous: E necesaria, e dentro das reunións promovidas polo Eixo surxiu a idea, a creación dun organismo apartidario que tente agrupar os escritores galegos cara unha meta común que pode unir os galegos de todas as cores: A normalización da cultura, a posibilidade dun desenvolvemento sen traumas das nosas letras. E necesario romper o isolamento, as posturas mesiánicas que están hoxe claramente ultrapasadas polo proprio devir histórico.

Cando Galiza anda, ainda que, desgraciadamente en muitos, talvez demasiados casos, sexa un andar a toas e a cadoladas, a xente que dalgunha maneira fai cultura ten-se de pór a andar coa mente clara e lúcida. Talvez a alguén poda semellar esta chama da un "Canto triunfal" ou unha "Oda a la juventud" no estilo dun Rubén, pero é que aí radica o despiste da nosa poesía, o noso claro e forte despiste. Estamos a facer mímeses de fantasmas, estamos a perpetuar situacións ultrapasadas. A nosa poesía fai-se ainda hoxe en base a manifestos de bardo ou profeta e non en base a autoanálises (e aquí estarían as posturas que certos auto-

res revestidos dunha extraña autoridade popularista toman e queren facer tomar perante a língua, posturas que non revelan senón un profundo descoñecemento e unha total indiferencia para o tema). A nosa poesía fai-se, en suma, en base a un utilitarismo dun ou doutro signo, da arte, cando esta, a ARTE, senón se define por si mesma, si se define a si mesma ou ten esa posibilidade.

A poesía galega necesita liquidar lastres e queimar etapas, e non para por-se á altura doutras poesías e doutras culturas –iso sería aceitar un novo colonialismo– senón para por-se á altura de si mesma, a altura das exixencias de Galiza, o que non impede, nem deve impedir nunca, a aceitación e asimilación das formas alleas (o facé-lo sería un inútil suicidio localista). A solución para quen isto escreve, está na pura e simples aceitación do noso pasado e do noso presente, ainda que sexa en muitos casos desagradável, a solución está na asunción da nosa propia historia, da nosa realidade, porque só así, mediante o coñecimento real dos problemas e non con fórmulas demagóxicas se poderá intentar facer un proceso revolucionario nas nosas letras e, se cadra, na nosa cultura.

E veñen á mente as palabras de Huidobro: "Se cantamos o avión coa estética de V. Hugo somos tan velllos como ele, se cantamos o avión con estética moderna somos modernos". E esa modernidade non pode vir encanto o sexan os motivos –iso sería unha falsa poesía urbana– senón no enfoque plurivisual e pluriinterpretativo que elimine as contradiccións entre as formas da nosa nación, que impulse a idea de que Galiza, a poesía galega, é toda a xeografía da nosa terra, e algo mais do que iso: A sua propia superación en termos de universalidade.

Xosé Ramón Pena

Maio, 78

As cantigas de amigo de Martín Codax

Carlos Villanueva

Colección de música antigua española /2

MONODIA CORTESANA MEDIEVAL (Siglos XII y XIII)

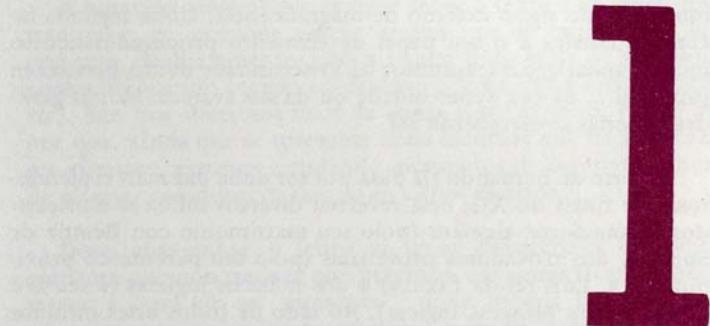
MUSICA ARABIGO-ANDALUZA (Siglo XIII)

HHS, 6, Hispavox

Aínda non sei porque foi Martín Codax o primeiro autor escluido para introducir o leitor no coñecimento dunha discografía galega básica; tamén tería que perguntar-me porque escollín este método, un tanto estruturalista, de esmiuzar a historia: a persoalidade dun músico, a sua época, a sua técnica, a sua obra... até a chegar á síntese técnica da gravación sonora.

Por aquello da antigüidade, do enxebre, puxo-se de moda instituir un premio "Martín Codax", dar-lle o nome do trovador coruñés a unha rua, denominar un grupo de canción folk, un complexo residencial..., en fin, tan certo como o escrebo. Martín Codax é unha das persoaxens da nosa cultura "fantasma" que só tén fachada: vamos ver que hai detrás deste antepasado musical. En canto ao sistema a seguir, intento que o consello, a orientación, non se disolva coa última leitura da "nosa revista": o rexistro sonoro (que algún día deixará de ser un artigo de luxo) é o medio idóneo para consolidar calquera orientación en materia musical.

Alá polo ano 1.970 apareceu este disco no mercado, segundo volume da colección de música antiga que se propuxo editar Hispavox asociada á firma francesa Erato; tal vez este consorcio explique que ao primeiro número da serie ("Las Cantigas de Santa María") e a este que hoxe comentamos lles concederan o "Gran Premio da Academia Charles Cros de Paris", o que supón un lan-

zamento internacional definitivo. Pois ben, na primeira parte da face B, diluído polo título xenérico do álbum, aparecen as *Cantigas de Amigo Martín Codax*. Aínda que non nos metamos a analizar todo o disco, non estaré de mais lembrar o seu conteúdo: música *trovadoresca catalana y provenzal*, música *monódica de la corte leonesa y Nubas arábigo-andaluzas*; acompaña o LP un sinxelo estudo a modo de programa de mao; son intérpretes: un cuarteto vocal, un coro de voces brancas, o grupo *Atrium Musicae* e a Orquestra Marroquí de Tetuán, dirixidos todos por José Luis Ochoa de Olza.

Un pouco de historia

De maneira fortuita, ao se despegar a tapa dun libro do século XIV, un livreiro madrileño descobreu, no 1.914, que a dita tapa era unha folla de pergamiño que contiña notación musical sobre un texto en vulgar; tratava-se de sete poemas (seis deles con mú-

sica) e o seu autor era o trovador coruñés Martín Codax. Os primeiros estudos publicados datavam os poemas a comezos do século XII (talvez para os revalorizar); estudos críticos, filolóxicos e musicais, dataron a obra un século mais tarde. Martín Codax entronca co contexto cultural da Corte de Fernando III.

Até unha data mui recente, a música na Península Ibérica dejaba o séc. XV era pouco menos que unha interesante hipótese de traballo. Os estudos musicolóxicos de fins do séc. XIX miravam con escaso interese a posível aportación da nosa música ao fundo europeu da época. Ao aparecer as *Cantigas de Santa María* —a obra mais perfeita en canto a notación de toda a música monódica cortesá europea— empezaron-se a considerar os antecedentes desta música tan evolucionada, facía-se necesaria a presenza duns alicerces que servirían de base a unha obra da magnitud e a perfección das *Cantigas de Alfonso X*.

Unha constante nas crónicas medievais é a de se referiren á música como signo externo de magnificencia. Unha segunda faceta da música é o seu papel de elemento propagandístico: o músico andariego é transmisor da xenerosidade dunha persoaxe principal..., da sua xenerosidade ou da sua avareza. Muitas grandes historias se escreberon así.

A Corte de Fernando III pasa por ser unha das mais esplendorosas de finais do XII; nela reverten diversos influxos musicais: dos *Minnesänger* alemáns (polo seu matrimonio con Beatriz de Suabia), dos trovadores provenzais (polo seu parentesco próximo con s. Luis rei da França) e dos músicos ingleses (o seu avó casara cunha princesa inglesa). Ao lado de todos estes influxos do exterior dou-se a continuidade duns músicos indíxenas (galegos, portugueses, árabes, xudeus,...) que prestavan os seus servicios na Corte.

A crianza na Galiza do monarca explica o interese que sempre demostrou pola lírica galega. Entre os *segredos* da escola galega coñecemos os nomes de Bernardo de Bonaval; tamén temos referencia de Pero da Ponte, un dos asídusos acompañantes do Rei nas suas campañas contra o moro: A música, segundo as crónicas da época, xoga o seu papel no marco das guerras medievais (acordos de paz en festas asinaladas, o ritual cavaleiresco das entreguerras con todo o seu aparello festivo, os festexos que preceden as grandes batallas, etc.); da "Crónica del Emperador Alfonso VII" que no asedio da cidade de Toledo, alá polo ano 1.139, a imperatriz Berenguela deslumbrou aos caudillos do exército musulmán presentando-se acompañada, no alto dunha torre, dunha grande multitud de doncelas que tocaban timbales, cítaras, cimbalo e salterios. Enfin, eran outras guerras e outros significados da mensaxen musical.

As *Cantigas de Amigo do Cancioeiro Galego-Portugués*

Nas cantigas de amigo deste cancioeiro non existe notación

musical e é mui pouco frecuente que se aluda ao canto ou ao modo de as interpretar. Mencionaremos, a modo de exemplo, a cantiga de Vasco Gil que cita Nunes (*Cantigas d'Amigo dos trovadores galego-portugueses*. Coimbra 1.928, vol. I, p. 13), un gran coñecedor do tema:

"Cavalgava noutro día
per o caminho francés
e ûa pastor siúa
cantando con outras tres..."

A circunstancia de que as composicións de Martín Codax estexan con música aden ao seu conteúdo poético o valor de tese irrefutábel da mensaxen literario-musical dos cancioeiros líricos galego-portugueses.

As cantigas de Amigo de Martín Codax

Literariamente, o autor fai suxeito da narración a unha muller —a enamorada— que canta ao seu home ausente; o marco da narración é a Ría de Vigo:

Ondas do mar de Vigo se vistes meu amigo?

Fundo que serviu para un bon número de poemas da lírica galega medieval. A circunstancia de ser unha muller a que canta unha *Marinha* non é nada excepcional: en todas as literaturas occidentais da época aparecen exemplos semellantes. O valor destas cantigas está na música, única no seu xénero, auténtica mostra do que sería o canto popular dos cancioeiros do século XIII.

Xoga un papel importante nestes poemas a estrofe sinxela, composta de dous versos métricamente iguais seguidos de outro que forma o estribillo:

*Cuantas sabedes amar amigo
treidis comig'a lo mar de Vigo
e bannarnos emos nas ondas*

A notación musical que aparece sobre o texto é un tanto contraditoria: en ocasións parece escrita por un especialista, sen embargo, inmediatamente, pasa a anotar unha serie de aparentes contradicións (de acordo co desenrolo lóxico que cabería esperar). Sen nos determos mais da conta neste aspecto, é fácil supor que, ainda que se apresenta unha escritura que traduce valores rítmicos, estamos estudiando momentos de incerteza á hora de plasmar os valores de tempo en signos escritos.

Deve imaxinar-se o leitor as serias dificuldades que unha escritura que non traduce con precisión os valores rítmicos pode trazar á hora de ser transcrita: unha mesma liña melódica presta-se a múltiples interpretacións, segundo o criterio seguido (*gregorianista*, *arabizante*, *modal*, etc.); digamos, para non carregar a leitura con conceitos inintelixíves, que a escritura musical das Cantigas de Martín Codax presenta uns valores rítmicos, sen que sexa posible (salvo na terceira) seguir un criterio uniforme de interpretación en todos os poemas.

Estas pezas, cantadas en versión rítmica (a que apresenta o disco), respiran un lirismo encantador; lembran, en certa maneira, outras melodías do tronco tradicional galego, dando-selle grande valor ao sentimento que transmite a música.

Aspectos técnicos da interpretación

A versión que escutamos no disco das Cantigas de Amigo sigue literalmente a transcripción realizada polo musicólogo Higino Anglés (*Música de las Cantigas de Santa María del Rey Alfonso X el Sabio*, Barcelona 1.958, III, parte II, p. 53), se ben, nalgúnha ocasión, transforman os valores de tempo para se acomodar a unha percusión mais regular. Maior licencia é a que o

direitor se permite na Cantiga núm. 5 (6 no disco), "Quantas sabedes amar", na que reduce á metade os valores de tempo, dando á peza un aire excesivamente vivo, destruindo un posíbel ritmo ternario implícito en cada valor longo:

—esta é a interpretación de Anglés:

Quan---tas sa---be---des a---mar a---mi---go

e esta é a interpretación:

Quantas sa---be---des a---mar a---mi---go

A gravación está realizada con un bon criterio de plasticidade sonora: escolleron-se voces de rexistro popular, así como instrumentos mui apropiados (sanfona, cornamusa, flautas, charangas, percusión variada, etc.), que convirten a gravación nun auténtico regalo sonoro.

Como aspecto negativo, non o único, se ben o mais destacado, e en parte devido á transcripción seguida, temos que sinalar os cortes que se producen no discurso lóxico das cantigas 4 e 7 (4 e 5 no disco) "Ay Deus, se sab'ora" e "Ay ondas que eu vin veer", que denotan, por parte do direitor, o ter seguido un criterio de interpretación no que se atende mais á frase musical e se rompen completamente as frases literarias.

Por exemplo:

Canta-se na gravación:

se -- nnei--ra es --- tou en
vi --- go

Sería preferível suprimir as barras do compaso e canta-lo da seguinte maneira:

se -- nnei - ra es-tou en Vi - go

Non se nos oculta a dificultade que encerra aplicar simultaneamente un rigorismo musical e literario; tratando-se, sen embargo, de duas cantigas de estilo libre ben podería ter-se emendado estes errores.

E de esperar que se o leitor se decide a escutar este disco se esqueza de muitos destes aspectos técnicos apuntados e se mergulle na lírica profunda que letra e música transmiten..., unha mensaxen autenticamente popular na sua concepción e na sua escritura. Só desexo, e sinto resultar prosaico, que ao leitor lle sobre as quiñentas pesetas que marca actualmente o disco.

Carlos Villanueva

Fña e te loor te santiñ.

aldito sea quien

Os tebeos na ditadura

Vicente Escudeiro

Como é ben sabido, os chinos inventaron case tudo e como non, entre os seus inventos encontran-se os tebeos, alá polo século XIV. Eran series de imaxens acompañadas de textos ao pé, estes protocomics, estavan destinados a difundir a ética confuciana e eran auténticas secuencias narrativas mixtas nas que o texto e a imaxe aportavan mensaxes complementarias.

Só cumpre falar de tebeo no caso de que a imaxe conteña unha información significativa complementaria do texto.

Introdución

Feitas estas aclaracións abordamos xa o tema do título. Coa guerra de "liberación" muitas cousas foron reformadas e outras truncadas, entre elas están os tebeos. Son centos e centos de páxinas dibuxadas que levan marcada a historia da todopoderosa censura, e o relato das situacions escamoteadas, dos nomes e zonas cambiadas, etc... Todo levado até un límite increíbel. E a historia do asoballamento da imaxinación infantil.

Os anos da **República** coinciden no Estado Español coa idade de ouro do Tebeo debido principalmente a:

- I. As inumerábeis condicions que a República ofrece para a liberdade de imprensa e edición en especial.
- II. A entrada masiva do comic extranxeiro.
- III. A progresiva capitalización das editoriais.
- IV. A existencia dunha escola española de dibuxantes e guionistas.

Isto trouxo consigo a aparición das revistas modernas do comic, realizadas unhas con material extranxeiro como **Cine y Aventuras** e **Yumbo** no ano 34 e outras baseadas en historietas de orixen español como o famoso **Pocholo** do ano 31. Tudo este auxe cristaliza en tres grandes realizacións **Mickey** no 35, **El Aventurero**, tamén neste ano, e a revista **Tin Tyler** no ano 36.

Esta gran época do tebeo vén-se abaixo, como todos as novas experiencias que empezavan a frutificar na vida española, co comezo da guerra, áinda que os tres grandes centros editoriais Barcelona, Madrid e Valencia quedan na zona republicana, así as tres grandes realizacións morren ao mesmo tempo o 20 de nadal do 1.938, días antes da ocupación de Barcelona polo exército de Franco.

Flechas y Pelayos

Durante a guerra en contraposición cos tebeos da República o **Movimiento** lanza unha serie de semanarios infantís claramente políticos. Son os arquicóñecidos **Flechas** (editado en Zaragoza) e **Pelayos** e **Flecha** (editados en San Sebastián). Mais tarde

unificarían-se os dous últimos nunha só revista **Flechas y Pelayos**. Os títulos das historietas que contiñan dan unha idea exacta das suas pretensions: "treinta años por el mundo del comunista iracundo" "Pelayin sin miedo" "El flecha Edmundo vence siempre a todo el mundo"...

Naqueles anos, nas revistas publicadas polo **Movimiento** coloran-se de azul as camisas das persoaxens e colocan-se cartucheras, correaxens... para que parezan mais militares. Pode-se dicer que os herois infantís da posguerra eran rigurosamente nacionais, fieles, "buenos"...

Roberto Alcazar y Pedrin

Roberto "el periodista inquieto y aventurero" tén a face de **José Antonio** e o seu apelido quere recordar permanentemente ese feito histórico tan recalcado na época. **Pedrín**, un rapaz de baixa categoría social, ficará eternamente unido ao seu salvador, acatará respetuosamente as ordens e consellos de Roberto e tratará sempre de "usted" ao seu compaño. Pouco a pouco adquire un verniz cultural pola sua convivencia co señor Alcázar. Tudo mui paternalista. Na serie, naturalmente, as mulleres son escasísimas e sempre asexuadas. Sen embargo, a tortura se proviña dos "Buenos" e tiña como obxecto que os "malos" falasen, estaba permitida. O texto que sigue foi integralmente tomado dunha das suas aventuras:

Roberto.— Sé que fué Svimus quien os pagó para que me matas. Confiesa la verdad.

Detenido.— No sé de qué me habla ¡Déjeme en paz!.

Pedrín.— A las buenas no conseguiremos nada.

Narrador.— Pedrín conecta un cable con las esposas del bandido. El cual se estremece y contorsiona bajo una descarga eléctrica, no mortal, pero continua.

Detenido.— ¡Oh!... ¡Ay!... ¡Basta!

Roberto.— ¿Hablarás ahora o continuamos la función?.

Detenido.— ¡No, no! ¡ Hablaré.

Pedrín.— Ya sabía yo que cantaría mejor que Jorge Negrete.

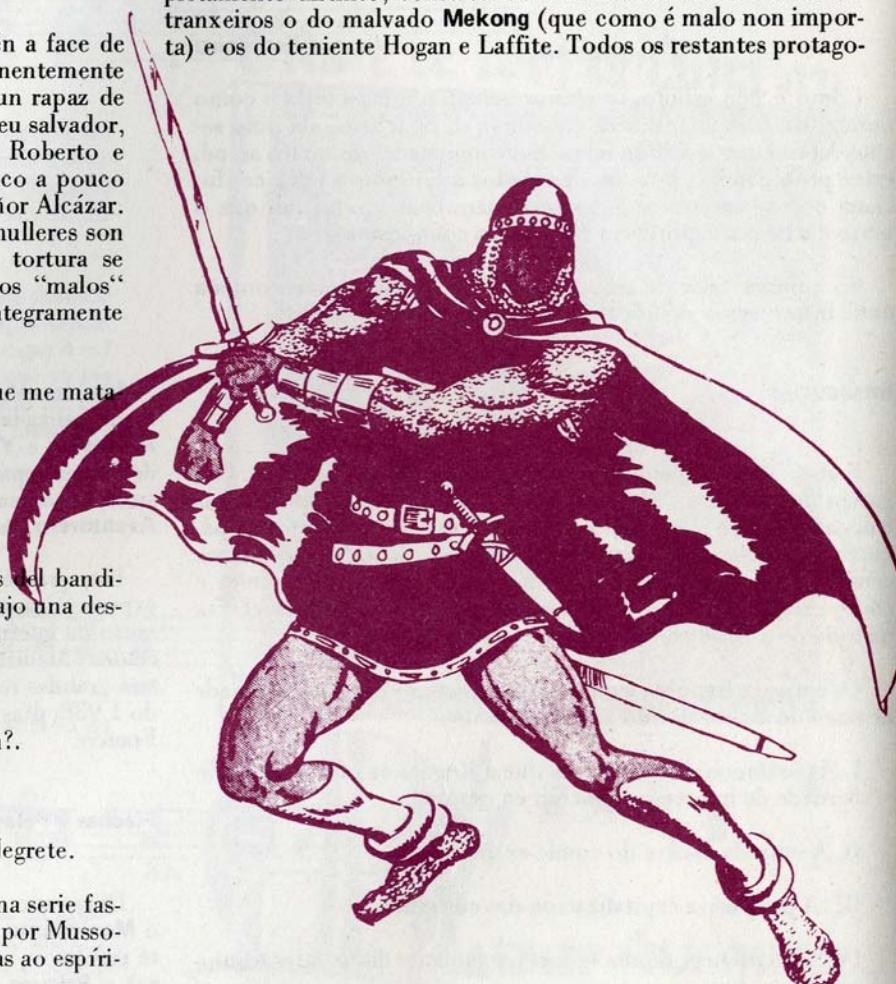
Os antecedentes de Roberto... hay que busca-los na serie fascista italiana **Dick Fulmine**, persoaxen mandada criar por Mussolini ao proibir as series americanas por seren contrarias ao espírito nacional e fascista.

Os nomes sonoros e españois son outra preocupación da época. Así temos:

El Guerrero del Antifaz, o herói mascarado, o defensor de todo nobre ideal; **El Pequeño Luchador, Jabato, El Capitán Trueño...**

Diego Valor

O colmo do chauvinismo alcanza-se con esta persoaxe. Adaptada inicialmente por un militar español da historieta inglesa **Dan Dare**, de Frank Hampson, vai tomando un carácter completamente distinto, conservando únicamente como nomes extranjeiros o do malvado **Mekong** (que como é malo non importa) e os do teniente Hogan e Laffite. Todos os restantes protagonistas...

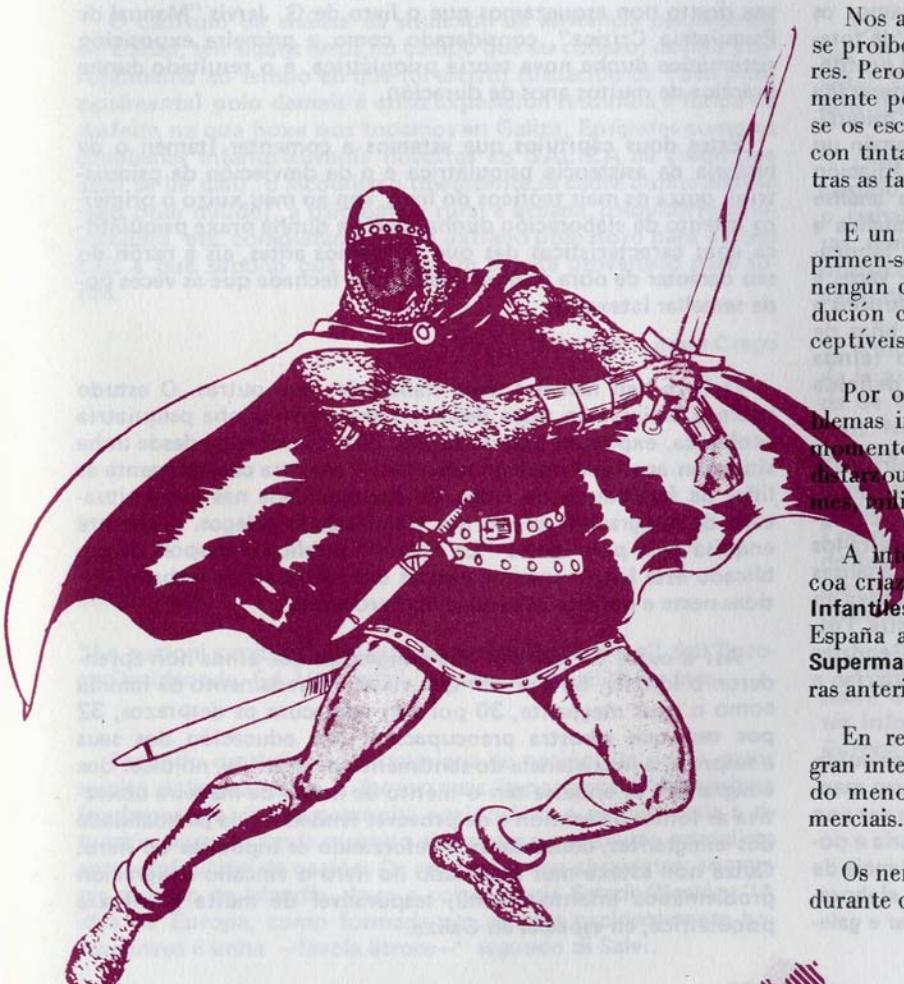
nistas son mais españoles que o Quijote e até o siderporto xeral da Terra sitúa-se en Alcalá.

Pulgarcito

A censura non chegou a ver que esta revista presentava o mundo dos adultos dramáticamente caricaturizado, expresando de maneira desgarradora, con mentalidade de adultos e dirixindo-se en realidade aos leitores adultos.

Escuela Bruguera

O realismo testemuñal desta escola levou aos dibuxantes a re-

flectir através dun filtro esperpéntico, multitude de situacions cotiás para os españoles dos anos corenta-cincoenta. En certo modo **Peñarroya, Conti, Cifre, Vázquez** e outros artistas conseguiron burlar a censura. Foron capaces de mostrar a penuria, as desgrazas e o sadismo manifesto dun país que vivía horas angustiosas. Repasemos con outros ollos as aventuras do **Repórter Tribune**, **Carpanta**, **Rompetechos**, **Rigoberto Picaporte**, **Doña Urraca**, **Don Berrinche**, **Petra criada para todo...** Repasemo-las e encontraremos retratadas as relacións do empregado co xefe explotador, o prototipo de famentos da postguerra, o arquétipo dos solteiróns, o retrato da ira, a historia dos que tén que servir e muitos mais.

A época dourada da censura

Nos anos 40 a 60 a censura penetra e esgalla nos tebeos. Non se proíben as cenas violentas, nem siquera a cargo de debis muleres. Pero a pele femenina (ombros incluidos) considera-se gravemente pecaminosa. Disimulan-se as formas anatómicas, acortanse os escotes, cubren-se as pernas e os brazos, etc... Nestes anos con tinta china pode-se dizer que os escotes suben e suben mentras as faldas baixan e baixan.

E un espolio. Sustituen-se viñetas por párrafos de textos, suprimen-se abrazos, bicos, cambian-se os diálogos... Neses anos nengún comic extranxeiro queda sen retocar ou sen trucar a tradución con textos aclaratorios para condenar as situacións susceptíveis —segundo a censura— de escandalizar os españoles.

Por outro lado, muitas historietas extranxeiras criaron problemas importantes aos editores, ao participar en determinado momento o protagonista na guerra de España, naturalmente disfarzouse o lugar, os dibuxantes camuflaron letreiros, uniformes, milicianos e tricornios.

A intervención oficial na orientación dos tebeos ampliou-se coa creación no 62 da **Comisión de Información y Publicaciones Infantiles y Juveniles**, a ela deve-se a prohibición da entrada en España a partir do Marzo do 64 das revistas americanas como **Superman** e **Batman** e a amputación dalgunhas partes de aventuras anteriormente publicadas en España.

En resumen: No capítulo dos tebeos, a censura tivo unha gran intervención desde a guerra deixa estes anos, cortou de tudo menos o que devía censurar: as agresións ideolóxicas e comerciais.

Os nenos e os mozos españoles estiveron demasiado indefensos durante corenta anos.

Vicente Escudeiro

Livros

Xosé García -- Emilio González

"As institucións da loucura en Galicia — Por unha nova siquiatría".

Minerva — Santiago 1.978

Cuido que leva razón Yuste cando no límitar afirma que este libro abranxe todos os interrogantes cos que nos topamos os que facemos psiquiatría en Galiza. Quizá sexa esta arela de totalidade o que o converte nun libro aberto que non refuga profundizar nos suas análises integrando tudo aquilo que a interesada pitoña das clases dominantes arredava do propriamente psiquiátrico. E un libro científico, pero non tecnocrático e tamén un libro de luta, pero non un panfleto. O libro é unha mediación surxida sobre a propia praxe dos autores e sobre a análise crítica de experiencias semellantes en outros países, analiza e arrecada erros pasados (voluntarismo, espontaneismos, fabricación anticontextual de técnicas alleas, etc.). Analiza, ás veces a trallazos, a situación psiquiátrica galega e amostra conclusións a tirar da análise da situación e dos erros pasados as liñas de traballo para a feitura dun proxecto práctico teórico (aínda pouco elaborado) do que deve ser a psiquiatría que vén definida como democrática, popular e galega.

Vexo duas grandes influencias no libro: a do derradeiro pulo do movemento italiano Psiquiatría Democrática e a de Fanon, outros apartes (psiquiatría transcultural, antipsiquiatría, comunidade terapéutica, etc.) están integrados despois de peneira-los críticamente. E o derradeiro Fanon o que influencia; as análises que aquí se fan, pouco teñen que ver co Fanon que aplicava en Arxelia de maneira mimética as ensinanzas do seu mestre Tosquelles sen os resultados que agardava. A obra de I. L. Gendzier sobre Fanon recolle muitas experiencias que penso axudarían a entender muitos dos seus erros.

A influencia do movemento de Psiquiatría Democrática cuido que é clara, pero non se trata dunha transposición. O libro manteñese sempre dentro da realidade galega, o que se deixá ver con claridade nos capítulos "Por unha Psiquiatría Comunitaria e popular" e no remate do capítulo onde se analiza a experiencia de Ferrol e no que vemos surxir os primeiros intentos de elaboración dunha nova teoría psiquiátrica democrática popular e gale-

ga, tirados dunha experiencia concreta. Para poñer as cousas no seu punto non esquezamos que o libro de G. Jervis "Manual de Psiquiatría Crítica", considerado como a primeira exposición sistemática dunha nova teoría psiquiátrica, é o resultado dunha práctica de muitos anos de duración.

Estes dous capítulos que estamos a comentar (tamén o da historia da asistencia psiquiátrica e o da desviación da psiquiatría), quizá os mais teóricos do libro, son ao meu xuízo o primeiro intento de elaboración dunha teoría e dunha praxe psiquiátrica coas características das que falavamos antes, eis a razón do seu carácter de obra non rematada, non fechada que ás veces pode ser semellar latexante.

O libro ten facianas más traballadas que outras. O estudo sobre a emigración feito desde a perspectiva dunha psiquiatría ecolólica, expón en poucas fundas liñas o problema desde unha situación analítica nova no noso país e amostra certeiramente as liñas de fendedura, de creba da personalidade nas que a situación da emigración expón aos traballadores galegos. A recente enquisa feita polo diario "La Región" publicada despois de publicado este libro confirma muitas das hipóteses de traballo vertidas neste e noutros capítulos do libro citado.

Así o cuase 60 por cen dos emigrantes que ainda non aprenderon o idioma, 60 por cen que viven o arredamento da familia como o mais magoante, 30 por cen que acusa os desprezos, 32 por cen que amostra preocupación pola educación dos seus e supresa, a inexistencia do sentimento de morriña, no dicer dos emigrantes. A enquisa tén o mérito de narrar de maneira obxectiva as fontes de tensión e de provable fendedurá da persoalidade dos emigrantes, coincidindo e reforzando as hipóteses do libro. Quizá non estexa mui traballado no libro o vincullo emigración problemática infanto-xovenil, responsable de muita patoloxía psiquiátrica, en especial en Galiza.

O capítulo da introducción histórica, tén, dentro da sua corrección analítica unha eiba, que non se lle pode apoñer aos propios autores senón ao cativo desenrollo das investigacións históricas galegas. As noticias da tolemaia e dos tollos en Galiza antes do XIX século son mui cativas e como afirman os autores non se pode precisar con exactitude as datas que se posuen. A verdade é que as fontes documentais das que se pode disponer non axudan muito e as literarias do XVIII para atrás non abordan tampouco en demasia; algunas referencias a temas hoxe considerados de xeito diferente como a homosexualidade, o incesto, aparecen nas cantigas de escarnio e maldicir; tamén algúns casos de alcoholismo, fora diso algúns testemuños mais serodios de bruxas e endiañados de duvidoso valor. E un traballo a facer de que o libro de E. González ("Psiquiatría en Galicia"), supón un traballo de decroa que cumpre proseguir para colleitar nunha terra deica hai pouco erma.

O capítulo da análise da situación da asistencia psiquiátrica en Galiza, tén algúns errores no campo que eu coñezo, devido probablemente ao tempo en que foi escrito (situación de Toén principalmente) polo demais é unha exposición resumida e fundada na desfeita na que hoxe nos topamos en Galiza. Epígrafes como os problemas infanto-xuvenís (inéditos en GALIZA na visión que aquí se lle dan), o alcoholismo (mercenente se cadra dunha análise mais polo miúdo), a psiquiatría rural e urbana, psiquiatría colonizadora, etc. completan un libro extraño polo novo para o noso país e que supoño que encetará un debate proveitoso para todos.

Santiago Lamas Crego

Sergio Salvi

"Le nazioni proibite" Guide a dieci colonie "interne" dell'Europa Occidentale. Ed. Valecchi — Firenze. 1973. 620 páxinas.

Partindo da definición Staliniana de nación, da que o autor resalta a lingua como o factor mais importante ("dimensione fondamentale di una comunità nazionale") o autor estuda a situación europea onde segundo ele goberna o prexuizo estatalista como definición de nación. Os resultados son abraiantes: somentes no caso de Islandia, da-se a coincidencia Estado/Nación. "A idea de Europa, como formada por estados nacionalmente homóneos é unha —favola atroce—" segundo di Salvi.

Europa estaría chea de "Naciones Proibidas" que serían as que non construiron o seu propio estado nacional en ningures. Non poden ser confundidas coas "Falsas Naciones", que serían aquelas que se cren naciones sen se-lo, apesar de que muitas veces se poidan dar nelas, mesmo, movementos arredistas. Corcega, que non sería mais que un anaco da Nación Italiana baixo dominio estatal Francés, e (aquí vén o mais discutível do libro) Galiza que sería "parte da nación portuguesa baixo dominio do Estado Español", serían os exemplos destas últimas. Na opinión do autor, Galiza non sería unha Nación Proibida, ao ter xa constituido o seu estado en territorio portugués.

Cuido que esta opinión non é hoxe compartida por forza política nengunha de Galiza e mesmo o autor, teñ oí algunha referencia de que pensa modifica-la na vindeira edición do seu libro, que descoñeo se xa apareceu.

De todos os xeitos, o libro garda unha chea de información das 10 colonias internas estudiadas: Alba (Escocia), Breizh (Bretaña), Catalunya, Cymru (Gales) Euzkadi, Friul, Fryslan, Kernew (Cornualles), Occitania, Sardegna (Cerdeña).

O libro está feito á maneira do "Calendario Atlanti", a medio camiño entre a guía turística, o estudo xeográfico-económico ou o traballo periodístico. Dá información dabondo sobre banderas, nome, xeografía, historia, lingua e literatura, luitas políticas povoación das nacións estudiadas, etc. Ten fotografías e ilustracións diversas.

Aínda que o autor non formula alternativas políticas, tira-se da leitura da "Guía" a defensa dunha idea de Europa mui perto da de Guy Héraud, a "Europa des Ethnies" ou de Robert LaFont. No proprio limiar do libro o autor pon o exemplo de França para faceremo-nos ver a irracionalidade da sua composición, e o seu artellamento ideal. A França de hoxe, habería-lle que lleuitar, Bretaña, Occitania, Euzkadi Norte, o Rosellón, Alsacia-Lorena, e Córcega. Pero habería-lle que adir, os Cantóns Suízos de fala francesa, os 4 millóns de Valóns Belgas, os habitantes das illas do canal (hoxe baixo dominio Inglés) e os habitantes do Val d'Aosta (baixo dominio italiano).

Resumindo: libro mui útil apesar da opinión que tén o autor sobre Galiza que aforra muito traballo e bibliografía se se quiere ter información de casos e problemas semellantes ao galego en Europa.

Santiago Lamas Crego

Cartas

Lisboa, 2 de maio de 1.978

Meus estimados amigos:

Ao seu devido tempo recebín o primeiro número da xoven revista NOVA GALIZA que surxe con muitos brios e que ven encher un vacío existente no mundo cultural galego: unha revista que abranxa a cultura e a política, esta última tan esquecida na nosa Terra. Espero que os anseios dos seus promotores cheguen a atinxir as suas esperanzas e que estas respondan tamén ás do noso Povo.

Lín o primeiro número e gostei dele. Quizá este primeiro número demasiado centrado nun determinado tema. Tamén notei nele un grande descuido na correzón das provas, con bastantes errores tipográficos que espero que nesta altura estexan superados.

Tiña mentes daquela escrever inmediatamente para ofrecer a miña colaboración. Mais as miñas urxentes ocupazóns non mo permitiron. Quería, ademais, coñecer mellor o ambiente cultural e político portugués para estar en condizóns de o facer. Hoxe con un bocadíño mais de tempo ao meu disprix, decidin-me a entrar en contacto con Vces.

Antes de mais nada teño que dicer que estou en condizóns de escrever sobre galego-portugués —que é a miña especialidade—, tamén de vez en cuando sobre política, sobre a Igrexa Portuguesa e o seu entronque ou desvencellamento con a realidade portuguesa, sobre os mais diversos puntos. Mas antes de tomar a pluma e escrever quero coñecer as condizóns. E unha delas é sobre a posibilidade de utilizar a grafía etimolóxica —e mesmo a grafía común ao galego-portugués— ou polo menos a mais común nos textos da nosa Edade Media. Outro dos puntos é o pagamento dos artigos. Cuido que estar escrevendo por deporte sen retribución nengunha nen favorece os traballos nen o noso mundo cultural. Alén diso, a atitude de pagar uns e outros non nen é xusta, nen positiva. O traballador ten direito ao produto do seu traballo e non só estar a traballar para que uns grupos medren á conta dos demás. Penso ademais que será a única maneira de que unha revista receba o nome de tal e poda contar con colaboradores eficaces. Concretamente, e referíndome ao meu caso particular, non estou disposto a colaborar se os traballos non son pagos, pois a min ninguén me regala nada, tendo-se mesmo dado o caso de ter que enviar a Galiza 65 pts. por unhas fotocopias a unha entidade que non menciono e estou ainda á espera despois de mes e medio de un libro que pedía que

me enviasen gratis ou con un desconto razonable. Por tanto, chegado a este momento, no que eu teño que pór tudo nas miñas pesquisas e ninguén me pon nada, non estou disposto a ofrecer gratuitamente o que a min me costa tanto. E mesmo estou disposto a publicar en Portugal ou noutras partes se en Galiza non encontro o que en xustiza me corresponde.

Despois do anteriormente dito, cuido que non fica dúbida nengunha. Se interesar, comunican-mo e regularmente terán as miñas reportaxens. Quixería mesmo escrever todos os meus artigos con unha ortografía (un pouco distinta da que está redixida esta carta) que espero sexa pronto a definitiva no noso idioma se o queremos resgatar do marasmo en que entrrou por culpa de irresponsábeis e “vivalavirgen” que o estragaron e reduciron a segundo lugar con o emprego sistemático do “x” para tudo e nunha grafía castelanizante: colaborar con o colonizador a que colonize tamén o idioma.

Queda ao seu disprix e saúdaos moi cordialmente,

Isaac Alonso Estravís

Agradecidos e muito polas suas palabras de apoio moral á nosa revista. Esperamos ir correxindo os defeitos que V. veu e outros, no decorrer do seu camiño.

Tamén nós pensamos que o problema da grafía do galego está sen resolver nalgúns puntos, e, de feito, estamos aportando material para a sua solución e temos un debate aberto na revista ao que invitamos, unha vez mais, a todos aqueles que teñan algo que dizer. Mas, de momento, non é posíbel ir alén do que estamos indo.

Encanto á sua colaboración estaríamos interesados por todos os temas dos que a sua carta nos fala, mas, recoñecendo que todo o que V. di é mui certo, por desgraza a situación de Galiza é a que é e hoxe por hoxe non estamos en condizóns de pagar unha cadela a ninguén, e nengún membro da redacción recebe nada, nem siquera a subscpción. Primeiro hai que asegurar a supervivencia da revista, que tampouco recebe nada de ninguén mais que dos seus suscritores e compradores.

Encrucillada

Revista galega de pensamento cristián

Encrucillada

Revista galega de pensamento cristián

RÚA DA ÍNSUA, 35 · CANIDO

TELÉFONO, 35 7213

F E R R O L

NOVA GALIZA

regala aos seus subscriptores, novos e vellos, un exemplar do Manifesto do Partido Comunista, de Marx-Engels: primeira versión completa ao galego, arrequecida con gran número de notas e índices.

SANTIAGO

TARXETA DE SUSCRICIÓN

Nome e apelidos.....

profisión.....

endereço.....núm.....

cidade.....provincia.....

distrito.....estado.....

Subscríbe-se a Nova Galiza por un ano (6 núms.) a partir do núm.....inclusive.

Tarifas de suscripción: España 900 pts. Europa 1.400 pts.
América 1.700 pts.

Modo de pago (sinalar cun x);

Transferencia á conta núm. 010378 do Banco de Madrid,
Santiago, a nome de Ramón Varela Salgado.

Talón cruzado ao nome citado.

Xiro postal a nome de Ramón Varela Salgado, Rep. El Salvador, 14 entres. dir.

Reembolso (só España)

.....de.....de.....

Enviar en sobre cerrado.

BOLETIN DE SUSCRICION

ENDEREZO

Nome

Rúa ou lugar

Localidade

Provincia

FORMA DE PAGO

- Contra reembolso.
- Xiro postal.
- Transferencia á c/c. N.º OP. 116.325 do Banco Pastor de FERROL
- de "ENCRUCILLADA" N.º 4852-8 da Caixa de Aforros de FERROL
(Sede Central)

PRECIO DA SUSCRICION

700 Pesetas un ano

NOVA GALIZA

rep. el salvador
nº 14 entres. dir.

SANTIAGO

TARXETA DE SUSCRICIÓN

Nome e apelidos.....

profisión.....

endereço.....núm.....

cidade.....provincia.....

distrito.....estado.....

Subscríbe-se a Nova Galiza por un ano (6 núms.) a partir do núm.....inclusive.

Tarifas de subscrición: España 900 pts. Europa 1.400 pts.
América 1.700 pts.

Modo de pago (sinalar cun x):

- Transferencia á conta núm. 010378 do Banco de Madrid,
Santiago, a nome de Ramón Varela Salgado.
- Talón cruzado ao nome citado.
- Xiro postal a nome de Ramón Varela Salgado, Rep. El Sal-
vador, 14 entres. dir.
- Reembolso (só España)

.....de.....de.....

Enviar en sobre cerrado.

